

Liga za ľudské práva

Dočasné útočisko v podmienkach Slovenskej republiky – 1. rok

Mapovacia štúdia

August 2024

Dočasné útočisko v podmienkach Slovenskej republiky – 1. rok

Mapovacia štúdia

Vydalo:

Občianske združenie Liga za ľudské práva
Michalská 9
811 01 Bratislava
www.hrl.sk

Autorka:

Monika Aqqad

Editori:

Barbora Meššová, Miroslava Mittelmanová, Barbora Moravčíková a Lukáš Novák

Fotografia na obálke: Asistenčné centrum pomoci v Bratislave (2022)

© Liga za ľudské práva, 2024

ISBN 978-80-8243-003-8

EAN 9788082430038

OBSAH

Zoznam skratiek	5
Príhovor	6
Úvod	7
Metodológia	10
Podakovanie	10
1. Dočasná ochrana a dočasné útočisko	11
1.1 Dočasná ochrana	11
1.2 Právny rámec dočasného útočiska na Slovensku	14
1.2.1 Európsky právny rámec dočasnej ochrany	14
1.2.2 Slovenský právny rámec dočasného útočiska a jeho história	16
1.3 Dočasné útočisko	18
1.3.1 Definícia dočasného útočiska, jeho personálny a časový rozsah	18
1.3.2 Konanie o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska	22
1.3.3 Zánik, zrušenie a vzdanie sa dočasného útočiska	24
1.3.4 Práva vyplývajúce z poskytnutia dočasného útočiska	25
1.4 Rozdiel medzi dočasnou ochranou (útočiskom) a medzinárodnou ochranou	26
1.4.1 Skupinové posudzovanie vs. individualizované posudzovanie	26
1.4.2 Dĺžka konania	27
1.4.3 Možnosť voľby cieľovej krajiny	27
1.4.4 Preverovanie bezpečnostného rizika	29
1.4.5 Návrat do krajiny pôvodu	29
1.4.6 Dĺžka poskytovanej ochrany	30
1.4.7 Vstup žiadateľov o azyl na pracovný trh	30
2. Hraničné kontroly a vstup na územie SR	31
3. Humanitárna pomoc	33
3.1 Hranice	33
3.2 Vnútrozemie	34
4. Tolerovaný pobyt	36
4.1 Ohlasovacia povinnosť	39
4.2 Možnosti zmeny druhu pobytu v prípade osôb s dočasným útočiskom	40
5. Prístup k azylovému konaniu	41
5.1 Prístup k azylovému konaniu na Slovensku	41
5.2 Počet žiadostí o azyl na Slovensku v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine	42
6. Prístup k zamestnaniu	43
6.1 Prístup k zamestnaniu pre odídencov na Slovensku	43
6.2 Opatrenia zamerané na podporu integrácie odídencov na trhu práce	44

6.3	Uznávanie odbornej kvalifikácie	46
7.	Prístup k ubytovaniu	50
7.1	Právna úprava.....	50
7.2	Prístup odídenčov k ubytovaniu v praxi	53
8.	Prístup k sociálnemu zabezpečeniu	55
8.1	Systém pomoci v hmotnej núdzi	55
8.2	Finančná pomoc medzinárodných organizácií	58
8.3	Dotácie pre deti a štátne sociálne dávky.....	60
8.4	Finančná pomoc pre osoby s ťažkým zdravotným znevýhodnením... 61	
9.	Prístup k zdravotnej starostlivosti.....	62
9.1	Zdravotná starostlivosť	62
9.2	Duševné zdravie a psychosociálna podpora	65
10.	Prístup k vzdelávaniu	67
10.1	Vzdelávanie maloletých odídenčov na materských, základných a stredných školách	68
10.2	Prístup na vysoké školy a univerzity	72
10.3	Uznávanie dokladov o dosiahnutom vzdelaní na účely pokračovania v štúdiu.....	73
11.	Prístup k informáciám a právnej pomoci	74
11.1	Právo na prístup k informáciám a k právnej pomoci	74
12.	Maloletí bez sprievodu.....	77
12.1	Identifikácia maloletých bez sprievodu	78
12.2	Ustanovenie opatrovníka a zverenie dieťaťa do starostlivosti v praxi79	
12.3	Právna úprava opatrovníctva maloletých bez sprievodu z Ukrajiny ...81	
Záver		83
ODPORÚČANIA.....		87

Zoznam skratiek

CEAS – Spoločný európsky azylový systém (Common European Asylum System)
CPP – Centrum právnej pomoci
DÚ – dočasné útočisko
EÚ – Európska únia
HRL – Liga za ľudské práva (The Human Rights League)
IOM – Medzinárodná organizácia pre migráciu (International Organisation for Migration)
MD SR – Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky
Migračný úrad – Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
MPSVaR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MINV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže
OCP – Oddelenie cudzineckej polície ÚHCP P PZ
OHK – Oddelenie hraničnej kontroly ÚHCP P PZ
OSN – Organizácia spojených národov
OZ – občianske združenie
PZ – Policajný zbor
SDO – Smernica o dočasnej ochrane
SR – Slovenská republika
UA - Ukrajina
UNHCR – Agentúra OSN pre utečencov (Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov)
UNICEF – Detský fond OSN
ÚHCP P PZ – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru
ÚPSVaR – Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
VKC – Veľkokapacitné centrum
Ženevský dohovor z roku 1951 – Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 v znení Protokolu týkajúceho sa právneho postavenia utečencov z roku 1967

Príhovor

Ruská invázia na Ukrajinu vo februári 2022 zmenila zo dňa na deň životy všetkých Ukrajiniek a Ukrajincov, ale aj cudziniiek a cudzincov, ktorí sa nachádzali a žili na území Ukrajiny.

Pre Ligu za ľudské práva nastala nová etapa. Od prvých dní konfliktu sme pomáhali na hraničnom priechode vo Vyšnom Nemeckom, na železničnej stanici v Košiciach, ako aj v Bratislave.

V spolupráci s Magistrátom Hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy sme stáli pri vzniku Asistenčného centra pomoci v Bratislave a s deviatimi organizáciami a Košickým samosprávnym krajom sme otvorili Integračné centrum v Košiciach.

Slovensko prejavilo obrovskú mieru solidarity voči obyvateľom susediacej krajiny. Zároveň sa ukázalo, ako vedľa štátne, samosprávne a mimovládne organizácie efektívne, za podpory medzinárodných organizácií, spolupracovať.

Keďže Liga za ľudské práva poskytuje od roku 2005 právne poradenstvo cudzinkám a cudzincom, touto publikáciou sme si dali za cieľ zmapovať prvý rok poskytovania dočasného útočiska na Slovensku z pohľadu právnej úpravy, ako aj jej dodržiavania v praxi.

Pevne verím, že štúdia bude prínosom, nájde si svoje čitateľky a čitateľov a obohatí slovenské právne prostredie zdokumentovaním všetkého podstatného, čo sme ako krajina a jednotlivci pre ľudí prichádzajúcich z vojnou postihnutej krajiny urobili.

Prajem príjemné čítanie!

Miroslava Mittelmannová

Programová riaditeľka Ligy za ľudské práva

Úvod

Dňa 24. februára 2022 začali ruské ozbrojené sily rozsiahlu vojenskú agresiu proti Ukrajine, pod vplyvom ktorej sa značné územia Ukrajiny premenili na zóny ozbrojeného konfliktu. Tento vojenský konflikt vyvolal nebývalú humanitárnu krízu v celej krajine a prinútil milióny ľudí opustiť svoje domovy a hľadať bezpečné útočisko nielen v rámci iných častí krajiny, ale aj za hranicami. Nakoľko je Ukrajina susediacou krajinou pozdĺž východnej hranice členských štátov Európskej únie (ďalej len ako "EÚ"), začali ľudia masívne utekať prirodzene aj týmto smerom. Z pohľadu EÚ ide pritom o najväčší príchod utečencov od konca druhej svetovej vojny.¹ Najviac zasiahnuté boli počas prvých týždňov práve krajiny susediace s Ukrajinou, medzi ktoré patrí aj Slovenská republika (ďalej len ako "SR" alebo "Slovensko").

Nápor na východnú hranicu Slovenska bol bezprecedentný a dosahoval v prvých týždňoch v priemere 10 000-13 000 prechodov za deň,² dokonca počas vrcholu krízy prešlo cez hranicu do SR až 16 000 osôb denne.³ Slovensko, do toho času primárne tranzitná krajina pre utečencov, sa v priebehu niekoľkých dní premenilo na krajinu, cez ktorú nielen prúdili tisíce ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajine, ale taktiež na cieľovú krajinu, kde títo ľudia ochranu hľadali.⁴ Minister vnútra SR poznamenal, že v priebehu predošlej utečeneckej krízy v rokoch 2015-2016 prišlo do Európy za obdobie dvoch rokov viac ako 2 milióny ľudí, čo je počet ľudí, ktorí prišli do Európy za prvé dva týždne od začiatku vojenskej agresie na Ukrajine.⁵

V reakcii na tento vývoj vyhlásila vláda SR počnúc 26. februárom 2022 mimoriadnu situáciu v krajine v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie SR,⁶ ktorá jej umožnila promptne reagovať a prijímať opatrenia zamerané na zamedzenie či zmiernenie následkov tejto situácie.⁷

Nakoľko sa očakávalo, že môže dôjsť k rapídному zvýšeniu počtu žiadostí o azyl, ktoré by mohlo ochromiť kapacity Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len ako "Migračný úrad"), schválila Národná rada SR už 25. februára 2022 novelu zákona o azyle, ktorou umožnila vláde SR vyhlásiť

¹ Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2.-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

² Napr. od 24. do 28. februára 2022 prišlo na územie Slovenska z Ukrajiny 53.136 osôb. Zdroj: Tlačová správa MINV SR zo dňa 1. marca 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=takmer-90-percent-prichadzajucich-cez-vychodnu-schengensku-hranicu-su-ukrajinci>.

³ Tlačová správa MINV SR zo dňa 24. augusta 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=rezort-vnutra-uz-od-februara-zabezpecuje-a-koordinuje-vsetky-cinnosti-suvisiace-s-pomocou-pre-odidencov-prichadzajucich-z-vojnou-postihnutej-ukrajiny>.

⁴ Už počas prvých troch dní bolo zaznamenaných 43 žiadostí o azyl štátnymi príslušníkmi Ukrajiny. Zdroj: Tlačová správa MINV SR zo dňa 27. februára 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=od-zaciatku-konfliktu-prislo-na-slovensko-takmer-26-tisic-ukrajinskych-obcanov>.

⁵ Tlačová správa MINV SR zo dňa 12. marca 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pri-poskytovani-humanitarnej-pomoci-treba-zlepsit-koordinaciju>.

⁶ Mimoriadna situácia bola vyhlásená v súlade s § 8 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

⁷ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 142 z 26. februára 2022 k návrhu na vyhlásenie mimoriadnej situácie v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/19926/1>.

poskytovanie dočasného útočiska cudzincom na jej území aj bez rozhodnutia Rady EÚ.⁸ Následne dňa 28. februára 2022 prijala vláda SR uznesenie, ktorým vyhlásila poskytovanie dočasného útočiska na Slovensku pre štátnych príslušníkov Ukrajiny a ich rodinných príslušníkov počnúc od 1. marca 2022.⁹ Slovensko sa týmto krokom stalo prvým členským štátom EÚ, ktorý v rekordne krátkom čase začal poskytovať dočasnú ochranu pre utečencov z Ukrajiny.

V reakcii na seba nenechala čakať ani EÚ. Už 27. februára 2022 sa stretli ministri vnútra členských štátov EÚ na mimoriadnom zasadnutí v Bruseli, kde v rámci diskusie týkajúcej sa riadenia rozvíjajúcej sa utečeneckej krízy v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine navrhli aktiváciu Smernice o dočasnej ochrane.¹⁰ Európska komisia závery tohto stretnutia spracovala do návrhu, ktorý schválila Rada EÚ prijatím vykonávacieho rozhodnutia Rady (EÚ) č. 2022/382 zo dňa 4. marca 2022.¹¹ Týmto rozhodnutím bola prvýkrát v jej histórii aktivovaná Smernica o dočasnej ochrane.¹²

V nadväznosti na aktiváciu Smernice o dočasnej ochrane pristúpila vláda SR k prijatiu nového uznesenia, ktorým zosúladiť rozsah poskytovania dočasného útočiska s vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) 2022/382,¹³ vrátane novelizácií viacerých predpisov naprieč rôznymi odvetviami, ktoré boli spoločne označené ako „Lex Ukrajina“ a ktoré slúžili na jednoduchšie zaradenie osôb s dočasným útočiskom do spoločnosti.

Od 24. februára 2022 bola tretina Ukrajincov nútená opustiť svoje domovy, čo v súčasnosti predstavuje najväčšiu krízu vysídlenia na svete. Z tejto jednej tretiny je asi 7 miliónov vnútorne vysídlených ľudí.¹⁴ Okrem toho, k 4. októbru 2022 Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (ďalej len ako „UNHCR“) evidoval ďalších 7 646 595 utečencov z Ukrajiny v Európe, z toho 4 210 542 malo postavenie osoby s poskytnutou dočasnou ochranou alebo obdobným národným inštitútom.¹⁵ Na Slovensku bolo k 5. októbru 2022 evidovaných 90 381 ľudí s dočasným útočiskom,¹⁶

⁸ Zákon č. 55/2022 Z. z. zo dňa 25. 2. 2022 o niektorých opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/55/20220226>.

⁹ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 144 z 28. februára 2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska podľa § 29 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov štátnym občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom, Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/19928/1>

¹⁰ Rada EÚ (2022) 'Mimoriadna Rada pre spravodlivosť a vnútorné veci', 27. februára 2022. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2022/02/27/>.

¹¹ Vykonávacie rozhodnutie Rady (EÚ) č. 2022/382 zo 4. marca 2022, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=SK>.

¹² Smernica Rady č. 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=SK>.

¹³ Tlačová správa MINV SR zo dňa 16. marca 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=rozsiruje-sa-okruh-osob-ktore-mozu-na-slovensku-poziadat-o-docasne-utocisko>.

¹⁴ UNHCR, Vnútorne vysídlené osoby. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons>.

¹⁵ UNHCR, Portál operačných údajov – Situácia utečencov na Ukrajine. Dostupné na: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Navštívené dňa 5. októbra). K 10. januáru 2023 UNHCR eviduje 7 968 510 utečencov z Ukrajiny v Európe, z toho 4 928 311 malo dočasnú ochranu alebo iný obdobný národný status.

¹⁶ Pre porovnanie uvádzame, že k 4. januáru 2023 evidovalo MINV SR spolu 96 023 osôb s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku.

pričom cez ukrajinsko-slovenské hranice prešlo od vypuknutia konfliktu spolu 836 372 ľudí.¹⁷

Táto štúdia má za cieľ zmapovať podmienky a štandardy poskytovania dočasného útočiska ľuďom utekajúcim pred ruskou inváziou na Ukrajinu v kontexte aktivácie Smernice o dočasnej ochrane, ako aj rozsah jednotlivých práv plynúcich osobám s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku. Cieľom štúdie nie je poskytnúť hĺbkovú analýzu uplatňovania jednotlivých práv a prijatých opatrení v praxi, ako ani poskytnúť návrhy riešení pre každú v štúdii popísanú oblasť.

Štúdia je tematicky rozdelená do 12 kapitol, v rámci ktorých sú popísané najdôležitejšie aspekty dočasného útočiska v podmienkach SR. Prvá kapitola sa venuje histórii dočasnej ochrany, resp. dočasného útočiska, popisuje európsky a slovenský právny rámec tohto špecifického typu ochrany, konanie o poskytnutie dočasného útočiska na Slovensku a práva z neho vyplývajúce, ako aj objasňuje rozdiel medzi dočasným útočiskom a ostatnými typmi medzinárodnej ochrany. Druhá a tretia kapitola pojednávajú o podmienkach vstupu na územie SR, zabezpečení hraničných priechodov v reakcii na zvýšený počet ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajine, ako aj o dostupnej humanitárnej pomoci, či už na hraniciach, alebo vo vnútrozemí. Štvrtá kapitola sa venuje osobitnému typu pobytu - tolerovanému pobytu, ktorý sa automaticky udeľuje s poskytnutím dočasného útočiska na Slovensku, a jednotlivým špecifikám spojeným s týmto pobytom. Piata kapitola popisuje zabezpečenie prístupu vysídlených osôb z Ukrajiny k azylovému konaniu na Slovensku. Šiesta až jedenásta kapitola popisujú prístup odídencov k jednotlivým právam, ako sú právo na prístup k zamestnaniu, ubytovaniu, sociálnemu zabezpečeniu, zdravotnej starostlivosti, vzdelávaniu, informáciám či právnej pomoci v zmysle Smernice o dočasnej ochrane. Dvanásta kapitola sa špecificky venuje identifikácii maloletých detí bez sprievodu prichádzajúcich z Ukrajiny a ich opatrovníctvu v podmienkach právnej úpravy SR. Záver štúdie poskytuje všeobecné zhodnotenie reakcií štátnych orgánov, občianskej spoločnosti a mimovládneho sektora na príchod ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajine, prijatých opatrení a právnej úpravy, ako aj stručný popis prijatého kontingenčného plánu a zopár kľúčových opatrení, ktoré vyplynuli primárne zo skúseností Ligy za ľudské práva z práce s ľuďmi z Ukrajiny za uplynulý rok.

Na účely zabezpečenia prehľadnosti a čitateľnosti textu v tejto štúdii používame prevažne generické maskulínium alebo neutrum na označenie osôb rôzneho pohlavia a rodu. Pod označením „utečenec“, „odídenc“, „štátny občan Ukrajiny“, „vysídlená osoba“, „cudzinec“ či „ľudia utekajúci pred vojnou“ rozumieme osoby ako mužského, tak ženského, prípadne iného rodu. Liga za ľudské práva podporuje a vyznáva hodnoty rodovo spravodlivého a inkluzívneho prístupu.

¹⁷ Štatistické informácie o dočasnom útočisku dostupné na webstránke MINV SR: <https://minv.sk/?docasne-utocisko>.

Metodológia

Táto štúdia Ligy za ľudské práva vychádza z mapovania podmienok a štandardov poskytovania dočasného útočiska a s ním súvisiacich práv pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny od začiatku ruskej invázie dňa 24. februára 2022. Mapovanie situácie prebiehalo najmä od júla do decembra 2022, s výnimkou niektorých dát, ktoré boli získané v priebehu prvých troch mesiacov roka 2023.

Ako už bolo uvedené vyššie, štúdia si nekladie za cieľ hĺbkovo zanalyzovať uplatňovanie jednotlivých práv a prijatých opatrení v praxi, ale má skôr opisný charakter s výnimkou niekoľkých odporúčaní pre tvorcov politik na záver. Komplexná a detailná analýza uplatňovania práv a prijatých opatrení v praxi, vrátane formulácie zo zistení vychádzajúcich odporúčaní, by si vyžadovali samostatný výskum, ktorý presahuje rámec tejto štúdie.

Zber dát pozostával primárne zo štúdie a analýzy relevantnej právnej úpravy, dostupných odborných publikácií, štatistických údajov, politických dokumentov SR a EÚ a internetových zdrojov (tzv. desk-research) a sekundárne aj z realizácie a analýzy niekoľkých rozhovorov (tzv. field-research).

Neoceniteľný zdroj predstavujú aj odpovede na žiadosti o poskytnutie informácie zo strany jednotlivých oslovených štátnych orgánov, a to konkrétne Migračného úradu Ministerstva vnútra SR, Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru SR prostredníctvom Ministerstva vnútra SR, Ministerstva zdravotníctva SR, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a prostredníctvom neho aj Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Okrem toho autorka štúdie zrealizovala aj rozhovory s Katarínou Levčíkovou, koordinátorkou na hraničnom priechode Vyšné Nemecké za OZ Mareena, a Gabrielou Dubovanovou. Konzultovaní boli aj právnici a právničky Ligy za ľudské práva, a to menovite Lukáš Novák a Olga Gryshchenko.

Súčasťou zberu dát relevantných pre zmapovanie situácie bolo aj štúdium materiálov, publikácií, metodických usmernení, mediálnych článkov či internetových stránok príslušných štátnych orgánov, európskych a medzinárodných inštitúcií, ako aj mimovládnych organizácií a médií.

PodĎakovanie

Autorka štúdie ďakuje účastníckam rozhovorov, Kataríne Levčíkovej a Gabriele Dubovanovej, ktoré poskytli cenné rady a skúsenosti z praxe na hraniciach a vo veľkokapacitnom centre, právnikovi Lukášovi Novákovi a právničke Olge Gryshchenko za cenné rady a informácie a právničke Barbore Meššovej za jazykovú a odbornú korektúru textu štúdie. V neposlednom rade patrí poďakovanie aj osloveným štátnym orgánom, ktorých odpovede na žiadosti o poskytnutie informácie častokrát zohrali neoceniteľnú úlohu.

1. Dočasná ochrana a dočasné útočisko

1.1 Dočasná ochrana

V roku 1992 predstavilo UNHCR koncept dočasnej ochrany ako súčasť komplexnej odpovede na humanitárnu krízu v bývalej Juhoslávii.¹⁸ Dočasná ochrana bola pragmatickou reakciou, ktorá poskytovala okamžité riešenie v podobe časovo obmedzenej ochrany pre hromadnú skupinu osôb, ktoré by inak nebolo možné podradiť pod definíciu utečenca v zmysle Ženevského dohovoru z roku 1951.¹⁹ Viaceré členské štáty EÚ v tom čase prijali vlastnú vnútroštátnu formu dočasnej ochrany, ktorá sa štát od štátu líšila v podmienkach poskytovania ochrany a rozsahu oprávnení z neho vyplývajúcich. Tieto rozdiely viedli k nerovnováhe počtu utečencov medzi členskými štátmi, ktorí primárne smerovali do „štedrejších“ štátov, ako aj k sekundárnym pohybom utečencov.²⁰ Tento vývoj nakoniec podnietil debaty o potrebe harmonizácie dočasnej ochrany na úrovni EÚ, ktorá by umožňovala spravodlivé a rovnomerné zdieľanie bremena ich prijatia medzi členskými štátmi.²¹

Moderná a harmonizovaná podoba dočasnej ochrany vzišla na podnet Amsterdamskej zmluvy z roku 1999, ktorá zaviazala Radu EÚ, aby do piatich rokov prijala smernicu stanovujúcu minimálne štandardy pre poskytovanie dočasnej ochrany.²² Smernica o dočasnej ochrane (ďalej v texte aj ako „SDO“) bola nakoniec prijatá 20. júna 2001 a stala sa jedným z právnych nástrojov Spoločného európskeho azylového systému (ďalej len ako „CEAS“).²³

Smernica o dočasnej ochrane však nebola pre nedostatok politickej vôle medzi členskými štátmi až do roku 2022 nikdy aktivovaná.²⁴ Návrh Európskeho paktu a azyle a migrácii z 23. septembra 2020²⁵ dokonca počítal s jej zrušením a

¹⁸ UNHCR, 'Komplexná reakcia na humanitárnu krízu v bývalej Juhoslávii' (v origináli: 'Comprehensive Response to the Humanitarian Crisis in Former Yugoslavia'), 24. júla 1992, HCR/IMFY/1992/2. Dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/438ec8aa2.html>.

¹⁹ Dzibur, M. (2020) 'Status dočasnej ochrany: Juhoslovanský precedens' (v origináli: 'Temporary Protection Status: A Yugoslavian Precedent'), *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 27(2), pp. 391–408. Dostupné na: <https://doi.org/10.2979/indjglollegstu.27.2.0391>.

²⁰ Európska komisia (2016) 'Štúdia o Smernici o dočasnej ochrane – finálna správa', január 2016. Dostupné na: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/final_report_evaluation_tpd_en.pdf.

²¹ Krayem, L. (2020) 'Reakcia EÚ na toky utečencov v roku 2015: premárnená príležitosť využiť Smernicu o dočasnej ochrane?' (v origináli: 'The EU Response to the 2015 Refugee Flows: A Missed Opportunity to Use the Temporary Protection Directive?'), *IALS Student Law Review*, 7(1), pp. 33–52. Dostupné na: <https://journals.sas.ac.uk/lawreview/article/view/5123/5004>.

²² Čl. 63 ods. 2 písm. a) a b) Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (Amsterdamská zmluva). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12002E/TXT&from=SK>.

²³ Smernica Rady č. 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=SK>.

²⁴ Za 20 rokov od prijatia Smernice o dočasnej ochrane sa udiali viaceré humanitárne krízy, ktoré zahŕňali masový príchod vysídlených ľudí do Európy, kedy sa vyskytli ohlasy na jej aktiváciu. Spomenúť možno humanitárne krízy v Líbyi (2011), Tunisku (2011), na Ukrajine (2014 po súčasnosť), v Sýrii (2011 po súčasnosť) či v Afganistane (2021 po súčasnosť).

²⁵ Nový Pakt o azyle a migrácii. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1706.

nahradením novým systémom „okamžitej ochrany“, ktorý by umožňoval jednoduchšiu implementáciu v praxi.^{26, 27}

Smernica o dočasnej ochrane v zmysle čl. 1 primárne sleduje dva ciele:

1. zavedenie minimálnych štandardov pre poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených ľudí z tretích krajín, ktorí sa nemôžu vrátiť do svojej krajiny pôvodu; a
2. podpora rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní a znášaní dôsledkov prijímania takýchto osôb (tzv. zdieľanie bremena).

Dočasná ochrana sa vo všeobecnosti považuje za výnimočné a núdzové opatrenie, ktoré sa má uplatniť len v situáciách hromadného prílevu vysídlených osôb z tretích krajín, kedy existuje riziko, že štandardné azylové systémy členských štátov by nezvládli nápor počtu prichádzajúcich utečencov, čo by mohlo viesť k ohrozeniu vybavovania ostatných žiadostí o medzinárodnú ochranu.²⁸ Nástroj dočasnej ochrany má preto umožňovať aj rýchle a zjednodušené vybavovanie žiadostí, ktoré je finančne menej nákladné a napomáha zvyšovať efektívnosť vnútroštátnych azylových systémov členských štátov EÚ.²⁹ Rada EÚ vo vykonávacom rozhodnutí v tomto smere poznamenala, že členské štáty EÚ by mali „zredukovať formality na minimum vzhľadom na urgentnosť situácie“. ³⁰ Zjednodušený proces umožňuje členským štátom EÚ zamerať sa radšej na prijímacie podmienky osôb s dočasnou ochranou ako na samotné posudzovanie ich žiadostí o ochranu. Smernica o dočasnej ochrane navyše predpokladá, že najviac zasiahnuté členské štáty EÚ budú ďalej v prípade potreby odbremenené prostredníctvom mechanizmu solidárnej relokácie a finančnej podpory.³¹

Smernica ďalej stanovuje obsah dočasnej ochrany, t. j. práva, ktoré musia byť priznané osobám, ktorým bola poskytnutá. Osoby s dočasnou ochranou by mali mať podľa smernice zabezpečený okamžitý prístup k možnosti pracovať alebo podnikáť (čl. 12), vzdelaniu (čl. 14), bývaniu (čl. 13 ods. 1), sociálnemu zabezpečeniu

²⁶ Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o riešení krízových situácií a situácií vyššej moci v oblasti migrácie a azylu. Dostupné na:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/proposal_for_a_regulation_of_the_european_parliament_and_of_the_council_addressing_situations_of_crisis_and_force_majeure_in_the_field_of_migration_and_asylum.pdf.

²⁷ Aktivácia Smernice o dočasnej ochrane v praxi je pomerne komplikovaná, nakoľko si vyžaduje nielen označenie určitej situácie ako masového prílevu vysídlených osôb v zmysle čl. 5, ale taktiež aj súhlas minimálne 15 členských štátov, ktoré spolu zastupujú aspoň 65 % obyvateľstva EÚ (t. j. kvalifikovanú väčšinu).

²⁸ Čl. 2 bod a) Smernice o dočasnej ochrane uvádza: „dočasná ochrana“ je postup výnimočného charakteru na to, aby v prípade hromadného prílevu alebo bezprostredne hroziaceho hromadného prílevu vysídlených osôb z tretích krajín, ktoré sa nemôžu vrátiť do svojej krajiny pôvodu, bola takýmto osobám poskytnutá okamžitá a dočasná ochrana, najmä ak existuje riziko, že azylový systém nebude schopný zvládnuť takýto prílev bez nepriaznivých účinkov na jeho efektívne fungovanie, v záujme osôb, ktorých sa to týka a ostatných osôb, ktoré žiadajú o ochranu.“

²⁹ Gluns, D. a Wessels, J. (2017) 'Plytvanie papierom alebo užitočný nástroj? Potenciál Smernice o dočasnej ochrane v súčasnej „utečeneckej kríze“' (v origináli: 'Waste of Paper or Useful Tool? The Potential of the Temporary Protection Directive in the Current "Refugee Crisis"', *Refugee survey quarterly*, 36(2), pp. 57–83. Dostupné na: <https://academic.oup.com/rsq/article-abstract/36/2/57/3855758?redirectedFrom=fulltext>.

³⁰ Vykonávacie rozhodnutie Rady (EÚ) č. 2022/382 zo 4. marca 2022, ktorým sa stanovuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice Rady č. 2001/55/ES z 20. júla 2001, a zavádza sa dočasná ochrana. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0382>.

³¹ Čl. 24 až 26 Smernice o dočasnej ochrane.

(čl. 13 ods. 2), zdravotnej starostlivosti (čl. 13 ods. 2), k možnosti zlúčenia rodiny (čl. 15) či ďalším právam.

Smernicu o dočasnej ochrane je možné v zmysle čl. 5 aktivovať kvalifikovaným rozhodnutím Rady EÚ, ktorá musí dospieť k záveru, že existuje „**hromadný prílev**“³² vysídlených osôb.

Vysídlené osoby sú definované ako „**štátni príslušníci tretích krajín alebo osoby bez štátnej príslušnosti**, ktoré museli opustiť svoju krajinu alebo región, alebo boli evakuované, najmä v reakcii na výzvu medzinárodných organizácií, a **nemôžu sa vrátiť do bezpečných a stabilných podmienok** kvôli situácii pretrvávajúcej v tejto krajine, ktoré môžu spadať do rámca pôsobnosti článku 1A Ženevského dohovoru alebo iných medzinárodných alebo vnútroštátnych právnych nástrojov poskytujúcich medzinárodnú ochranu, a to najmä:

- i) osoby, ktoré ušli z oblastí ozbrojeného konfliktu alebo endemického násillia;
- ii) osoby vo vážnom ohrození systematického alebo všeobecného porušovania ich ľudských práv, alebo ktoré sa stali obeťami takéhoto porušovania.“³³

Definícia nasvedčuje, že výpočet situácií, ktoré odôvodňujú aktiváciu SDO, je možné v prípade potreby rozšíriť aj na iné situácie, napr. prírodné katastrofy. Taktiež členské štáty EÚ majú možnosť rozšíriť personálny rozsah dočasnej ochrany aj na iné kategórie osôb ako tie, ktoré boli určené v rozhodnutí Rady EÚ o aktivovaní SDO.³⁴

Dočasná ochrana sa poskytuje podľa čl. 4 SDO na obdobie jedného roka s tým, že sa toto obdobie automaticky predlžuje, a to aj opakovane, ibaže by Rada EÚ rozhodla o jej skončení podľa čl. 6 ods. 1 písm. b) SDO. Dočasnú ochranu je možné, vrátane opakovaného predĺženia, poskytovať maximálne po dobu troch rokov. V prípade osôb vysídlených z Ukrajiny bolo trvanie dočasnej ochrany pôvodne stanovené do 4. marca 2023, avšak už 10. októbra 2022 deklarovala európska komisárka pre vnútorné záležitosti Ylva Johansson, že sa bude Ukrajincom a Ukrajinkám poskytovať aj ďalších 12 mesiacov v reakcii na rozsiahle bombardovanie územia Ukrajiny Ruskom.³⁵ Poskytovanie dočasnej ochrany je možné ukončiť aj skôr, ak Rada EÚ rozhodne, že situácia v krajine pôvodu vysídlených osôb umožňuje bezpečný a trvalý návrat, pričom je potrebné

³² Čl. 2 Smernice o dočasnej ochrane definuje hromadný prílev ako „príchod veľkého počtu vysídlených osôb do Spoločenstva, ktoré pochádzajú z určitej krajiny alebo zemepisnej oblasti, bez ohľadu na to, či prídu do spoločenstva spontánne alebo im bola poskytnutá pomoc, napríklad prostredníctvom programu evakuácie.“

³³ Čl. 2 bod c) Smernice o dočasnej ochrane.

³⁴ Čl. 7 Smernice o dočasnej ochrane.

³⁵ euobserver (2022) 'Ukrajinci dostanú ochranu EÚ do marca 2024' (v origináli: 'Ukrainians to get EU protection until March 2024'), 10. októbra 2022. Dostupné na: <https://euobserver.com/migration/156256>; 'Poznámky z tlačovej konferencie komisárky Johansson a komisára Schmita k spusteniu fondu talentov EÚ a posilnenej podpore, ktorá má poskytnúť istotu tým, ktorí utekajú pred ruskou agresívnou vojnou proti Ukrajine' (v origináli: 'Press remarks by Commissioners Johansson and Schmit on the launch of the EU Talent Pool and strengthened support to provide certainty for those fleeing Russia's war of aggression against Ukraine'), 12. októbra 2022. Dostupné na: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press-remarks-commissioners-johansson-and-schmit-launch-eu-talent-pool-and_en?s=232.

rešpektovať základné ľudské práva vysídlených osôb, ako aj všeobecne uznávaný princíp non-refoulement.³⁶

1.2 Právny rámec dočasného útočiska na Slovensku

1.2.1 Európsky právny rámec dočasnej ochrany

Právny rámec dočasnej ochrany v európskej legislatíve vychádza primárne zo **Smernice o dočasnej ochrane**,³⁷ ktorá je kľúčovým dokumentom stanovujúcim minimálne štandardy pre poskytovanie dočasnej ochrany vysídlencom z tretích krajín, ktorí sa nemôžu vrátiť do svojej krajiny pôvodu, ako aj opatrenia zamerané na presadzovanie rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní vysídlencom.

V kontexte hromadného príchodu vysídlených ľudí z Ukrajiny boli prijaté aj ďalšie relevantné dokumenty na úrovni EÚ, ktoré dopĺňajú právny rámec dočasnej ochrany, avšak nie všetky majú povahu záväzného právneho predpisu. Ide o nasledovné dokumenty:

1. Vykonávacie Rozhodnutie Rady (EÚ) č. 2022/382 zo 4. marca 2022³⁸

Týmto rozhodnutím Rada EÚ historicky prvýkrát zaviedla poskytovanie dočasnej ochrany tým, že konštatovala existenciu hromadného prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny, ako predpokladá čl. 5 Smernice o dočasnej ochrane. Rozhodnutie okrem iného definuje v čl. 2 osoby, na ktoré sa vzťahuje dočasná ochrana, pričom členským štátom ponecháva možnosť rozšíriť tento okruh osôb nad rámec rozhodnutia. Vykonávacie rozhodnutie je pre členské štáty EÚ právne záväzné.

2. Usmernenie Európskej Komisie k riadeniu vonkajších hraníc EÚ s Ukrajinou³⁹

Európska komisia prijala 4. marca 2022 usmernenie v reakcii na rastúci migračný tlak na vonkajšej hranici EÚ s Ukrajinou. Usmernenie poskytuje prehľad opatrení, ktoré môžu členské štáty susediace s Ukrajinou využiť na zabezpečenie účinného a efektívneho riadenia prekračovania vonkajších hraníc EÚ osobami utekajúcimi z Ukrajiny. Všetky opatrenia zamerané na uľahčenie hraničných kontrol vychádzajú

³⁶ Čl. 6 ods. 2 Smernice o dočasnej ochrane.

³⁷ Smernica Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>.

³⁸ Vykonávacie Rozhodnutie Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. marca 2022, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=SK>.

³⁹ Oznámenie Komisie z 2. marca 2022, ktorým sa poskytujú operačné usmernenia týkajúce sa riadenia vonkajších hraníc s cieľom uľahčiť prekračovanie hraníc medzi EÚ a Ukrajinou (2022/C 104 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XC0304\(10\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XC0304(10)&from=EN).

z Kódexu schengenských hraníc,⁴⁰ pričom zároveň majú zabezpečiť nevyhnutnú úroveň hraničných kontrol v záujme bezpečnosti. Usmernenie nie je pre členské štáty EÚ právne záväzné.

3. Usmernenie Európskej komisie k vykonávaniu Smernice o dočasnej ochrane⁴¹

Usmernenie Európskej komisie z 21. marca 2022 poskytuje odpovede na otázky členských štátov k implementácii Smernice o dočasnej ochrane a iných súvisiacich právnych predpisov EÚ v praxi. Usmernenie je živým dokumentom, ktorý by mal byť pravidelne aktualizovaný o odpovede na nové otázky členských štátov, reflektujúc situáciu v teréne a náležite zohľadňujúc vyvíjajúce sa potreby členských štátov. Usmernenie nie je pre členské štáty EÚ právne záväzné.

V jeho súčasnom znení usmernenie napríklad:

- objasňuje, ktoré osoby majú nárok na dočasnú ochranu nad rámec Rozhodnutia Rady (EÚ) č. 2022/382 zo 4. marca 2022;
- poskytuje definíciu „primeranej ochrany“ podľa národného práva ako alternatívy k dočasnej ochrane v prípade, ak členské štáty nemajú v ich národnej úprave zavedený inštitút dočasnej ochrany;
- špecifikuje typy dôkazov, ktorými môžu osoby preukázať nárok na dočasnú ochranu;
- obsahuje špecifickú kapitolu zameranú na maloletých bez sprievodu;
- poskytuje výklad k špecifickým právam vyplývajúcim zo Smernice o dočasnej ochrane;
- poskytuje výklad k zaisteniu slobody pohybu v Schengenskom priestore pred a po vydaní povolenia na pobyt pre ukrajinských štátnych príslušníkov s biometrickými pasmi, ako aj iných štátnych príslušníkov, ktorí sú oslobodení od vízovej povinnosti;
- a mnohé ďalšie usmernenia.

4. Odporúčanie Európskej komisie k uznávaniu kvalifikácie⁴²

Odporúčanie Európskej komisie z 5. apríla 2022 sa zameriava na organizáciu uznávania odborných kvalifikácií osôb s dočasnou ochranou, uľahčenie ich akademického uznávania, riešenie prípadov neúplnej dokumentácie o kvalifikácii či uľahčenie výkonu regulovaných povolání. Cieľom odporúčania je rýchlejšie a spravodlivejšie začlenenie osôb s dočasnou ochranou na trhu práce tak, aby boli

⁴⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/399 z 9. marca 2016, ktorým sa ustanovuje kódex Únie o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:077:FULL&from=SK>.

⁴¹ Oznámenie Komisie o operačných usmerneniach na vykonávanie vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana (2022/C 126 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321(03)&from=EN).

⁴² Odporúčanie Komisie (EÚ) 2022/554 z 5. apríla 2022 o uznávaní kvalifikácií osôb utekajúcich pred inváziou Ruska na Ukrajinu. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0554&from=EN>.

lepšie využívané ich zručnosti a predišlo sa ich zamestnávaniu na pracovných miestach, na ktoré sú prekvalifikovaní. Odporúčanie, rovnako ako vyššie uvedené usmernenia, nie je pre členské štáty EÚ právne záväzné.

1.2.2 Slovenský právny rámec dočasného útočiska a jeho história

Dočasné útočisko je v podmienkach SR národným inštitútom, ktorý bol do slovenskej právnej úpravy zavedený zákonom č. 283/1995 Z. z. o utečencoch (ďalej len "zákon o utečencoch") s účinnosťou od 1. januára 1996. Tento zákon v § 2 písm. b) definoval odídencu ako cudzinca, ktorému sa poskytlo dočasné útočisko na účely „ochrany pred vojnovým konfliktom v krajine jeho pôvodu alebo v krajine jeho posledného trvalého pobytu.“ Dočasné útočisko sa v 90. rokoch poskytovalo občanom bývalej Juhoslávie z ohrozených oblastí a každého pol roka sa predlžovalo, pričom sa počítalo s tým, že po ukončení vojnového konfliktu sa dobrovoľne vrátia domov.⁴³ Od ukončenia konfliktu v krajinách bývalej Juhoslávie nebol inštitút dočasného útočiska na Slovensku využitý až do februára 2022, kedy vláda SR rozhodla o jeho poskytovaní pre občanov Ukrajiny a ich rodinných príslušníkov.

V roku 2002 bol prijatý **zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len ako "zákon o azyle"), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2003. Týmto zákonom bol nahradený pôvodný zákon o utečencoch. Nový zákon o azyle prevzal zo zákona o utečencoch inštitút dočasného útočiska, avšak v § 29 ods. 1 rozšíril poskytovanie dočasného útočiska okrem ochrany pred vojnovým konfliktom aj na ochranu pred následkami humanitárnej katastrofy alebo sústavného alebo hromadného porušovania ľudských práv v krajine, ktorej je cudzinec štátnym občanom, alebo u osoby bez štátnej príslušnosti v krajine jej bydliska. Dočasné útočisko sa malo poskytovať cudzincom na základe rozhodnutia vlády SR.

So vstupom Slovenska do EÚ musela SR prevziať do národnej právnej úpravy rôzne právne akty Spoločného európskeho azylového systému (CEAS), s čím súvisela aj novelizácia zákona o azyle účinná od 1. mája 2004, ktorou bola do zákona o azyle transponovaná Smernica o dočasnej ochrane. Viaceré ustanovenia zákona o azyle týkajúce sa inštitútu dočasného útočiska museli byť zosúladené s touto smernicou. Novela zákona o azyle zrušila možnosť vlády SR samostatne iniciovať poskytovanie dočasného útočiska. Namiesto toho zaviedla, že vláda SR určí začiatok, podmienky a skončenie poskytovania dočasného útočiska v súlade s rozhodnutím Rady EÚ, tzn. až po tom, ako Rada EÚ rozhodne o aktivácii Smernice o dočasnej ochrane. Možnosť vlády SR aj samostatne rozhodnúť a vyhlásiť poskytovanie dočasného útočiska na Slovensku bola opätovne zavedená do zákona o azyle novelou z 25. februára 2022 v rámci promptnej reakcie na inváziu ruských vojsk na Ukrajinu.

⁴³ SME (1995) 'Na Slovensku hľadajú občania bývalej Juhoslávie zväčša len dočasné útočisko', 19. augusta 1995. Dostupné na: <https://www.sme.sk/c/2128758/na-slovensku-hladaju-obcania-byvalej-juhoslavie-zvacsa-len-docasne-utocisko.html>.

Zákon o azyle predstavuje v rámci slovenskej právnej úpravy kľúčový prameň práva, ktorý definuje rozsah a podmienky poskytovania dočasného útočiska, vrátane niektorých práv a povinností osôb, ktorým bolo na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko.

Okrem zákona o azyle upravuje niektoré otázky súvisiace s dočasným útočiskom na Slovensku aj **zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o pobyte cudzincov").

Od 24. februára 2022, kedy ruské vojská začali rozsiahlu vojenskú inváziu proti Ukrajine, bolo na Slovensku v súvislosti s príchodom ľudí utekajúcich pred vojnou prijatých viacero zákonov, ktoré reagujú na vzniknutú situáciu na Ukrajine a novelizujú už existujúce právne predpisy. Konkrétne ide o:

- Zákon č. 55/2022 Z. z. o niektorých opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (tzv. Lex Ukrajina I.),⁴⁴
- Zákon č. 92/2022 Z. z. o niektorých ďalších opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (tzv. Lex Ukrajina II.),⁴⁵
- Zákon č. 124/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,⁴⁶
- Zákon č. 199/2022 Z. z. o niektorých opatreniach v sociálnej oblasti v súvislosti so situáciou na Ukrajine (tzv. Lex Ukrajina III.).⁴⁷

Obsah vyššie uvedených právnych predpisov bude v súvislosti s poskytovaním dočasného útočiska na Slovensku pre ľudí utekajúcich pred vojnovým konfliktom na Ukrajine bližšie popísaný v nasledujúcich kapitolách.

Okrem zákonov sú otázky súvisiace s poskytovaním dočasného útočiska na Slovensku upravené taktiež v nariadeniach vlády SR⁴⁸ a vyhláškach jednotlivých

⁴⁴ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/55/20220226>

⁴⁵ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/92/20220330>

⁴⁶ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/124/20220601>

⁴⁷ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/199/20220607>

⁴⁸ Napr. jednotlivé nariadenia vlády SR:

- Nariadenie vlády SR o príspevku za poskytnutie ubytovania odídencovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine (č. 100/2022 Z. z. (zrušený), č. 219/2022 Z. z., č. 321/2022 Z. z.)
- Nariadenie vlády SR o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencu (č. 99/2022 Z. z. (zrušený), č. 218/2022 Z. z., č. 315/2022 Z. z.),
- Nariadenie vlády SR o niektorých opatreniach v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny v znení neskorších predpisov (č. 93/2022 Z. z., č. 144/2022 Z. z., č. 167/2022 Z. z., č. 294/2022 Z. z.),
- Nariadenie vlády SR o niektorých opatreniach v oblasti sociálnych služieb v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny (č. 109/2022 Z. z., č. 130/2022 Z. z., č. 210/2022 Z. z.),

ministerstiev.⁴⁹ V súvislosti s poskytovaním dočasného útočiska sú osobitne relevantné práve uznesenie vlády SR č. 144/2022, ktorým bolo na Slovensku vyhlásené poskytovanie dočasného útočiska,⁵⁰ a uznesenie vlády SR č. 185/2022, ktorým došlo k zosúladieniu poskytovania dočasného útočiska s vykonávacím rozhodnutím Rady EÚ, ako aj k zrušeniu uznesenia vlády SR č. 144/2022.⁵¹

1.3 Dočasné útočisko

1.3.1 Definícia dočasného útočiska, jeho personálny a časový rozsah

Dočasné útočisko sa v zmysle aktuálneho znenia § 29 ods. 1 zákona o azyle poskytuje na účely ochrany cudzincov **pred vojnovým konfliktom, endemickým násilím, následkami humanitárnej katastrofy alebo sústavným, alebo hromadným porušovaním ľudských práv v ich krajine pôvodu**. Kto je cudzincom pre účely poskytovania dočasného útočiska stanovuje zákon o pobyte cudzincov.⁵²

Ako už bolo uvedené vyššie, do zákona o azyle bola jeho novelou účinnou od 26. februára 2022⁵³ opätovne zavedená možnosť vlády SR rozhodnúť o poskytovaní dočasného útočiska aj bez rozhodnutia Rady EÚ. V nadväznosti na túto novelu vláda SR na mimoriadnom zasadnutí dňa 28. februára 2022 rozhodla o poskytovaní dočasného útočiska pre štátnych občanov Ukrajiny a ich rodinných príslušníkov na Slovensku.⁵⁴ Dočasné útočisko sa malo občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom poskytovať od 1. marca 2022 do 31. decembra 2022.⁵⁵ Slovensko bola

-
- Nariadenie vlády SR o niektorých opatreniach v oblasti dotácií v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny (č. 131/2022 Z. z., č. 143/2022 Z. z., č. 292/2022 Z. z., č. 326/2022 Z. z.)

⁴⁹ Napr.:

- Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (č. 152/2022 Z. z.)
- Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o minimálnych požiadavkách na psychickú spôsobilosť na vykonávanie pracovnej činnosti pedagogického zamestnanca alebo pracovnej činnosti odborného zamestnanca, postupe pri posudzovaní psychickej spôsobilosti na vykonávanie pracovnej činnosti pedagogického zamestnanca alebo pracovnej činnosti odborného zamestnanca a náležitostiach psychologického posudku (č. 142/2022 Z. z.)

⁵⁰ Uznesenie vlády SR č. 144/2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska podľa § 29 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov štátnym občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/26992/1>.

⁵¹ Uznesenie vlády SR č. 185/2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska v súlade s vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) č. 2022/382 zo 4. marca 2022. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27034/1>.

⁵² Podľa § 2 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov je cudzincom každý štátny príslušník tretej krajiny, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky ani občanom Únie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.

⁵³ Zákon č. 55/2022 Z. z. o niektorých opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (tzv. Lex Ukrajina I.).

⁵⁴ Uznesenie vlády SR č. 144/2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska podľa § 29 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov štátnym občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/26992/1>.

⁵⁵ Za rodinného príslušníka občana Ukrajiny sa v zmysle uznesenia vlády SR č. 144/2022 považovali:

1. manžel štátneho občana Ukrajiny,
2. maloleté dieťa štátneho občana Ukrajiny alebo maloleté dieťa manžela štátneho občana Ukrajiny,
3. rodič maloletého dieťaťa, ktoré je štátnym občanom Ukrajiny.

vôbec prvá krajina v EÚ, ktorá rozhodla o aktivácii dočasnej ochrany ako národného inštitútu.

Dňa 4. marca 2022 rozhodla Rada EÚ o aktivácii Smernice o dočasnej ochrane prvýkrát v histórii. Týmto rozhodnutím určila personálny rozsah, ako aj časové trvanie poskytovania dočasnej ochrany, odlišne od rozhodnutia vlády SR. Následne vláda SR musela zosúladiť poskytovanie dočasného útočiska na Slovensku s rozhodnutím Rady EÚ. Dňa 16. marca 2022 prijala vláda SR nové uznesenie, ktorým rozšírila personálny okruh ľudí oprávnených na poskytnutie dočasného útočiska, ako aj predĺžila trvanie dočasného útočiska.⁵⁶ Dočasné útočisko sa v zmysle tohto uznesenia má poskytovať od 17. marca 2022 do 4. marca 2023, pričom doba trvania jeho poskytovania sa automaticky predlžuje o 6 mesiacov, najdlhšie však o jeden rok, pokiaľ Rada EÚ nerozhodne inak.⁵⁷

Dočasné útočisko sa tak podľa vyššie uvedeného uznesenia vlády SR od 17. marca 2022 vzťahuje na nasledujúce skupiny osôb:

1. Štátnych občanov Ukrajiny a ich rodinných príslušníkov za predpokladu, že rodina bola prítomná a bývala na Ukrajine pred 24. februárom 2022

Dočasné útočisko sa bez ďalšieho poskytuje všetkým štátnym občanom Ukrajiny.

Za rodinného príslušníka štátneho občana Ukrajiny sa považuje:

- manžel štátneho občana Ukrajiny,
- maloleté dieťa štátneho občana Ukrajiny alebo maloleté dieťa manžela štátneho občana Ukrajiny,
- rodič maloletého dieťaťa, ktoré je štátnym občanom Ukrajiny,⁵⁸
- ďalší blízky príbuzný štátneho občana Ukrajiny, ktorý s ním žil v spoločnej domácnosti v čase okolností súvisiacich s hromadným prílevom vysídlených osôb a bol úplne alebo čiastočne na neho odkázaný.

Tieto osoby by mali vedieť hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť, štátnu príslušnosť a v prípade rodinných príslušníkov aj rodinný vzťah k štátnemu občanovi Ukrajiny. Sekundárne by rodinní príslušníci mali taktiež vedieť doložiť splnenie podmienky „prítomnosti a bývania na Ukrajine pred 24. februárom 2022“ prostredníctvom udeleného pobytu, resp. oprávnenia sa zdržiavať na území Ukrajiny.⁵⁹

⁵⁶ Uznesenie vlády SR č. 185/2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska v súlade s vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. marca 2022. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27034/1>.

⁵⁷ Dňa 10. októbra 2022 deklarovala európska komisárka pre vnútorné záležitosti Ylva Johansson, že sa bude Ukrajincom poskytovať dočasná ochrana ďalších 12 mesiacov v reakcii na rozsiahle bombardovanie územia Ukrajiny Ruskom.

⁵⁸ Vláda SR uznesením zo 16. marca rozšírila okruh osôb, ktorí sú považovaní za rodinného príslušníka občana Ukrajiny nad rámec vykonávacieho rozhodnutia Rady EÚ, ktorá takúto kategóriu rodinného príslušníka občana Ukrajiny neobsahuje.

⁵⁹ Oficiálna odpoveď Migračného úradu č. MU-OP-2022/000563-003 zo dňa 10. novembra 2022 na žiadosť HRL o právne stanovisko k podmienkam poskytovania dočasného útočiska.

Požiadavka spoločného bývania, resp. bývania v spoločnej domácnosti, na Ukrajine s občanom Ukrajiny sa nevyžaduje v prípade prvých troch kategórií.⁶⁰ Vyžaduje sa len v prípade ďalších blízkyh príbuzných občana Ukrajiny, u ktorých predstavuje nevyhnutný predpoklad na poskytnutie dočasného útočiska.⁶¹

2. Cudzincov, ktorí nie sú štátnymi občanmi Ukrajiny a ktorí majú na území Ukrajiny medzinárodnú ochranu alebo rovnocennú vnútroštátnu ochranu, ktorá im bola udelená pred 24. februárom 2022, a ich rodinných príslušníkov za predpokladu, že rodina bývala na Ukrajine pred 24. februárom 2022

Za rodinného príslušníka sa považuje:

- manžel tejto osoby,
- maloleté dieťa tejto osoby alebo maloleté dieťa manžela,
- ďalší blízky príbuzný, ktorý žil s touto osobou v spoločnej domácnosti v čase okolností súvisiacich s hromadným prílevom vysídlených osôb a bol úplne alebo čiastočne na ňu odkázaný.

Tieto osoby by mali vedieť hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť, štátnu príslušnosť, udelenie medzinárodnej ochrany alebo inej rovnocennej vnútroštátnej ochrany na území Ukrajiny pred 24. februárom 2022, a v prípade rodinných príslušníkov rodinný vzťah k takémuto cudzincovi a ich oprávnený pobyt na Ukrajine.

Migračný úrad k 18. novembru 2022 eviduje len jednu žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska podanú osobou bez štátnej príslušnosti.⁶²

3. Cudzincov, ktorí nie sú štátnymi občanmi Ukrajiny, majú na území Ukrajiny trvalý pobyt udelený pred 24. februárom 2022, a ktorí sa zároveň nemôžu vrátiť za bezpečných a stabilných podmienok do svojej krajiny alebo regiónu pôvodu

Tieto osoby by mali vedieť hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť, štátnu príslušnosť, udelenie trvalého pobytu na území Ukrajiny pred 24. februárom 2022 a nemožnosť vrátiť sa do svojej krajiny alebo regiónu pôvodu.

Z aplikačnej praxe vyplýva, že v prípade cudzincov s trvalým pobytom na Ukrajine udeleným pred 24. februárom 2022 cudzinecká polícia pri rozhodovaní o ich žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska neposudzuje požiadavku preukázania nemožnosti vrátenia sa za bezpečných a stabilných podmienok do krajiny alebo regiónu pôvodu cudzincom prísne, pokiaľ sú zjavne splnené

⁶⁰ HRL disponuje informáciou, že v niektorých prípadoch, kedy rodinní príslušníci nespĺňali podmienky v zmysle uznesenia vlády SR zo 17. marca 2022, došlo k priamej aplikácii § 31a zákona o azyle, ktorý umožňuje za určitých okolností rozšírenie definície rodinného príslušníka odídencov nad rámec definície uznesenia vlády.

⁶¹ Oficiálna odpoveď Migračného úradu č. MU-OPO-2022/000563-003 zo dňa 10. novembra 2022 na žiadosť HRL o právne stanovisko k podmienkam poskytovania dočasného útočiska.

⁶² Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022. Výsledok konania o tejto žiadosti MINV SR neposkytlo.

podmienky (napr. v prípadoch, ak žiadatelia pochádzajú z krajín, ktoré sú priamo zasiahnuté vojenským konfliktom na Ukrajine).⁶³ Ak splnenie podmienok pre poskytnutie dočasného útočiska nie je možné jednoznačne určiť na mieste, postúpi cudzinecká polícia žiadosť na rozhodnutie Migračnému úradu.

Migračný úrad nedisponuje zoznamom tretích krajín, do ktorých nie je možný stabilný a bezpečný návrat, ktorý by mohol uľahčiť posudzovanie takýchto žiadostí.⁶⁴ V takýchto prípadoch zamestnanec Procedurálneho odboru Migračného úradu vykoná so žiadateľom pohovor za účelom posúdenia splnenia podmienok pre poskytnutie dočasného útočiska. Medzi ďalšie podklady slúžiace pre posúdenie takýchto žiadostí patria správy o krajine pôvodu či dôkazy predložené žiadateľom. Každá žiadosť je následne posúdená individuálne.⁶⁵

Z možnosti požiadať o poskytnutie dočasného útočiska sú podľa § 30 ods. 1 písm. b) zákona o azyle vylúčení tí cudzinci (osoby z vyššie uvedených troch kategórií), ktorí už sú žiadateľmi o udelenie azylu, žiadateľmi o poskytnutie dočasného útočiska, azylantmi, cudzincami s poskytnutou doplnkovou ochranou, odídcami alebo osobami s udeleným trvalým alebo prechodným pobytom na území SR.

Naopak, z možnosti požiadať a získať dočasné útočisko na Slovensku, nie sú vyňatí štátni občania Ukrajiny, ktorí sa na Slovensku zdržiavali pred 24. februárom 2022, či už na základe víza, nejakej formy pobytu alebo bez oprávnenia k pobytu. V čase podania žiadosti však nesmú mať v SR udelený prechodný alebo trvalý pobyt či medzinárodnú ochranu. V tomto prípade vláda SR uznesením zo 16. marca prijala priaznivejšiu úpravu, nakoľko išla nad rámec určený vo vykonávacom rozhodnutí Rady EÚ, ktoré sa vzťahuje len na štátnych občanov Ukrajiny, ktorí mali pobyt na Ukrajine pred 24. februárom 2022.⁶⁶

Rovnako z možnosti získať dočasné útočisko na Slovensku nie sú vyňatí ani štátni občania Ukrajiny, ktorí majú vydané víza iným členským štátom EÚ, udelený pobyt v inom členskom štáte EÚ alebo poskytnutú dočasnú ochranu či obdobnú vnútroštátnu formu ochrany v inom členskom štáte EÚ. Všetky tieto kategórie osôb môžu na Slovensku získať dočasné útočisko, nakoľko podľa platnej právnej úpravy nepredstavujú tieto skutočnosti prekážky pre začatie konania o poskytnutie dočasného útočiska ani pre poskytnutie dočasného útočiska.⁶⁷

⁶³ HRL eviduje prípady štátnych príslušníkov tretích krajín z Ruskej federácie či Moldavska, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko na Slovensku na základe ich trvalého pobytu na Ukrajine, ktorý im bol udelený pred 24. februárom 2022. Informácia poskytnutá počas rozhovoru so zamestnancom HRL dňa 26. júla 2022.

⁶⁴ Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Oficiálna odpoveď Migračného úradu č. MU-OPO-2022/000563-003 zo dňa 10. novembra 2022 na žiadosť HRL o právne stanovisko k podmienkam poskytovania dočasného útočiska.

⁶⁷ Oficiálna odpoveď riaditeľa organizačného a právneho odboru Migračného úradu na žiadosť o informáciu/stanovisko z 19. októbra 2022.

1.3.2 Konanie o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska

Konanie o poskytnutie dočasného útočiska sa začína vyhlásením cudzinca o tom, že žiada o poskytnutie dočasného útočiska na území Slovenskej republiky na príslušnom útvare (t. j. podaním žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska). Za maloletého cudzinca podáva vyhlásenie jeho zákonný zástupca alebo súdom ustanovený opatrovník.⁶⁸

Žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska je možné podať:

- v niektorom z veľkokapacitných centier,⁶⁹
- na ktoromkoľvek oddelení cudzineckej polície PZ,⁷⁰
- na oddelení azylu PZ v Humennom.

Žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska je potrebné podať osobne z dôvodu potreby zosnímania biometrických údajov.⁷¹ V prípade žiadosti o dočasné útočisko za maloleté deti musia byť aj tieto maloleté deti osobne prítomné pri podaní žiadosti. Cudzinec pri podaní žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska musí vyplniť formulár s názvom "Vyhlásenie cudzinca".

MINV SR zaviedlo možnosť elektronickej registrácie pomocou QR kódu alebo prostredníctvom webstránky MINV SR. Aj vtedy sa však vyžaduje, aby sa cudzinec žiadajúci o dočasné útočisko po vyplnení formuláru dostavil na oddelenie cudzineckej polície alebo do veľkokapacitného centra, kde mu bude vydaný doklad o poskytnutí dočasného útočiska na počkanie, ak hodnoverne preukázal splnenie podmienok na poskytnutie dočasného útočiska.

Žiadosti tých, ktorí hodnoverne preukážu totožnosť a štátnu príslušnosť, je možné posudzovať v zrýchlenom konaní, tzn. na počkanie v priebehu cca 20-30 minút na oddelení cudzineckej polície alebo vo veľkokapacitnom centre.⁷² Totožnosť môže žiadateľ v praxi hodnoverne preukázať platným cestovným, identifikačným alebo iným dokladom, alebo napríklad aj predložením vodičského preukazu, neplatného cestovného dokladu, dokladu totožnosti či akéhokoľvek iného dokladu s fotografiou spolu s rodným listom.

V prípade, ak cudzinec nevie hodnoverne preukázať svoju totožnosť alebo inú podmienku pre poskytnutie dočasného útočiska, môže požiadať

⁶⁸ § 30 ods. 1 zákona o azyle.

⁶⁹ K 31. októbru 2022 sú otvorené len veľkokapacitné centrá v Bratislave a v Michalovciach. V minulosti boli otvorené aj veľkokapacitné centrá v Humennom, Žiline a v Nitre, ktoré boli medzičasom zavreté a ich agenda presunutá na miestne príslušné oddelenia cudzineckej polície.

⁷⁰ Na niektorých oddeleniach cudzineckej polície sú registrované primárne len zraniteľné osoby, t.j. tehotné ženy, rodiny s deťmi (len v prípadoch, kde je minimálne jedno dieťa vo veku do 6 rokov), starí ľudia nad 65 rokov a iné zraniteľné osoby. Pre ostatné osoby je zabezpečená preprava do najbližšieho veľkokapacitného centra. Zdroj: webstránka MINV SR: Informácie pre cudzincov. Dostupné na <https://www.minv.sk/?vizova-info-typy-viz-1>.

⁷¹ Pri podaní žiadosti sa každému žiadateľovi zosnímajú odtlačky prstov, čo platí aj pre maloleté deti. Tieto odtlačky prstov sú následne zaznamenávané v národnom informačnom systéme MIGRA a ECU. Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

⁷² Informácia poskytnutá počas rozhovoru so zamestnancom HRL dňa 26. júla 2022 a rozhovoru s Gabrielou Dubovanovou dňa 08. októbra 2022.

o poskytnutie dočasného útočiska na oddelení cudzineckej polície alebo vo veľkokapacitnom centre, avšak o jeho žiadosti bude rozhodnuté v správnom konaní v lehote do 30 dní. Ak cudzinec nemá žiadne doklady je potrebné, aby požiadal o poskytnutie dočasného útočiska na oddelení azylu PZ v Humennom. Následne bude o jeho žiadosti rozhodnuté do 30 dní, pričom túto lehotu je možné v odôvodnených prípadoch predĺžiť aj opakovane o 30 dní, o čom sa vydá cudzincovi písomné vyrozumenie.⁷³ Počas rozhodovania o jeho žiadosti mu bude poskytnuté ubytovanie v Záchytnom tábore v Humennom a vydá sa mu preukaz cudzinca žiadajúceho o poskytnutie dočasného útočiska.⁷⁴

Cudzincovi, ktorému sa poskytne dočasné útočisko, sa nevydáva rozhodnutie, ale len doklad o tolerovanom pobyte na území SR s označením "Dočasné útočisko", tzv. doklad o poskytnutí dočasného útočiska.⁷⁵ Osoba, ktorej je poskytnuté dočasné útočisko, sa v zmysle zákona o azyle považuje za odídenca.⁷⁶

Žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska je možné zamietnuť, ak cudzinec nespĺňa podmienky pre poskytnutie dočasného útočiska.⁷⁷ Tieto podmienky sú stanovené v zákone o azyle, uznesení vlády SR a vykonávacom rozhodnutí Rady EÚ. V prípade zamietnutia žiadosti sa vydáva písomné rozhodnutie, proti ktorému je možné podať správnu žalobu na príslušný správny súd v lehote 15 dní od doručenia rozhodnutia.^{78, 79} Podanie správnej žaloby nemá automaticky odkladný účinok, správny súd jej však môže na žiadosť cudzinca odkladný účinok priznať.⁸⁰ Správny súd o žalobe rozhodne najneskôr do 7 dní od doručenia vyjadrenia orgánu, ktorý rozhodnutie vydal.⁸¹

K 18. novembru 2022 Migračný úrad neevidoval žiadnu správnu žalobu, ktorá by smerovala proti rozhodnutiu o zamietnutí žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska.⁸² Je však potrebné tiež uviesť, že k tomuto dátumu bola žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska zamietnutá z dôvodu nesplnenia podmienok na poskytnutie dočasného útočiska len v troch konaniach, spolu 6 osobám.⁸³

⁷³ § 31 ods. 6 zákona o azyle. Viac informácií je dostupných na portáli elektronických služieb MINV SR: https://bit.ly/registracia_docasneutocisko.

⁷⁴ Vzor preukazu cudzinca žiadajúceho o poskytnutie dočasného útočiska je dostupný na: <https://www.vszp.sk/files/novy-podadresar/vzory-preukazov-aktualizovane.pdf>.

⁷⁵ § 31 ods. 10 zákona o azyle. Vzor potvrdenia o dočasnom útočisku dostupný na: https://minv.sk/swift_data/source/images/docasne-utocisko-vzor-dokladu.pdf.

⁷⁶ § 2 písm. j) zákona o azyle.

⁷⁷ § 31 ods. 11 zákona o azyle.

⁷⁸ § 34 zákona o azyle.

⁷⁹ § 211 ods. 3 Správneho súdneho poriadku.

⁸⁰ § 213 ods. 2 Správneho súdneho poriadku.

⁸¹ § 216 ods. 2 Správneho súdneho poriadku.

⁸² Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

⁸³ *Ibid.*

Platnosť dočasného útočiska je možné overiť online na portáli elektronických služieb MINV SR. Táto možnosť je dostupná pre odídenca, jeho ubytovateľa, zamestnávateľa, úrad práce či iné štátne orgány alebo dotknuté osoby.⁸⁴

1.3.3 Zánik, zrušenie a vzdanie sa dočasného útočiska

Dočasné útočisko automaticky zo zákona zaniká v nasledujúcich prípadoch:⁸⁵

- uplynutím času určeného rozhodnutím vlády SR,
- smrťou odídenca,
- ak odídenec požiadal o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany alebo sa mu na území Slovenskej republiky udelil prechodný pobyt alebo trvalý pobyt,
- písomným vyhlásením odídenca o vzdaní sa poskytovania dočasného útočiska,
- ak odídenecovi udelil azyl alebo poskytol doplnkovú ochranu z dôvodu vážneho bezprávia iný členský štát EÚ,
- ak odídenecovi udelil pobyt bez časového obmedzenia iný štát,
- ak odídenecovi poskytol dočasné útočisko iný štát,⁸⁶ alebo
- zrušením.

Dočasné útočisko sa odídenecovi zruší, ak:⁸⁷

- je dôvodné podozrenie, že sa odídenec dopustil konania podľa § 13 ods. 2 zákona o azyle,⁸⁸
- sa odídenecovi poskytlo dočasné útočisko len na základe nepravdivých alebo falšovaných údajov o jeho totožnosti alebo
- odídenca možno odôvodnene považovať za nebezpečného pre bezpečnosť Slovenskej republiky, alebo
- odídenec bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin a predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť.

⁸⁴ Portál elektronických služieb MINV SR: <https://bit.ly/portalmivsk>.

⁸⁵ § 32 ods. 1 písm. a) až h) zákona o azyle.

⁸⁶ Na úrovni členských štátov EÚ bola zriadená Európska platforma pre výmenu informácií o dočasnej ochrane medzi členskými štátmi (TPP – Temporary Protection Platform). Uvedená platforma umožňuje členským štátom vymieňať si informácie o registrovaných osobách v reálnom čase. Ak je osoba registrovaná v SR a následne sa zaregistruje v Rakúsku, SR dostane avízo o tom, že osoba sa zaregistrovala na dočasnú ochranu v tom členskom štáte a migračný úrad vyznačí v systéme zánik dočasného útočiska na Slovensku. Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

⁸⁷ § 33 písm. a) až d) zákona o azyle.

⁸⁸ Ak sa odídenec dopustil:

- trestného činu proti mieru, vojnového trestného činu alebo trestného činu proti ľudskosti podľa medzinárodných dokumentov,
- závažného nepolitického trestného činu mimo územia Slovenskej republiky predtým, ako požiadal o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany, alebo
- je vinný za činy, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami Organizácie Spojených národov.

Uvedené dôvody predstavujú tzv. vylučujúcu klauzulu z poskytnutia medzinárodnej ochrany.

Vzdanie sa poskytovania dočasného útočiska:

Odídenc má podľa zákona o azyle tiež možnosť písomným vyhlásením sa vzdať poskytovania dočasného útočiska, čo automaticky vedie k zániku dočasného útočiska na Slovensku. Podmienky vzdania sa poskytovania dočasného útočiska však zákon o azyle bližšie neupravuje. Tieto sú zverejnené na stránke MINV SR, kde sa uvádza, že vyhlásenie o vzdaní sa poskytovania dočasného útočiska musí odídenc doručiť na Migračný úrad. Toto vyhlásenie musí byť urobené písomne a zároveň musí byť odídencom vlastnoručne podpísané. Doručenie je možné zrealizovať zaslaním emailu na adresu Migračného úradu (email: po.mu@minv.sk) spolu s oskenovaným dokladom o poskytnutí dočasného útočiska a kópiou cestovného alebo iného dokladu, alebo priamo osobne v niektorom veľkokapacitnom centre pred pracovníkom Migračného úradu, ktorý pomôže odídencom vyhlásenie o vzdaní sa poskytovania dočasného útočiska spísať a zároveň si vyhotoví kópie vyššie uvedených dokladov. Rozhodnutie ani iný doklad potvrdzujúci zánik dočasného útočiska sa v tomto prípade nevydáva a zánik sa vyznačí iba v príslušných informačných systémoch MINV SR.⁸⁹

Zákon o azyle ani iný právny predpis nestanovujú prekážku pre opätovné získanie dočasného útočiska na Slovensku zo strany odídenca, ktorý sa v minulosti už raz poskytovania dočasného útočiska vzdal. Zákon o azyle rovnako nestanovuje ani žiadnu lehotu, ktorá by mala uplynúť medzi vzdaním sa poskytovania dočasného útočiska a opätovnou možnosťou oň znovu požiadať.

K 14. novembru 2022 Migračný úrad MINV SR eviduje, že 6 499 osôb sa vzdalo poskytovania dočasného útočiska na Slovensku.⁹⁰

1.3.4 Práva vyplývajúce z poskytnutia dočasného útočiska

Dočasné útočisko je inštitút, ktorý poskytuje oprávneným osobám najjednoduchší a najrýchlejší prístup k rôznym právam. Tieto práva možno rozdeliť do dvoch skupín:

1. Práva cudzincov, ktorí požiadali o poskytnutie dočasného útočiska

Vo všeobecnosti platí, že cudzinci, ktorí požiadajú o dočasné útočisko na Slovensku, majú obdobné práva ako žiadatelia o azyl,⁹¹ napr. právo na neodkladnú zdravotnú starostlivosť, právo na zabezpečenie ubytovania v azylových zariadeniach Migračného úradu. Ak sú ubytovaní v takomto azylovom zariadení, majú ďalej právo na zabezpečenie stravovania, hygienických potrieb, vreckového, kurzov

⁸⁹ Podmienky vzdania sa dočasného útočiska sú bližšie uvedené na webstránke MINV SR. Pozri tlačová správa MINV SR zo dňa 4. augusta 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=docasneho-utociska-sa-vzdalo-4-398-osob-s-ukrajinskou-statnou-prislusnostou>.

⁹⁰ Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

⁹¹ § 35 zákona o azyle.

slovenského jazyka, psychologického, sociálneho a iného poradenstva na základe ich individuálnych potrieb, kurzov kultúrnej orientácie a pod.

Je však potrebné uviesť, že cudzinci, ktorí požiadajú o dočasné útočisko na Slovensku, nezotrvávajú dlho v pozícii žiadateľa, nakoľko prevažnú väčšinu žiadostí je možné vybaviť na počkanie. V prípadoch, kedy o žiadosti nie je možné rozhodnúť na počkanie, sa uplatňuje lehota 30 dní na rozhodnutie, čo je tiež relatívne krátky čas v porovnaní so štandardným azylovým konaním.

2. Práva cudzincov, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko („odídencov“)

Osoby, ktorým sa na Slovensku poskytlo dočasné útočisko, majú právo na neodkladnú, ako aj potrebnú zdravotnú starostlivosť.⁹² Ak sú ubytovaní v azylovom zariadení Migračného úradu, majú nárok na obdobné práva ako žiadatelia o poskytnutie dočasného útočiska.⁹³ Odídenci majú ďalej právo na zabezpečenie prístupu k bývaniu alebo alternatívne na poskytnutie príspevku na ich ubytovanie,⁹⁴ právo na poskytnutie písomného poučenia o ich právach a povinnostiach súvisiacich s dočasným útočiskom v jazyku, o ktorom sa dôvodne predpokladá, že mu rozumiejú,⁹⁵ právo na tolerovaný pobyt na Slovensku,⁹⁶ právo na prístup k pracovnému trhu v rámci Slovenska bez obmedzenia s výnimkou štátnozamestnaneckých miest, právo na sociálnu pomoc, napr. vo forme pomoci v hmotnej núdzi, právo na prístup ku vzdelaniu pre maloleté deti či prístup k odbornej príprave a ďalšie oprávnenia. Jednotlivé práva spojené s inštitútom dočasného útočiska na Slovensku sú podrobnejšie rozpracované v nasledujúcich kapitolách.

1.4 Rozdiel medzi dočasnou ochranou (útočiskom) a medzinárodnou ochranou

1.4.1 Skupinové posudzovanie vs. individualizované posudzovanie

Dočasná ochrana predstavuje doplnkový, resp. alternatívny, inštitút ochrany k dvom základným formám medzinárodnej ochrany, ktoré pozná európske azylové právo podľa Kvalifikačnej smernice,⁹⁷ t. j. k postaveniu utečenca (v podmienkach

⁹² § 9h ods. 2 zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁹³ § 36 ods. 1 zákona o azyle.

⁹⁴ § 36 ods. 1 a § 36a zákona o azyle.

⁹⁵ § 36 ods. 3 zákona o azyle.

⁹⁶ § 36 ods. 2 zákona o azyle.

⁹⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany (prepracované znenie). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/TXT/?uri=celex:32013L0032>.

SR azyl)⁹⁸ a doplnkovej ochrane.⁹⁹ Dočasná ochrana v zmysle Smernice o dočasnej ochrane zabezpečuje skupinovú ochranu. SR určuje širšiu skupinu oprávnených osôb ako vykonávacie rozhodnutie Rady EÚ.

Na rozdiel od dočasnej ochrany sa postavenie utečenca (azylanta) alebo doplnková ochrana poskytuje na základe individualizovaného a dôkladného posúdenia jednotlivých okolností prípadu každého jedného žiadateľa. Záverom tohto vyhodnotenia musí byť, že by osobe v prípade návratu do krajiny pôvodu hrozilo prenasledovanie alebo vážne bezprávie.

1.4.2 Dĺžka konania

Dĺžka konania o poskytnutí dočasnej ochrany by mala byť zo samotnej podstaty inštitútu dočasnej ochrany veľmi krátka. Dočasná ochrana by sa mala poskytnúť okamžite všetkým, ktorí spĺňajú podmienky stanovené vo vykonávacom rozhodnutí Rady EÚ, resp. v národnej legislatíve. V podmienkach SR konanie o dočasnom útočisku vo väčšine prípadov trvá v priemere 20-30 minút, takže dočasné útočisko sa poskytne na počkanie.

V prípadoch, kedy žiadateľ nevie hodnoverne preukázať svoju totožnosť alebo splnenie ostatných podmienok, môže konanie trvať spravidla najdlhšie 30 dní. Len vo výnimočných prípadoch možno túto lehotu predĺžiť aj opakovane o ďalších 30 dní.

Naproti tomu, štandardné azylové konanie trvá podstatne dlhšie. Zákon o azyle stanovuje, že v konaní o azyle rozhodne Migračný úrad do 6 mesiacov od začatia konania, pričom túto lehotu je možné predĺžiť opakovane, najviac spolu o 12 mesiacov.¹⁰⁰ Azylové konanie tak môže spolu trvať v určitých prípadoch aj 18 mesiacov, čo je podstatne dlhší čas v porovnaní s konaním o poskytnutí dočasného útočiska.

1.4.3 Možnosť voľby cieľovej krajiny

Štátni občania Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi ukrajinských biometrických pasov, sú oslobodení od povinnosti mať víza pri prekračovaní vonkajších hraníc členských štátov v prípade pobytu nepresahujúceho 90 dní v rámci akéhokoľvek 180-dňového obdobia, na čo sa odvoláva aj bod 16 úvodných ustanovení vo

⁹⁸ Konvenčný azyl, t. j. azyl v zmysle Ženevského dohovoru z roku 1951, sa poskytne osobe, ktorá má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu.

⁹⁹ Doplnková ochrana sa poskytne osobe, u ktorej sú vážne dôvody domnievať sa, že by bola v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavená reálnej hrozbe vážneho bezprávia. Vážnym bezprávím sa rozumie uloženie trestu smrti (poprava) alebo jeho výkon, mučenie alebo neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, alebo vážne a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.

¹⁰⁰ § 20 ods. 1 zákona o azyle.

vykonávacom rozhodnutí Rady EÚ. V zmysle čl. 14 ods. 2 Nariadenia Dublin III majú teda automaticky možnosť voľby cieľovej členskej krajiny, kde požiadajú o medzinárodnú ochranu, vrátane dočasnej ochrany.

Článok 11 Smernice o dočasnej ochrane predpokladá aplikáciu pravidla, že členský štát prijme späť na svoje územie osobu požívajúcu dočasnú ochranu, ktorá sa snaží o nepovolený vstup alebo zostane na území iného členského štátu počas trvania poskytovania dočasnej ochrany. Vo vykonávacom rozhodnutí Rady EÚ sa však v bode 15 úvodných ustanovení uvádza, že sa členské štáty dohodli, že čl. 11 Smernice o dočasnej ochrane nebudú uplatňovať, t. j. nebudú vracať osoby s poskytnutou dočasnou ochranou do členského štátu, ktorý im ju poskytol. Toto vyhlásenie sa vzťahuje na všetky osoby s poskytnutou dočasnou ochranou, bez ohľadu na štátnu príslušnosť či prípadnú držbu biometrického pasu.

Akonáhle sa osobe poskytne dočasná ochrana v niektorom členskom štáte, táto by mala mať možnosť požívať práva z nej vyplývajúce len v tomto členskom štáte. Uvedeným však nie je dotknutá možnosť ostatných členských štátov rozhodnúť o udelení povolenia na pobyt takejto osobe.¹⁰¹

Slovensko išlo v tomto smere ešte ďalej, nakoľko umožňuje osobám, ktorým sa poskytla dočasná ochrana v inom členskom štáte, aby získali dočasné útočisko na Slovensku.

Podľa čl. 18 SDO sa v prípade žiadosti o azyl použijú kritériá a mechanizmy na rozhodovanie o tom, ktorý členský štát je príslušný posúdiť žiadosť o azyl.¹⁰² Avšak predovšetkým členským štátom zodpovedným za preskúmanie žiadosti o azyl osoby požívajúcej dočasnú ochranu bude ten členský štát, ktorý súhlasil s jej presídlením na svoje územie.

V odlišnej situácii sa nachádza prevažná väčšina utečencov z iných tretích krajín, ktorí prichádzajú do EÚ s cieľom požiadať o azyl. Títo zväčša prichádzajú z tretích krajín, ktorých občania nie sú oslobodení od vízovej povinnosti. Nemajú možnosť zvoliť si krajinu, v ktorej požiadajú o medzinárodnú ochranu. Krajina zodpovedná za posúdenie ich žiadosti o azyl je obligatórne stanovená na základe kritérií upravených v čl. 7 až 15 Nariadenia Dublin III. V prevažnej väčšine prípadov zodpovedným členským štátom za posúdenie žiadosti o azyl býva ten štát, do ktorého ako prvého žiadateľ o azyl neoprávnene vstúpil. Ak žiadateľ o azyl neoprávnene vstúpi alebo zotrvá na území iného členského štátu, jeho žiadosť

¹⁰¹ Bod 16 vykonávacieho rozhodnutia Rady EÚ.

¹⁰² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 604/2013 z 26. júna 2013, ktorým sa stanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny alebo osobou bez štátnej príslušnosti v jednom z členských štátov (prepracované znenie). Ďalej len "Nariadenie Dublin III". Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013R0604>.

o azyl je v praxi zamietnutá ako neprípustná a vráti sa do členského štátu zodpovedného za posúdenie jeho žiadosti o azyl.

1.4.4 Preverovanie bezpečnostného rizika

V prípade konania o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska nedochádza podľa našich informácií k posudzovaniu bezpečnostného rizika žiadateľov pred poskytnutím dočasného útočiska.¹⁰³ Príslušný orgán rozhodujúci o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska si v tomto konaní nežiada stanovisko Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, ani iného orgánu.¹⁰⁴

Naopak v konaní o azyle si Migračný úrad obligatórne u každého žiadateľa o azyl staršieho ako 14 rokov žiada stanovisko od Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva.¹⁰⁵ V konaní o azyle je právomoc Migračného úradu rozhodnúť o udelení azylu či poskytnutí doplnkovej ochrany obmedzená obsahom stanoviska jedného z týchto spravodajských orgánov. Ak stanovisko jedného z týchto orgánov obsahuje nesúhlas s udelením azylu, nie je možné udeliť azyl na účely zlúčenia rodiny.¹⁰⁶ Azyl poskytovaný podľa § 8 alebo § 9 zákona o azyle však nemožno neudeliť len pre tento nesúhlas. Ak stanovisko jedného z týchto orgánov obsahuje nesúhlas s poskytnutím doplnkovej ochrany, nie je možné ju žiadateľovi poskytnúť.¹⁰⁷

1.4.5 Návrat do krajiny pôvodu

Slovensko umožňuje osobám s poskytnutým dočasným útočiskom vrátiť sa na Ukrajinu, aj opakovane, bez toho, aby to malo akýkoľvek vplyv na platnosť poskytnutého dočasného útočiska.¹⁰⁸ Zákon o azyle neustanovuje návrat do krajiny pôvodu ako dôvod pre zánik či zrušenie dočasného útočiska. Navyše Európska komisia dňa 10. októbra 2022 deklarovala v kontexte rozsiahleho bombardovania Ukrajiny Ruskom, že tým štátnym občanom Ukrajiny, ktorí sa rozhodnú vrátiť na Ukrajinu, nezanikne dočasná ochrana,¹⁰⁹ ale si ju budú môcť ponechať počas celej doby jej trvania, vzhľadom na nepredvídateľnosť vývoja vojenského konfliktu.¹¹⁰

¹⁰³ Odpoveď MINV SR na žiadosť o poskytnutie informácie evidovaná pod č. KM-TO2-2022/003468-013 zo dňa 26. júla 2022.

¹⁰⁴ Dočasné útočisko je však možné zrušiť neskôr podľa § 33 písm. c) alebo d) zákona o azyle, ak sa následne zistí, že odídencu možno odôvodnene považovať za nebezpečného pre bezpečnosť Slovenskej republiky, alebo bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin a predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť.

¹⁰⁵ § 19a ods. 10 zákona o azyle.

¹⁰⁶ § 13 ods. 5 písm. c) zákona o azyle.

¹⁰⁷ § 13c ods. 4 písm. d) zákona o azyle.

¹⁰⁸ Informácia dostupná na portáli elektronických služieb MINV SR: https://bit.ly/registracia_docasneutocisko.

¹⁰⁹ 'Poznámky z tlačovej konferencie komisárky Johansson a komisára Schmita k spusteniu fondu talentov EÚ a posilnenej podpore, ktorá má poskytnúť istotu tým, ktorí utekajú pred ruskou agresívnou vojnou proti Ukrajine' (v origináli: 'Press remarks by Commissioners Johansson and Schmit on the launch of the EU Talent Pool and strengthened support to provide certainty for those fleeing Russia's war of aggression against Ukraine'), 12. októbra 2022. Dostupné na: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press-remarks-commissioners-johansson-and-schmit-launch-eu-talent-pool-and_en?s=232.

¹¹⁰ Európska komisia, Informácie pre ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajinu. Dostupné na: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/information-people-fleeing-war-ukraine_en (Navštívené dňa 06. novembra 2022).

Na rozdiel od toho osobám s udeleným azylom sa počas trvania tejto ochrany neodporúča navštíviť krajinu pôvodu. Návšteva krajiny pôvodu môže viesť k odňatiu azylu.¹¹¹ Obdobná situácia platí aj v prípade osôb s poskytnutou doplnkovou ochranou,¹¹² kedy vycestovanie do krajiny pôvodu môže, v závislosti od okolností jednotlivého prípadu, viesť k začatiu konania o zrušení doplnkovej ochrany alebo jej nepredĺženiu.¹¹³

1.4.6 Dĺžka poskytovanej ochrany

Dočasná ochrana, resp. dočasné útočisko, sa poskytuje na určité, Radou EÚ alebo vládou SR vymedzené obdobie, najviac však na dobu 3 rokov v zmysle čl. 4 SDO.¹¹⁴ Osoba s poskytnutým dočasným útočiskom má na Slovensku tolerovaný pobyt. Medzinárodná ochrana vo forme azylu sa v podmienkach SR poskytuje bez časového obmedzenia. S azylom je spojený pobyt na dobu neurčitú t. j. trvalý pobyt.¹¹⁵ Doplnková ochrana oprávňuje na prechodný pobyt, najprv na 1 rok a následne na 2 roky. Doplnkovú ochranu je možné opakovane, bez obmedzenia, predlžovať o ďalšie 2 roky, ak naďalej trvajú dôvody pre jej poskytovanie.¹¹⁶

1.4.7 Vstup žiadateľov o azyl na pracovný trh

V súvislosti s prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom na Ukrajine bolo do zákona o azyle vložené prechodné ustanovenie platné na čas trvania mimoriadnej situácie v súvislosti s hromadným prílevom ľudí z Ukrajiny,¹¹⁷ na základe ktorého sa žiadateľom o azyl, ktorí sú občanmi Ukrajiny alebo ich rodinnými príslušníkmi (manžel alebo rodič maloletého), umožnilo vstupovať do pracovnoprávných vzťahov už počas azylového konania.¹¹⁸ Rozhodnutie umožniť prístup na pracovný trh pre túto osobitne vymedzenú skupinu žiadateľov o azyl ihneď od začiatku azylového konania možno považovať za výnimočné, nakoľko žiadatelia o azyl z iných krajín museli až donedávna počkať, kým uplynie 9 mesiacov od začiatku ich azylového konania, aby mohli vstúpiť na pracovný trh. Táto lehota bola od 1. júna 2022 skrátená na 6 mesiacov, čo možno naďalej považovať za neprimerane dlhú

¹¹¹ § 15 ods. 2 písm. f) zákona o azyle: "Ministerstvo odníme azyl, ak azylant sa znova dobrovoľne zdržiava v štáte, ktorý opustil z obavy pred prenasledovaním."

¹¹² § 15b ods. 1 písm. a) alebo písm. c) zákona o azyle.

¹¹³ Halás, P. (2018) 'Cestovanie osôb s udelenou medzinárodnou ochranou do ich krajiny pôvodu – príspevok Slovenskej republiky', Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v Slovenskej republike, Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), december 2018. Dostupné na: <https://emn.sk/en/publications/emn-studies-and-policy-briefs/item/615-beneficiaries-of-international-protection-travelling-to-their-country-of-origin.html>.

¹¹⁴ Halpín, R. (2022) 'Dočasná ochrana: Aktivácia Smernice o dočasnej ochrane v reakcii na krízu na Ukrajine' (v origináli: 'Temporary Protection: The activation of the Temporary Protection Directive in response to the crisis in Ukraine'), House of the Oireachtas, Library & Research Service, 7. apríla 2022, str. 24. Dostupné na: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/libraryResearch/2022/2022-04-08_spotlight-the-activation-of-the-temporary-protection-directive-in-response-to-the-crisis-in-ukraine_en.pdf.

¹¹⁵ § 24 ods. 1 zákona o azyle.

¹¹⁶ § 27a ods. 1 zákona o azyle.

¹¹⁷ Zákon č.92/2022 z 22. marca 2022 o niektorých ďalších opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (Lex Ukrajina I.), ktorý v čl. V novelizuje zákon o azyle.

¹¹⁸ § 54f zákona o azyle.

dobu, v mnohých prípadoch pokrývajúcu celé obdobie trvania azylového konania.¹¹⁹

2. Hraničné kontroly a vstup na územie SR

Slovensko ako krajina hraničiaca s Ukrajinou pocítilo dôsledky invázie ruských vojsk na Ukrajinu ihneď 24. februára 2022 v podobe rapídneho nárastu počtu ľudí, ktorí sa snažili prekročiť slovensko-ukrajinskú hranicu smerom na Slovensko. Na túto situáciu bolo potrebné promptne reagovať.

Vzhľadom na výnimočnosť situácie sa v záujme ochrany života osôb utekajúcich pred vojnou a dodržiavania záväzkov SR Slovensko rozhodlo umožniť vstup na svoje územie všetkým osobám utekajúcim pred vojnou na Ukrajinu. SR taktiež upustila od podmienky predloženia negatívneho COVID testu, absolvovania karantény či registrácie na e-hranici v prípade osôb utekajúcich z Ukrajiny.¹²⁰

Štátni občania Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi ukrajinského biometrického pasu, nepotrebujú víza alebo iné povolenie na vstup, nakoľko sa na nich vzťahuje bezvízový režim. Vstup na Slovensko bol však od počiatku umožnený nielen ukrajinským občanom s biometrickým pasom, ale všetkým osobám prichádzajúcim z Ukrajiny, bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo na to, či boli/sú držiteľmi platných dokladov totožnosti alebo nie. Uvedený postup bol zvolený v súlade s čl. 6 ods. 5 písm. c) Kódexu schengenských hraníc, ktorý umožňuje z humanitárnych dôvodov vstup na územie schengenského priestoru aj pre tých štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí nespĺňajú jednu alebo viac podmienok vstupu ustanovených v čl. 6 ods. 1 tohto kódexu.¹²¹ Osobám, ktoré nespĺňajú podmienky vstupu na územie SR, je poskytnutá humanitárna výnimka, na základe ktorej je im umožnený vstup len na územie SR na dobu 90 dní.

Tie osoby, ktorým je udelená humanitárna výnimka a ktoré nespĺňajú podmienky pre poskytnutie dočasného útočiska, majú možnosť požiadať na Slovensku o azyl alebo sa vrátiť do krajiny pôvodu, či už na individuálnej báze, za asistencie IOM prostredníctvom programu AVRRO alebo v minulosti prostredníctvom repatričných letov realizovaných z Bratislavy a Košíc.¹²² Do zákona o pobyte cudzincov boli v súvislosti s vyhlásenou mimoriadnou situáciou doplnené prechodné ustanovenia¹²³, ktoré umožňujú štátnym príslušníkom tretích krajín iných ako Ukrajiny, ktorí vstúpili na územie SR počas trvania mimoriadnej situácie, jednak požiadať o asistovaný dobrovoľný návrat do domovského štátu

¹¹⁹ § 23 ods. 6 zákona o azyly.

¹²⁰ MINV SR, Situácia na Ukrajine – Informácie a pomoc. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?ukraine-information-assistance>

¹²¹ Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/003468-013 zo dňa 26. júla 2022 na žiadosť o poskytnutie informácie. Dodatočná poznámka autorky: napr. ak osoba nie je držiteľom platných víz, platného biometrického pasu alebo nemá dostatočné prostriedky na pokrytie nákladov spojených s pobytom.

¹²² SR realizovala v spolupráci s rôznymi štátmi repatričné lety, do krajín pôvodu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí museli utiecť z Ukrajiny v dôsledku vojny. Išlo napr. o repatriáciu štátnych príslušníkov Indie, Líbye, Egyptu či Maroka. Zdroj: <https://www.noviny.sk/667167-doprava-letisko-bratislava-vybavilo-zatial-styri-repatriacne-lety-pre-zahranicnych-utecencov-z-ukrajiny>.

¹²³ Zákon č.92/2022 z 22. marca 2022 o niektorých ďalších opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (Lex Ukrajina I.), ktorý v čl. XXII novelizuje zákon o pobyte cudzincov.

prostredníctvom IOM, ako aj o cudzinecký pas, ak nemajú vlastný cestovný doklad, ktorý by im umožnil vycestovať do krajiny pôvodu.¹²⁴

Na základe humanitárnej výnimky môžu osoby, ktoré nedisponujú biometrickým pasom, vstúpiť na Slovensko aj na základe cestovného dokladu bez biometrických dát, občianskeho preukazu alebo vodičského preukazu.¹²⁵ Ľudia, ktorí nemajú žiadne doklady totožnosti, alebo ide o štátnych príslušníkov iných tretích krajín ako Ukrajiny, musia pri vstupe podstúpiť individuálne posúdenie za účelom umožnenia vstupu v tzv. hot-spotoch.¹²⁶ Na rozdiel napr. od Poľska, v prípade SR neboli zaznamenané žiadne prípady, kedy by štátnym príslušníkom tretích krajín nebol umožnený vstup alebo by dochádzalo k diskriminácii pri vstupe na základe štátnej príslušnosti.¹²⁷

Vzhľadom na výnimočnosť situácie dočasne povolila Štátna veterinárna a potravinová správa SR ľuďom utekajúcim z Ukrajiny v súlade s čl. 32 nariadenia (EÚ) č. 576/2013 o nekomerčnom premiestňovaní spoločenských zvierat vstúpiť na územie SR so spoločenskými zvieratami bez potrebnej dokumentácie (pasu, vakcinácie či mikročipu).¹²⁸

Na zvládanie zvýšeného prílevu ľudí utekajúcich z Ukrajiny boli kapacity Policajného zboru SR na hraniciach, najmä v prvé dni po vypuknutí konfliktu, posilnené o príslušníkov Ozbrojených síl SR, ktorí napomáhali pri riadení príchodu a kontroly osôb na hraničných priechodoch a pri výkone hraničného dozoru na zelenej hranici. Personálnu a technickú podporu pre SR poskytla vyslaním príslušníkov cudzineckej polície Česká republika, ako aj pracovníci agentúry Frontex.¹²⁹

Na jednotlivých hraničných priechodoch na slovensko-ukrajinskej hranici boli zriadené aj tzv. hot-spoty na zrýchlenie administratívneho procesu osôb prichádzajúcich z Ukrajiny. Išlo o kontajnery a stany v gescii cudzineckej polície a Migračného úradu.¹³⁰ Takéto hot-spoty boli zriadené na hraničných priechodoch vo Vyšnom Nemeckom, Ubli, Uliči, Veľkých Slemenciach a Čiernej nad Tisou. Spočiatku bolo možné v týchto hot-spotoch požiadať o poskytnutie dočasného útočiska. Neskôr, keď došlo k otvoreniu veľkokapacitného centra v Michalovciach

¹²⁴ § 131k ods. 7 a 8 zákona o pobyte cudzincov.

¹²⁵ MINV SR, Situácia na Ukrajine – Informácie a pomoc. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?ukraine-information-assistance>.

¹²⁶ Tlačová správa MINV SR zo dňa 25. februára 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=aktualizacia-situacia-na-hranicnych-priechodoch-s-ukrajinou>.

¹²⁷ Global Detention Project (2022) 'Dvojité štandardy ukrajinskej krízy: Zmenila sa reakcia Európy na utečencov?' (v origináli: 'The Ukraine Crisis Double Standards: Has Europe's Response to Refugees Changed?'), 2. marec 2022. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-crisis-double-standards-has-europe-s-response-refugees-changed> (Navštívené dňa 20. októbra 2022).

¹²⁸ Štátna veterinárna a potravinová inšpekcia SR: Výnimočné okolnosti vstupu do EÚ cez Slovenskú republiku so spoločenskými zvieratami sprevádzajúcimi utečencov z Ukrajiny. Dostupné na: <https://www.svps.sk/zvierata/spolocenske-zvierata-ukrajina.asp>.

¹²⁹ Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/003468-013 zo dňa 26. júla 2022 na žiadosť o poskytnutie informácie.

¹³⁰ Tlačová správa MINV SR zo dňa 27. februára 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pri-hranicnych-priechodoch-s-ukrajinou-zacnu-fungovat-hotspoty-pre-urychlenie-administrativneho-procesu-prichodzich-z-ukrajiny>.

(ďalej len ako „VKC“)¹³¹, boli ľudia, ktorí prejavili záujem požiadať o dočasné útočisko na hraniciach, nasmerovaní do VKC Michalovce, okrem iného aj v snahe zabrániť hromadeniu väčšieho počtu ľudí na hraniciach.¹³²

Na viacerých hraničných priechodoch bol od 24. februára 2022 upravený režim (napr. rozšírenie prevádzkovej doby vo Veľkých Slemenciach, umožnenie vstupu pre peších vo Vyšnom Nemeckom, umožnenie osobnej dopravy v Čiernej nad Tisou a pod.). Vzhľadom na postupné zníženie počtu prichádzajúcich ľudí z Ukrajiny sa režim na týchto hraničných priechodoch neskôr vrátil do pôvodného režimu pred vojnou na Ukrajine.¹³³

Vyššie uvedené opatrenia prijaté SR za účelom zabezpečenia účinného a efektívneho riadenia prekračovania hraníc v čase mimoriadnej situácie v súvislosti s prílevom osôb utekajúcich pred vojnou na Ukrajine sú v súlade s Usmernením Európskej komisie k riadeniu vonkajších hraníc EÚ s Ukrajinou.¹³⁴

3. Humanitárna pomoc

Táto kapitola stručne popisuje rôzne formy humanitárnej pomoci dostupnej pre ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajine v rámci novovzniknutých štrukturálnych kapacít na hraničných priechodoch a vo vnútrozemí Slovenska. Nejde o vyčerpávajúci prehľad všetkej humanitárnej pomoci dostupnej pre ľudí z Ukrajiny na Slovensku.

3.1 Hranice

Ihneď po začatí celoplošnej invázie na Ukrajinu vznikali na hraničných priechodoch stanové mestečky s podporou dobrovoľníkov, mimovládnych organizácií, cirkví, štátu a samospráv. Významnú úlohu pri tom zohrali práve mimovládne organizácie a dobrovoľníci z celého Slovenska, ktorí boli schopní reagovať na vzniknutú situáciu flexibilnejšie ako štát. Postupne sa iniciatíva občianskeho sektora pretavila do spolupráce a koordinácie so štátnymi orgánmi, samosprávami, ako aj medzinárodnými organizáciami, ktorá pretrváva aj v čase písania tejto štúdie.

Situácia bola spočiatku chaotická a neprehľadná pre veľké množstvo organizácií a dobrovoľníkov na mieste, ktorí poskytovali rôzne formy humanitárnej pomoci.¹³⁵

¹³¹ Pozn. veľkokapacitné centrum v Michalovciach sa medzičasom premenovalo a označuje ako tranzitné centrum Michalovce. Pre účely tejto štúdie ho budeme naďalej v texte označovať ako veľkokapacitné centrum.

¹³² Informácia poskytnutá Katarínou Levčíkovou, koordinátorkou na hraničnom priechode Vyšné Nemecké za OZ Mareena, dňa 31. októbra 2022.

¹³³ Tlačová správa MINV SR zo dňa 29. apríla 2022, dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=hranicny-priechod-velke-slemence-od-2-maja-prechadza-na-standardny-rezim>; tlačová správa MINV SR zo dňa 13. septembra 2022, dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=ustredny-krizovy-stab-navrhol-kabinetu-predlzit-obdobie-vyplacania-prispevku-za-ubytovanie-odidencov>; tlačová správa MINV SR zo dňa 14. septembra 2022, dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=zmena-rezimu-na-hranicnom-priechode-vysne-nemecke-uzhorod-od-15-septembra>.

¹³⁴ Oznámenie Komisie z 2. marca 2022, ktorým sa poskytujú operačné usmernenia týkajúce sa riadenia vonkajších hraníc s cieľom uľahčiť prekračovanie hraníc medzi EÚ a Ukrajinou (2022/C 104 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XC0304\(10\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022XC0304(10)&from=EN).

¹³⁵ Szalaiová, T. (2022) Individuálna iniciatíva na hraniciach komplikuje pomoc, situácia vplýva aj na psychiku dobrovoľníkov, Aktuality.sk, 18. marca 2022. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/2GB72RD/individuálna-iniciatíva-na-hraniciach-komplikuje-pomoc-situácia-vplyva-aj-na-psychiku-dobrovolnikov/>

Postupne sa rozsah humanitárnej pomoci, ako aj počet organizácií, zredukoval, resp. presmeroval na iné miesta.

Humanitárna pomoc zahŕňala, a z veľkej časti naďalej na hraničných priechodoch zahŕňa, zabezpečenie občerstvenia, kávy, čaju, šatstva, pomoci s ubytovaním, dopravou, duchovných služieb, miesta na zohriatie, hracích kútikov pre deti, SIM-kariet¹³⁶, poskytovanie informácií, služieb pre ľudí so zvieratami¹³⁷, zdravotnej starostlivosti, psychologických a sociálnych služieb a pod.

Spomedzi organizácií a inštitúcií prítomných na hraniciach možno spomenúť napríklad Mareenu, Slovenskú humanitnú radu, Gréckokatolícku eparchiu, Maltézskeho rádu, IPčko, IOM, Slovenský skauting, Kuchárov bez hraníc, Slovenský červený kríž, Človeka v ohrození, Adru, Vysokú školu zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, UNHCR prostredníctvom partnerských organizácií, Ústredie ekumenickej pastoračnej služby a mnohé ďalšie.¹³⁸ Je potrebné uviesť, že nejde o vyčerpávajúci zoznam organizácií.

3.2 Vnútrozemie

Vojna na Ukrajine a s ňou spojený príchod veľkého počtu ľudí hľadajúcich bezpečie na Slovensku podnietili vznik viacerých unikátnych konceptov. Jedným z takýchto konceptov sú práve veľkokapacitné centrá (ďalej len ako „VKC“), ktoré vznikli v marci a apríli 2022 na viacerých miestach na Slovensku. Spolu vznikli VKC v Michalovciach, Humennom, Bratislave, Nitre a Žiline. V čase písania štúdie už funguje len VKC v Michalovciach a Asistenčné centrum pomoci na Bottovej ulici v Bratislave. Ostatné tri VKC boli dané medzičasom postupne do režimu stand-by pre nízky počet novoprichádzajúcich ľudí.¹³⁹

Koncept VKC vychádza z možnosti vybavenia viacerých služieb a potrieb väčšieho počtu odídcov na jednom mieste, vrátane priestoru na efektívne riadenie humanitárnej pomoci.¹⁴⁰ Vo VKC sú k dispozícii rôzne štátne inštitúcie, ako aj mimovládne a medzinárodné organizácie. Zo štátnych inštitúcií je to primárne cudzinecká polícia, u ktorej môžu ľudia z Ukrajiny požiadať o dočasné útočisko, ďalej Migračný úrad, ktorý poskytuje poučenie o právach a povinnostiach spojených s dočasným útočiskom, a pôvodne to boli aj pobočky úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, na ktorých bolo možné požiadať o dávku v hmotnej núdzi.

(Navštívené dňa 20. decembra 2022).

¹³⁶ Operátori mobilných telefónnych služieb poskytli zadarmo SIM-karty pre ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajinu.

¹³⁷ Na hraničnom priechode Vyšné Nemecké bol spočiatku zvierací ombudsman, ktorý pre ľudí prichádzajúcich so zvieratami poskytoval bezplatnú vakcináciu, začipovanie a základnú materiálnu výbavu - obojky, postroje, košíky, krmivo, prenosné kliečky a pod. Informácia poskytnutá Katarínou Levčíkovou, koordinátorkou na hraničnom priechode Vyšné Nemecké za OZ Mareena, dňa 31. októbra 2022.

¹³⁸ Informácia poskytnutá Katarínou Levčíkovou, koordinátorkou na hraničnom priechode Vyšné Nemecké za OZ Mareena, dňa 31. októbra 2022.

¹³⁹ Tlačová správa MINV SR zo dňa 24. augusta 2022. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=rezort-vnutra-uz-od-februara-zabezpecuje-a-koordinuje-vsetky-cinnosti-suvisiace-s-pomocou-pre-odidencov-prichadzajucich-z-vojnou-postihnutej-ukrajiny>.

¹⁴⁰ Tlačová správa MINV SR zo dňa 14. marca 2022. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=v-michalovciach-zacalo-fungovat-multifunkcne-velkokapacitne-centrum-na-pomoc-utecencom>.

Mimovládne a medzinárodné organizácie poskytujú humanitárnu a materiálnu pomoc, zdravotnú starostlivosť, psychologickú pomoc, informácie a právne poradenstvo, pomoc s hľadaním ubytovania, dopravou, stravovaním, duchovné služby, priestor na oddych, detský kútik a ďalšie.¹⁴¹ Vo VKC Michalovce je naďalej k dispozícii možnosť prenocovať jednu noc.¹⁴²

V meste Košice vznikli dva samostatné koncepty. Prvým z nich je Centrum prvého kontaktu pre utečencov z Ukrajiny, tzv. Centrum pomoci pre Ukrajincov, ktoré vzniklo v marci 2022.¹⁴³ V centre môžu ľudia prichádzajúci z Ukrajiny prespať dve tri noci, majú ďalej k dispozícii občerstvenie, hygienické zariadenia, pomoc s nájdením trvalejšieho bývania a dopravou, potrebné informácie a ďalšie služby, ktoré zabezpečuje mesto v spolupráci s mimovládnymi organizáciami.¹⁴⁴

Okrem Centra prvého kontaktu vzniklo v Košiciach v júni 2022 aj Integrované centrum Košického kraja. Za jeho vznikom stojí iniciatíva organizácií a združení,¹⁴⁵ ktoré sa spojili s Košickým samosprávnym krajom.¹⁴⁶ K dispozícii sú služby rôzneho charakteru, od základných informácií a asistencie, právneho poradenstva, sociálnych služieb a pomoci, psychologickej podpory až po pomoc s bývaním, prácou a vzdelávaním.¹⁴⁷ Integrované centrum má v pláne v budúcnosti svoje služby ponúkať nielen pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny, ale pre všetkých cudzincov, ktorí žijú v Košickom kraji. Fungovanie Integrovaného centra je financované najmä z neziskového fondu Donio v rámci iniciatívy „Kto pomôže Ukrajine“, ako aj z iných grantov.

V rámci poskytovania humanitárnej pomoci pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny sa na Slovensku stala jednou z najviditeľnejších iniciatív „Kto pomôže Ukrajine“. Vznikla okamžite po vypuknutí konfliktu z podnetu občianskej spoločnosti a ľudí, ktorí počas pandémie COVID-19 pomáhali lekárom a zdravotníckym zariadeniam cez obdobnú iniciatívu „Kto pomôže Slovensku“. Iniciatíva prevádzkuje online platformu, na ktorej môže každý obyvateľ Slovenska, firma či organizácia ponúknuť pomoc podľa svojich možností, či už vo forme ubytovania, dopravy, materiálnej pomoci, psychologickej alebo sociálnej podpory a iné.¹⁴⁸ Platforma prepája ľudí v núdzi so sieťou jednotlivcov a organizácií, ktoré sú pripravené

¹⁴¹ *Ibid.*; Tlačová správa MINV SR zo dňa 28. Marca 2023. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=na-bottovej-ulici-v-bratislave-vzniklo-dalsie-velkokapacitne-centrum>.

¹⁴² Tlačová správa MINV SR zo dňa 19. augusta 2022. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=rezim-registracii-do-docasneho-utociska-v-michalovciach-sa-od-pondelka-zmeni>.

¹⁴³ Vargová, J. (2022) Do centra pomoci pre Ukrajincov prichádza v Košiciach denne aj 300 ľudí, 06. novembra 2022, Denník Pravda. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/646098-do-centra-pomoci-pre-ukrajincov-prichadza-v-kosiciach-denne-aj-300-ludi/> (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

¹⁴⁴ Dohovič, R. (2022) Centrum prvého kontaktu pre utečencov z Ukrajiny. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2022/na_obcanoch/maj/Prezentacia_Roman%20Dohovi_mesto%20Humene.pdf (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

¹⁴⁵ Ide o nasledovné organizácie a združenia: Nadácia DEDO, Liga za ľudské práva, Mareena, Človek v ohrození, ETP Slovensko, Všetci pre rodinu, Dorka, Oáza – nádej pre nový život a Arcidiecézna charita Košice. Neskôr sa k partnerským organizáciám pridala aj Liga za duševné zdravie.

¹⁴⁶ HRL, Integrované centrum Košice. Dostupné na: <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/ukrajina/integracne-centrum-kosice> (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ Viac informácií k iniciatíve Kto pomôže Ukrajine na: <https://ktopomozeukrajine.sk/> (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

pomôcť. Okrem iného vedie na svojej webstránke aj mapu zberných a výdajných miest materiálnej pomoci na Slovensku.

V reakcii na ruskú celoplošnú inváziu na Ukrajinu a bezprostrednú geografickú blízkosť Slovenska sa UNHCR rozhodlo opätovne vrátiť na Slovensko a otvoriť tu svoj úrad. UNHCR sa aktívne angažuje v pomoci slovenskej vláde pri koordinácii aktérov humanitárnej pomoci určenej pre ľudí z Ukrajiny prostredníctvom Koordinačného fóra pre utečencov pre SR (tzv. Refugee Coordination Forum) a rôznych pracovných skupín, ako je napríklad Pracovná skupina pre ochranu a inklúziu.¹⁴⁹ UNHCR taktiež poskytuje rôzne formy humanitárnej pomoci pre ľudí z Ukrajiny na Slovensku aj práve prostredníctvom svojich implementačných partnerov, ktorými sú Liga za ľudské práva, Slovenská humanitná rada či Mareena. Okrem UNHCR posilnili svoje pôsobenie a personálne kapacity na Slovensku od vypuknutia konfliktu na Ukrajine taktiež UNICEF, IOM či Medzinárodný výbor Červeného kríža. Viac informácií o ich aktivitách je k dispozícii v nasledujúcich kapitolách štúdie.

4. Tolerovaný pobyt

Osoby, ktorým je na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko, sa podľa zákona o azyle považujú za cudzincov s udeleným tolerovaným pobytom.¹⁵⁰ V praxi to znamená, že na konanie o žiadosti o dočasné útočisko sa použijú ustanovenia zákona o azyle, a nie ustanovenia o tolerovanom pobyte podľa zákona o pobyte cudzincov.¹⁵¹ Ak sa dočasné útočisko poskytne, cudzincovi sa vydá doklad o tolerovanom pobyte.¹⁵² Tolerovaný pobyt je v tomto prípade priamo naviazaný na poskytovanie dočasného útočiska – t. j. spolu so zánikom dočasného útočiska zaniká aj tolerovaný pobyt.

Odlišne je upravená aj dĺžka trvania tolerovaného pobytu, ktorý je spojený s poskytovaním dočasného útočiska. Kým zákon o pobyte cudzincov umožňuje udeliť tolerovaný pobyt na maximálne 180 dní s možnosťou opakovaného predĺženia, v prípade tolerovaného pobytu spojeného s dočasným útočiskom je doba jeho poskytovania určená uznesením vlády SR.¹⁵³ Platnosť tolerovaného pobytu spojeného s dočasným útočiskom bola stanovená do 4. marca 2023.¹⁵⁴ Táto

¹⁴⁹ UNHCR (2022) 'Regionálna odpoveď na utečencov v súvislosti so situáciou na Ukrajine: Slovensko – polročné úspechy (marec – jún 2022)' (v origináli: 'Regional Refugee Response for the Ukraine Situation: Slovakia – Mid Year Achievements (March – June 2022)'), 22. júna 2022. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/slovakia/regional-refugee-response-ukraine-situation-slovakia-mid-year-achievements-march-june-2022>.

¹⁵⁰ § 36 ods. 2 zákona o azyle.

¹⁵¹ § 58 a nasl. zákona o pobyte cudzincov.

¹⁵² § 31 ods. 1 zákona o azyle.

¹⁵³ Uznesenie vlády SR č. 185/2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska v súlade s vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) 2022/382 zo 4. marca 2022.

¹⁵⁴ Pôvodne bolo poskytovanie dočasného útočiska stanovené do 31. decembra 2022 na základe uznesenia vlády SR č. 144 z 28. februára 2022. Po tom, čo Rada EÚ rozhodla o aktivácii dočasnej ochrany, prijala vláda SR nové uznesenie č. 185 zo 16. marca 2022, ktorým zosúladiť trvanie poskytovania dočasného útočiska s rozhodnutím Rady EÚ a stanovila, že dočasné útočisko poskytnuté na Slovensku do 31. decembra 2022 podľa pôvodného uznesenia sa považuje za dočasné útočisko poskytnuté podľa uznesenia č. 185 zo 16. marca 2022 vrátane dĺžky doby poskytovania do 4. marca 2023.

doba sa bude automaticky predlžovať o 6 mesiacov, najdlhšie však o jeden rok, pokiaľ Rada EÚ nerozhodne inak.

Spojenie „pokiaľ Rada EÚ nerozhodne inak“ je potrebné vykladať tak, že poskytovanie dočasného útočiska je možné ukončiť aj pred 4. marcom 2023, resp. počas trvania jeho automatického predĺženia, ak by Rada EÚ dospela k záveru, že došlo k takej zmene situácie na Ukrajine, ktorá umožňuje návrat vysídlených osôb do bezpečných a stabilných podmienok.¹⁵⁵ Dátum 4. marca 2023 možno označiť skôr za dátum orientačného charakteru, nakoľko doba trvania poskytovania dočasného útočiska je, s výnimkou maximálnej doby poskytovania dočasnej ochrany v zmysle Smernice o dočasnej ochrane,¹⁵⁶ závislá od nepredvídateľného vývoja politicko-vojensko-humanitárnej situácie na Ukrajine. V čase písania tejto štúdie sa Európska komisia už vyjadrila, že poskytovanie dočasnej ochrany je naďalej potrebné, a preto sa automaticky predlžuje o ďalších 12 mesiacov, t. j. do 4. marca 2024, čo automaticky platí aj pre poskytovanie dočasného útočiska na Slovensku.¹⁵⁷

Je potrebné poukázať na to, že tolerovaný pobyt je v hierarchii jednotlivých druhov pobytov na Slovensku na najnižšom mieste.¹⁵⁸ Podľa zákona o pobyte cudzincov sa udeľuje vo výnimočných prípadoch na preklenutie určitej životnej situácie a zákon nepočíta s tým, že by sa mal poskytovať dlhodobo. Obdobie jeho poskytovania by malo byť dočasného charakteru, kým nedôjde k vyriešeniu špecifickej životnej situácie, ktorá bráni cudzincovi požiadať o iný, stabilnejší druh pobytu alebo návrat do krajiny pôvodu. Tak je tomu aj v prípade dočasného útočiska, kde sa rovnako počíta s tým, že ide o stav dočasného charakteru, ktorý sa v dohľadnej dobe podarí vyriešiť.¹⁵⁹

V realite však situácie, kedy možno v zmysle zákona o azyle dočasné útočisko poskytnúť,¹⁶⁰ môžu trvať aj niekoľko rokov, kedy tolerovaný pobyt ako forma dočasného pobytu po určitom čase už nie je adekvátny a bolo by potrebné ho nahradiť trvalejšou formou pobytu.

¹⁵⁵ Čl. 6 ods. 1 písm. b) a ods. 2 Smernice o dočasnej ochrane.

¹⁵⁶ Poznámka autorky: Dočasnú ochranu možno v zmysle čl. 4 ods. 1 a 2 Smernice o dočasnej ochrane poskytovať maximálne po dobu 3 rokov. Nakoľko došlo k zmene § 29 ods. 2 zákona o azyle, v zmysle ktorého môže aktuálne rozhodnúť o poskytovaní dočasného útočiska aj vláda bez rozhodnutia Rady EÚ, nemožno vylúčiť, že by mohlo byť dočasné útočisko na Slovensku poskytované aj nad rámec 3 rokov, ak by o tom rozhodla vláda SR. Je možné však predpokladať, že ak za 3 roky nedôjde k zmene situácie na Ukrajine, ktorá by umožňovala bezpečný a stabilný návrat, bude prijaté na úrovni EÚ nejaké spoločné riešenie situácie osôb vysídlených z Ukrajiny. Alternatívne tieto osoby budú nasmerované do štandardného azylového konania alebo im bude umožnené požiadať o stabilnejší druh pobytu.

¹⁵⁷ Uvedená informácia bola HRL telefonicky potvrdená riaditeľom Migračného úradu 13. januára 2023. Pozn. MINV SR na svojej webstránke dňa 20. januára 2023 tlačovou správou informovalo, že doba poskytovania dočasného útočiska sa automaticky predlžuje do 4. marca 2024. Informácia dostupná na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=vojna-na-ukrajine-poskytovanie-docasneho-utociska-sa-predlzi> (Navštívené dňa 28. januára 2023).

¹⁵⁸ Na Slovensku sú v zmysle zákona o pobyte cudzincov dostupné vo všeobecnosti tri druhy pobytov, a to trvalý pobyt, prechodný pobyt a tolerovaný pobyt, kde trvalý pobyt predstavuje najstabilnejšiu formu pobytu, s ktorým je spojených zároveň aj najviac oprávnení pre cudzincov z tretích krajín.

¹⁵⁹ Dôkazom toho je aj pôvodne stanovená doba trvania poskytovania dočasného útočiska, ktorá mala byť len do 31. decembra 2022.

¹⁶⁰ § 29 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.

Dočasnosť tolerovaného pobytu možno vnímať aj v kontexte rozhodnutia SR¹⁶¹ nezahrnúť dočasné útočisko medzi povolenia na pobyt podľa čl. 2 ods. 16 písm. a) a b) nariadenia (EÚ) 2016/399.¹⁶² Z tohto rozhodnutia SR vyplýva nemožnosť osôb s dočasným útočiskom poskytnutým zo strany SR cestovať do iných štátov schengenského priestoru na základe bezvízového režimu z titulu poskytnutého dočasného útočiska. Táto nemožnosť cestovať na základe bezvízového režimu postihuje najmä osoby s poskytnutým dočasným útočiskom, ktorí sú štátnymi občanmi Ukrajiny, ale nedisponujú ukrajinským biometrickým pasom a tých, ktorí sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín iných ako Ukrajina. Štátni občania Ukrajiny s biometrickými pasmi disponujú oprávnením cestovať v rámci schengenského priestoru v rámci 90 dní počas ktoréhokoľvek 180 dňového obdobia, avšak nie z titulu dočasného útočiska, ale na základe bezvízového režimu.¹⁶³

Uvedené rozhodnutie SR nezahrnúť dočasné útočisko medzi povolenia na pobyt v zmysle čl. 2 ods. 16 písm. a) a b) nariadenia (EÚ) 2016/399, na základe čoho nevzniká osobám s poskytnutým dočasným útočiskom automaticky oprávnenie sa pohybovať po schengenskom priestore bez potreby víz, možno považovať za nesúladne s Usmernením Európskej komisie k vykonávaniu Smernice o dočasnej ochrane. V tomto usmernení sa v časti 2. o práve na voľný pohyb uvádza, že „*keď členský štát vydal povolenie na pobyt v súlade s článkom 8 smernice 2001/55/ES, osoba požívajúca dočasnú ochranu má právo vycestovať do iných členských štátov, než je členský štát, ktorý vydal povolenie na pobyt, a to na 90 dní v rámci 180-dňového obdobia.*“¹⁶⁴

Z tohto usmernenia tak *ipso facto* vyplýva, že v zmysle Smernice o dočasnej ochrane by s vydaním povolenia na pobyt pri poskytnutí dočasnej ochrany malo byť automaticky spojené aj právo na voľný pohyb. Osoby s udeleným tolerovaným pobytom na podklade poskytnutého dočasného útočiska však na Slovensku nezískavajú automatické právo na voľný pohyb po schengenskom priestore.¹⁶⁵

Ďalším znakom dočasnosti tolerovaného pobytu v prípade dočasného útočiska je aj charakter dokladu, ktorý sa osobám s poskytnutým dočasným útočiskom vydáva. Ide o papierové potvrdenie o udelení tolerovaného pobytu na území SR s označením „DOČASNÉ ÚTOČISKO“ vo formáte A4 (ďalej len ako „doklad

¹⁶¹ Oficiálna odpoveď OCP ÚHCP PZ SR na žiadosť o informáciu zo dňa 12. júla 2022.

¹⁶² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/399 z 9. marca 2016, ktorým sa ustanovuje kódex Únie o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc) (kodifikované znenie). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/ALL/?uri=CELEX:32016R0399>.

¹⁶³ Príloha II Nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1806 zo 14. novembra 2018 uvádzajúce zoznam tretích krajín, ktorých štátni príslušníci musia mať víza pri prekračovaní vonkajších hraníc členských štátov a krajín, ktorých štátni príslušníci sú oslobodení od tejto povinnosti. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1806&from=EN>.

¹⁶⁴ Oznámenie Komisie o operačných usmerneniach na vykonávanie vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana (2022/C 126 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321(03)&from=EN).

¹⁶⁵ HRL eviduje prípady, kedy osoby s poskytnutým dočasným útočiskom mali problémy pri prechode štátnej hranice, nakoľko niektoré členské štáty EÚ, napr. Maďarsko alebo Rakúsko, neuznali doklad o poskytnutí dočasného útočiska ako doklad, ktorý by odíedencov oprávňoval na pohyb po schengenskom priestore mimo SR.

o poskytnutí dočasného útočiska“).¹⁶⁶ Ostatným cudzincom s prechodným alebo trvalým pobytom sa na Slovensku vydáva doklad o pobyte – plastová kartička v jednotnom EÚ formáte s integrovaným čipom, ktorý umožňuje elektronickú komunikáciu so štátnymi orgánmi SR.¹⁶⁷

Osoby s poskytnutým dočasným útočiskom prostredníctvom svojho “papierového” dokladu nepreukazujú len oprávnenosť pobytu na Slovensku, ale sa ním preukazujú aj pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, pri uzatváraní pracovného pomeru, pri podávaní žiadostí o finančnú pomoc, resp. dávky v hmotnej núdzi, pri nástupe do vzdelávacích zariadení a pri iných životných situáciách.

Nakoľko sa doklad o poskytnutí dočasného útočiska vydáva na obyčajnom papieri bez akýchkoľvek ochranných znakov, bolo potrebné zaviesť elektronickú službu na overenie jeho pravosti, ktorá je k dispozícii na portáli elektronických služieb MINV SR.¹⁶⁸ Táto služba bola navyše zo strany Ministerstva vnútra SR od 24. apríla 2022 doplnená o možnosť vytlačiť si doklad v takom formáte, v akom ho vydáva cudzinecká polícia, z pohodlia domova.¹⁶⁹

4.1 Ohlasovacia povinnosť

Osoby s poskytnutým dočasným útočiskom majú povinnosť v prípade, že zmenia adresu svojho pobytu, hlásiť túto zmenu slovenským úradom. Štandardne majú cudzinci povinnosť v zmysle zákona o pobyte cudzincov hlásiť zmenu adresy pobytu na príslušnom oddelení cudzineckej polície.¹⁷⁰ V prípade osôb s dočasným útočiskom však bola novelou zákona o pobyte cudzincov¹⁷¹ táto povinnosť od 30. marca 2022¹⁷² upravená a zmenu adresy je po novom potrebné nahlásiť na ohlasovni pobytu v obci alebo v meste podľa adresy pobytu.¹⁷³

Na ohlasovni (matrike) je potrebné vyplniť tlačivo o presťahovaní, pričom osoba s dočasným útočiskom je pri ohlasovaní zmeny adresy povinná predložiť doklad o poskytnutí dočasného útočiska spolu s dokladom o zabezpečení ubytovania.¹⁷⁴ Tie

¹⁶⁶ Vzor Potvrdenia o udelení tolerovaného pobytu na území SR s označením „DOČASNÉ ÚTOČISKO“ dostupné na: https://minv.sk/swift_data/source/images/docasne-utocisko-vzor-dokladu.pdf. Toto potvrdenie sa do 29. marca 2022 vydávalo s označením „ODÍDENEČ“, avšak novelou zákona o azyle č. 92/2022 Z. z. účinnou od 30. marca 2022 došlo k zmene označenia na „DOČASNÉ ÚTOČISKO“, pričom doklady vydané s označením „ODÍDENEČ“ sa aj naďalej považujú za doklady vydané v zmysle novej právnej úpravy.

¹⁶⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1954 z 25. októbra 2017, ktorým sa mení nariadenie Rady (ES) č. 1030/2002, ktorým sa stanovuje jednotný formát povolení na pobyt pre štátnych príslušníkov tretích štátov. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/TXT/?uri=CELEX:32017R1954>.

¹⁶⁸ Portál elektronických služieb MINV SR je dostupný na: <https://bit.ly/portalminkvsk>.

¹⁶⁹ Tlačová správa MINV SR zo dňa 09. júna 2022. Dostupná na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=bezplatna-e-sluzba-na-overenie-dokladu-o-udeleni-docasneho-utociska-je-doplnena-o-moznost-tlace-dokladu>.

¹⁷⁰ § 111 ods. 3 zákona o pobyte cudzincov

¹⁷¹ Zákon č. 92/2022 z 22. marca 2022 o niektorých ďalších opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine (Lex Ukrajina I.), ktorý v čl. XXII novelizuje zákon o pobyte cudzincov.

¹⁷² Tlačová správa MINV SR zo dňa 30. marca 2022. Dostupná na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=osoby-so-statutom-docasneho-utociska-oznamuju-zmenu-adresy-na-ohlasovniach-pobytu-v-mestach-a-obciach>.

¹⁷³ § 131k ods. 5 zákona o pobyte cudzincov.

¹⁷⁴ Dokladom o zabezpečení ubytovania môže byť zmluva o nájme, potvrdenie ubytovacieho zariadenia o poskytnutí ubytovania, ale napr. aj čestné vyhlásenie vlastníkov nehnuteľnosti o poskytnutí ubytovania.

ohlasovne, ktoré majú prístup do informačného systému PZ „Evidencia cudzincov“, zaznamenajú zmenu adresy v tomto systéme, pričom môžu aj súčasne vydať nový doklad o poskytnutí dočasného útočiska s aktuálnou adresou. Naopak, tie ohlasovne, ktoré nemajú prístup do informačného systému, majú povinnosť zmenu adresy nahlásiť príslušnému oddeleniu cudzineckej polície, pričom túto zmenu vyznačia ručne na doklade o poskytnutí dočasného útočiska.

4.2 Možnosti zmeny druhu pobytu v prípade osôb s dočasným útočiskom

V zmysle platnej právnej úpravy v čase písania tejto štúdie majú štátni občania Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi biometrických pasov vydaných na Ukrajine, možnosť požiadať o prechodný pobyt alebo trvalý pobyt priamo na území SR na niektorom oddelení cudzineckej polície. Uvedená možnosť vyplýva zo zákona o pobyte cudzincov, ktorý v prípade prechodného pobytu¹⁷⁵ a trvalého pobytu¹⁷⁶ umožňuje štátnym príslušníkom tretej krajiny, u ktorých sa vízum nevyžaduje, požiadať o niektorý z týchto typov pobytu priamo na území Slovenskej republiky.

Táto možnosť sa však vzťahuje len na štátnych príslušníkov Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi biometrického pasu vydaného na Ukrajine, prípadne aj na ďalších odíedencov, ak sa u nich vízum nevyžaduje. Ostatní môžu svoju žiadosť o prechodný alebo trvalý pobyt podávať výhradne na zastupiteľskom úrade SR v zahraničí.

V rámci legislatívneho procesu bola navrhnutá novela zákona o pobyte cudzincov, ktorá rozširuje okruh štátnych príslušníkov tretích krajín oprávnených požiadať o prechodný alebo trvalý pobyt priamo na území SR o všetkých, ktorým bolo na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko.¹⁷⁷ Zámerom tejto legislatívnej zmeny je reagovať na očakávané medzinárodné dopady vývoja konfliktu na Ukrajine a umožniť osobám s poskytnutým dočasným útočiskom získať na Slovensku inú, stabilnejšiu formu pobytu, ak o to prejavia záujem.¹⁷⁸ Novela napokon parlamentom neprešla.¹⁷⁹

V kontexte tolerovaného pobytu udeleného automaticky s poskytnutím dočasného útočiska je potrebné taktiež uviesť, že sa tento pobyt považuje za oprávnený a nepretržitý pobyt¹⁸⁰ na účely splnenia požiadavky 5 ročného oprávneného a nepretržitého pobytu pri podaní žiadosti o dlhodobý pobyt na území SR podľa § 50 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov. Osoba s poskytnutým dočasným útočiskom však nie je oprávnená na podanie žiadosti o dlhodobý

¹⁷⁵ § 31 ods. 3 písm. zákona o pobyte cudzincov.

¹⁷⁶ § 44 ods. 1 písm. e) zákona o pobyte cudzincov.

¹⁷⁷ Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27551/1>.

¹⁷⁸ Tlačová správa MINV SR zo dňa 24. augusta 2022. Dostupná na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=vlada-schvalila-zmeny-v-zakone-o-pobyte-cudzincov-menej-byrokracie-a-rychlejsie-procesy>.

¹⁷⁹ Hlasovanie NRSR dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodne/hlasovanie/hlasklub&ID=48940>

¹⁸⁰ § 2 ods. 1 písm. k zákona o pobyte cudzincov.

pobyt.¹⁸¹ V čase podania žiadosti o dlhodobý pobyt už musí mať žiadateľ udelený iný druh pobytu ako tolerovaný pobyt spojený s dočasným útočiskom.¹⁸²

5. Prístup k azylovému konaniu

Smernica o dočasnej ochrane v čl. 17 ods. 1 stanovuje, že osoba požívajúca dočasnú ochranu musí mať kedykoľvek možnosť požiadať o azyl. Zároveň však smernica v čl. 19 dáva členským štátom možnosť stanoviť, že počas posudzovania žiadostí o azyl nie je možné požívať dočasnú ochranu a zároveň mať postavenie žiadateľa o azyl. Ak by sa takejto osobe neposkytla žiadna forma medzinárodnej ochrany, mala by mať nárok na poskytnutie dočasnej ochrany za predpokladu, že takéto poskytovanie ešte trvá.

Smernica v čl. 18 predpokladá aplikáciu kritérií Nariadenia Dublin III pre určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl v prípade žiadateľov, ktorí požívajú dočasnú ochranu a rozhodli sa požiadať o azyl. Vo vzťahu k uplatňovaniu Nariadenia Dublin III však Komisia v usmernení k vykonávaniu Smernice o dočasnej ochrane dôrazne odporúča členským štátom, aby s ohľadom na ostatné členské štáty, ktoré čelia hromadnému prílevu vysídlených ľudí, prevzali zodpovednosť za posúdenie žiadosti o azyl podľa ustanovenia o práve vlastného uváženia v čl. 17 ods. 1 Nariadenia Dublin III, a tak zmiernili tlak na tieto najviac zasiahnuté členské štáty.¹⁸³

5.1 Prístup k azylovému konaniu na Slovensku

Slovenská právna úprava v plnej miere transponovala ustanovenia Smernice o dočasnej ochrane, čo sa týka prístupu k azylovému konaniu. Osoby, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko, majú zabezpečený neobmedzený prístup k azylovému konaniu. Rozhodnutie požiadať o azyl však má podľa zákona o azyle za následok zánik poskytovania dočasného útočiska.¹⁸⁴

Rovnako majú zabezpečený prístup k azylovému konaniu od počiatku všetci cudzinci, ktorí boli vysídlení vplyvom ozbrojeného konfliktu na Ukrajine. Podatť žiadosť o azyl môžu štátni občania Ukrajiny, ako aj ostatní štátni príslušníci tretích krajín, vrátane tých, ktorí sa nekvalifikujú na poskytnutie dočasného útočiska.

Z pohľadu slovenských štátnych orgánov je preferované, aby tí cudzinci, ktorí spĺňajú podmienky pre poskytnutie dočasného útočiska, žiadali o poskytnutie

¹⁸¹ § 52 ods. 2 písm. d) zákona o pobyte cudzincov.

¹⁸² Oficiálna odpoveď Odboru cudzineckej polície ÚHCP P PZ zo dňa 8. novembra 2022 na žiadosť HRL o poskytnutie výkladu.

¹⁸³ Bod 7. Prístup ku konaniu o azyle a Uplatňovanie dublinského nariadenia III Oznámenia Komisie o operačných usmerneniach na vykonávanie vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice č.2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana (2022/C 126 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321(03)&from=EN).

¹⁸⁴ § 32 ods. 1 písm. c) zákona o azyle.

dočasného útočiska a nie o azyl. Azylové konanie je časovo a aj administratívne podstatne náročnejšie a zámerom zjednodušeného a rýchleho konania o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska je práve predchádzanie preťaženia azylového systému, ktoré by mohlo viesť k ohrozeniu vybavovania žiadostí ostatných žiadateľov o medzinárodnú ochranu, ktorí nemajú prístup k dočasnému útočisku.

5.2 Počet žiadostí o azyl na Slovensku v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine

Počas písania tejto štúdie sme sa obrátili na MINV SR so žiadosťou o poskytnutie informácie k počtu žiadostí o azyl podaných na Slovensku od 24. februára 2022 v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine v rozdelení podľa štátnej príslušnosti. Požadovaná informácia nám nebola zo strany MINV SR sprístupnená,¹⁸⁵ preto z dostupných štatistických informácií uvedených na webstránke MINV SR¹⁸⁶ vyberáme len počet žiadostí o azyl podaných štátnymi príslušníkmi Ukrajiny, nakoľko z verejne dostupných štatistických údajov nie je možné vyčítať, koľko bolo podaných štátnymi príslušníkmi iných tretích krajín v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine.

ROK 2022 (od 24. februára)	Počet žiadostí o azyl podaných štátnymi príslušníkmi Ukrajiny	Počet udelených azylov	Počet poskytnutých doplňkových ochrán	Zastavené konanie
Február	97	0	0	0
Marec	45	0	0	128
Apríl	1	0	0	3
Máj	3	0	0	4
Jún	0	0	1	1
Júl	1	0	7	0
August	3	0	1	0
September	0	0	1	0
Október	2	0	0	0
November	0	0	0	0
SPOLU	148	0	10	136

Z vyššie uvedených štatistických informácií vyplýva, že v prevažnej väčšine prípadov bolo konanie o žiadosti o azyl podaných štátnymi príslušníkmi Ukrajiny zastavené procesným rozhodnutím Migračného úradu (bez rozhodnutia o udelení alebo neudelení medzinárodnej ochrany). V 10 prípadoch bola štátnym príslušníkom Ukrajiny poskytnutá doplnková ochrana. Možno predpokladať, že v týchto prípadoch došlo k poskytnutiu doplnkovej ochrany na základe existencie vážneho a individuálneho ohrozenia života alebo nedotknuteľnosti žiadateľov

¹⁸⁵ Oficiálna odpoveď MINV SR č. KM-TO2-2022/004620-005 na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 18. novembra 2022.

¹⁸⁶ Migračný úrad MINV SR, Azyl a migrácia: štatistiky. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistiky-20>.

z dôvodu svojvoľného násilia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.¹⁸⁷ Tento záver potvrdzuje aj jedno anonymizované rozhodnutie Migračného úradu, z ktorého vyplýva, že doplnková ochrana bola poskytnutá žiadateľke o azyl pochádzajúcej z Doneckej oblasti práve z dôvodu prebiehajúceho ozbrojeného konfliktu a neselektívneho násilia.¹⁸⁸

6. Prístup k zamestnaniu

Prístup k zamestnaniu je bližšie upravený v čl. 12 Smernice o dočasnej ochrane, kde sa uvádza, že členské štáty povolia osobám požívajúcim dočasnú ochranu, aby sa v období jej trvania zamestnali alebo vykonávali samostatnú zárobkovú činnosť, a to v súlade s pravidlami uplatniteľnými pre danú profesiu. Taktiež by mali členské štáty osobám s dočasným útočiskom umožniť zapojenie sa do vzdelávania pre dospelých, odborných školení alebo praxe na pracovisku. Členským štátom je ponechaná možnosť uplatniť preferenčný prístup k zamestnaniu pre občanov EÚ a EHP, ako aj pre cudzincov s povolením na pobyt, ak poberajú dávky v nezamestnanosti, pred osobami s dočasnou ochranou. SDO ďalej určuje, že na tieto vzťahy sa uplatnia všeobecne záväzné predpisy príslušného členského štátu, ktoré upravujú odmeňovanie, prístup k sociálnemu zabezpečeniu a ďalšie podmienky zamestnanosti.

6.1 Prístup k zamestnaniu pre odíedencov na Slovensku

Odíedenci sa môžu na Slovensku zamestnať bez potreby pracovného povolenia či potvrdenia o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta.¹⁸⁹ Ich oprávnenie zamestnať sa sa vzťahuje len na územie SR. Odíedenci majú zaistený rovnaký prístup k zamestnaniu na Slovensku ako občania EÚ/EHP, tzn. neuplatňuje sa preferenčný prístup a ani test trhu práce. Jediné obmedzenie sa vzťahuje na štátnozamestnanecké miesta. Odíedenci môžu pracovať buď formou pracovného pomeru (t. j. na pracovnú zmluvu) alebo vo forme niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Zamestnávateľ, ktorý zamestná odíedenca, má obdobné ohlasovacie povinnosti ako v prípade ostatných štátnych príslušníkov tretích krajín, t. j. informovať miestne príslušný úrad práce prostredníctvom informačnej karty o vzniku/skončení pracovného pomeru najneskôr v lehote 7 pracovných dní.¹⁹⁰ Taktiež má povinnosť vopred ohlasovať voľné pracovné miesto a záujem zamestnať prípadne aj štátneho príslušníka tretej krajiny príslušnému úradu práce.

Od 30. marca 2022 je účinná novela zákona o azyle, ktorou bolo prijaté prechodné ustanovenie umožňujúce žiadateľom o azyl, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Ukrajiny, a ich rodinným príslušníkom vstupovať do pracovnoprávneho vzťahu ihneď po podaní žiadosti o azyl na čas trvania krízovej situácie v súvislosti

¹⁸⁷ V zmysle § 13a v spojení s § 2 písm. f) bod. 3 zákona o azyle.

¹⁸⁸ Anonymizované rozhodnutie Migračného úradu MINV SR zo dňa 25. júla 2022.

¹⁸⁹ § 23a ods. 1 písm. k) zákona č. 5/2005 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o službách zamestnanosti“).

¹⁹⁰ § 23b ods. 2 zákona o službách zamestnanosti.

s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine.¹⁹¹ Ostatní žiadatelia o azyl sa môžu zamestnať až po uplynutí 6 mesiacov od podania žiadosti o azyl.

K 19. decembru 2022 úrady práce evidovali spolu 15 041 zamestnaných odídencom.¹⁹² Najčastejšie išlo o pomocné práce v oblasti služieb a výroby - pomocný montážny pracovník, pomocný operátor výroby, pomocný pracovník v sklade, upratovač/ka či pomocní pracovníci pri príprave jedla. ÚPSVaR identifikovalo ako prekážky pri zamestnávaní odídencom jazykovú bariéru, záujem len o krátkodobé zamestnanie z dôvodu túžby vrátiť sa domov na Ukrajinu a pri vysokokvalifikovaných profesiách problém s uznávaním dokladov.¹⁹³ Okrem týchto prekážok možno uviesť aj problém so starostlivosťou o deti, nakoľko prevažnú väčšinu odídencom tvoria práve ženy s deťmi.¹⁹⁴

V čase písania štúdie nemajú odídenci možnosť z titulu poskytnutého dočasného útočiska na Slovensku podnikáť. Podľa zákona o pobyte cudzincov nemôže štátny príslušník tretej krajiny podnikáť počas platnosti jeho tolerovaného pobytu.¹⁹⁵

6.2 Opatrenia zamerané na podporu integrácie odídencom na trhu práce

Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny realizujú od mája 2022 projekt s názvom **„Pomáhame odídencom - poradenstvo“ a „Pomáhame odídencom“**,¹⁹⁶ v rámci ktorých sú k dispozícii rôzne opatrenia a služby špeciálne pre odídencom, ktorých cieľom je zlepšenie ich zamestnatelnosti a uplatnenia sa na trhu práce, tzv. aktívne opatrenia na trhu práce.¹⁹⁷

V rámci projektu „Pomáhame odídencom - poradenstvo“ poskytujú úrady práce odídencom poradenské služby,¹⁹⁸ ktoré zahŕňajú podporu pri hľadaní práce a poskytovanie informácií o pracovných možnostiach na slovenskom trhu práce a v jednotlivých regiónoch SR. Podpora pri hľadaní práce zahŕňa napríklad posúdenie profesionálnych cieľov odídencov, spárovanie s možnosťami na trhu práce, podporu pri kontakte s potenciálnym zamestnávateľom, pomoc pri spísaní CV/motivačného listu pri hľadaní zamestnania, informovanie o dostupných aktívnych opatreniach na trhu práce a iné. Odídenec má nárok na 9 hodín poradenských služieb rozložených na 3 osobné stretnutia v trvaní 3 hodiny. Za každú účasť na poradenstve môže odídenec získať finančný príspevok na stravné a cestovné, ktorého výška za všetky tri stretnutia je maximálne 13,38 Eur.

¹⁹¹ § 54f zákona o azyle.

¹⁹² Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 19. decembra 2022.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ MINV SR, Štatistický prehľad: dočasné útočisko. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?docasne-utocisko> (Navštívené dňa 20. decembra 2022).

¹⁹⁵ § 59 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov.

¹⁹⁶ Dĺžka trvania projektu „Pomáhame odídencom“ je od 1. apríla 2022 do 31. júla 2023.

¹⁹⁷ § 54 ods. 5 zákona o službách zamestnanosti.

¹⁹⁸ Viac informácií k poradenským službám úradov práce na: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-na-trhu-prace/projekt-pomahame-odidencom-poradenstvo-proekt-dopomagaemo-bizencam-konsultacii.html?page_id=1178308.

K 19. decembru 2022 bol finančný príspevok za ich účasť na poradenstve poskytnutý spolu 3 501 odídencom.¹⁹⁹

V rámci projektu „Pomáhame odídencom“ sú k dispozícii 4 špecifické opatrenia, a to konkrétne:

Opatrenie č. 1 - Vzdelávanie odídencom²⁰⁰

V rámci tohto opatrenia poskytujú úrady práce finančný príspevok na vzdelávací kurz pre odídenca, ktorý si zvolí a ktorý mu následne schváli úrad práce. Môže ísť o profesijne orientovaný vzdelávací kurz alebo kurz zameraný na posilňovanie jazykových a počítačových kompetencií. Finančná podpora pozostáva z príspevku na kurz v hodnote ceny kurzu a paušálneho príspevku na pokrytie časti nevyhnutných osobných výdavkov odídenca súvisiacich s jeho účasťou na vzdelávacom kurze. V rámci tohto opatrenia bol k 19. decembru 2022 finančný príspevok poskytnutý 2 729 odídencom.²⁰¹ Najčastejšie išlo o kurzy slovenského jazyka, kurzy z oblasti beauty služieb (kaderníctvo, kozmetika, manikúra, pedikúra), účtovnícke kurzy, opatrovateľské kurzy a kurzy zvárania.

Opatrenie č. 2 – Podpora mobility²⁰²

V rámci tohto opatrenia môžu odídencom požiadať úrady práce o poskytnutie finančného príspevku na dochádzanie do miesta výkonu zapracovania (opatrenie č. 4), miesta výkonu dobrovoľníckej činnosti (opatrenie č. 3) alebo na dochádzanie do zamestnania. Príspevok na dochádzanie je možné poskytnúť najskôr od 1. júla 2022 a najviac po dobu 9 mesiacov.²⁰³ Za účelom podpory mobility odídencom bol k 19. decembru 2022 finančný príspevok poskytnutý 1 168 odídencom.²⁰⁴

Opatrenie č. 3 – Dobrovoľnícke činnosti²⁰⁵

Týmto opatrením sa počas vykonávania dobrovoľníckej činnosti, ktorej cieľom je získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce, poskytuje odídencom podpora pre udržiavanie a rozvíjanie pracovných návykov a paušálny príspevok vo výške životného minima.²⁰⁶ Odídenec môže dobrovoľnícky odpracovať mesačne maximálne 80 hodín, pričom príspevok je možné poskytovať najviac 6 mesiacov u jedného oprávneného subjektu. Aj subjekt, u ktorého sa dobrovoľnícka činnosť

¹⁹⁹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 19. decembra 2022.

²⁰⁰ Viac informácií k opatreniu č. 1 - Vzdelávanie odídencom na: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-na-trhu-prace/vzdelavanie-odidencov-projekt-pomahame-odidencom.html?page_id=1178160.

²⁰¹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 19. decembra 2022.

²⁰² Viac informácií k opatreniu č. 2 – Podpora mobility na: https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/SSZ/OAOTP/Narodne_projekty/NP_Pomahame_odidencom/Informacny_le_tak_pre_odidencov_-_opatrenie_c_2.pdf.

²⁰³ Odídencom, ktorým bol vydaný doklad o dočasnom útočisku pred 1. júlom 2022, mohli požiadať o príspevok na dochádzku až na 61. deň odo dňa vydania dokladu o dočasnom útočisku (prvých 60 dní odo dňa jeho vydania mali prepravu do zamestnania zadarmo). Odídencom, ktorým bol vydaný doklad o dočasnom útočisku po 1. júli 2022, môžu požiadať o príspevok na dochádzku na 6. deň odo dňa vydania dokladu o dočasnom útočisku (prvých 5 dní od príchodu na SR majú prepravu po SR zadarmo).

²⁰⁴ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 19. decembra 2022.

²⁰⁵ Viac informácií k opatreniu č. 3 – Dobrovoľnícke činnosti na: https://www.upsvr.gov.sk/narodne-projekty-oznamenia-o-moznosti-predkladania-ziadosti-o-poskytnutie-financneho-prispevku/projekt-pomahame-odidencom-proekt-dopomagaemo-bizencam/opatrenie-c-3-dobrovolnicke-cinnosti-mira-no3-volonterska-dialnist.html?page_id=1178639.

²⁰⁶ Životné minimum pre jednu plnoletú fyzickú osobu je od 1. júla 2022 234, 42 Eur mesačne.

vykonáva, má nárok na mesačný príspevok vo výške 110,72 Eur. Za účelom podpory dobrovoľníckej činnosti odídencom bol k 19. decembru 2022 finančný príspevok poskytnutý spolu 561 odídencom.²⁰⁷

Opatrenie č. 4 – Zapracovanie u zamestnávateľa²⁰⁸

Odídenec môže získať paušálny príspevok vo výške životného minima za vykonávanie mentorovaného zapracovania u zamestnávateľa. Odídenec si má pod vedením mentora osvojiť teoretické a praktické zručnosti. Zapracovanie u zamestnávateľa je možné vykonávať 4 hodiny denne alebo 80 hodín mesačne, a to najviac po dobu 3 mesiacov. Zamestnávateľ, u ktorého sa zapracovanie odídenca vykonáva, má nárok na príspevok vo výške 100 Eur na každého mentora za mesiac mentorovania a na príspevok 50 Eur na úhradu výdavkov spojených s vykonávaním zapracovania a na úrazové poistenie pre odídenca. V rámci tohto opatrenia bol k 19. decembru 2022 finančný príspevok poskytnutý 218 odídencom.²⁰⁹

Aj Migračné informačné centrum IOM poskytuje, okrem pracovného poradenstva, finančné príspevky na vzdelávacie a rekvalifikačné kurzy pre odídencom na Slovensku a bezplatné kurzy slovenského jazyka.²¹⁰ HRL poskytuje pre odídencom bezplatné pracovnoprávne poradenstvo v Asistenčnom centre na Bottovej ulici v Bratislave.²¹¹ V Integračnom centre Košického kraja poskytuje pracovnoprávne a kariérne poradenstvo OZ Mareena, ktoré tiež zabezpečuje kurzy slovenského a anglického jazyka.

V záujme uľahčenia prístupu odídencom na trh práce poskytujú viaceré pracovné portály na Slovensku informácie o pracovných miestach v ukrajinskom jazyku.²¹²

6.3 Uznávanie odbornej kvalifikácie

V oblasti uznávania odbornej kvalifikácie pre výkon určitých profesií, tzv. regulovaných povolání, došlo len k čiastočnému uvoľneniu prijatých postupov v reakcii na príchod ľudí z Ukrajiny. Toto čiastočné uvoľnenie sa týka takmer výlučne oblastí školstva a zdravotníctva.

²⁰⁷ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 19. decembra 2022.

²⁰⁸ Viac informácií k opatreniu č. 4 – Zapracovanie u zamestnávateľa na: https://www.upsvr.gov.sk/narodne-projekty-oznamenia-o-moznosti-predkladania-ziadosti-o-poskytnutie-financneho-prispevku/projekt-pomahame-odidencom-proekt-dopomagaemo-bizencam/opatrenie-c.-4-zapracovanie-u-zamestnavateľa-mira-no4-adaptacia-u-robotodavca.html?page_id=1178738.

²⁰⁹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 19. decembra 2022.

²¹⁰ MIC IOM: Získajte finančný príspevok na vzdelávanie a rekvalifikáciu: <https://www.mic.iom.sk/sk/socialne-veci/vzdelavanie/490-ponakame-moznost-ziskat-financny-prispevok-na-vzdelavaci-rekvalifikacny-kurz.html> a <https://www.mic.iom.sk/sk/socialne-veci/vzdelavanie/491-otvorene-kurzy-slovenskeho-jazyka.html>.

²¹¹ UNHCR (2022) 'Regionálna odpoveď na utečencov v súvislosti so situáciou na Ukrajine: Slovensko – polročné úspechy (marec – jún 2022)' (v origináli: 'Regional Refugee Response for the Ukraine Situation: Slovakia – Mid Year Achievements (March – June 2022)'), 22. júna 2022. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/slovakia/regional-refugee-response-ukraine-situation-slovakia-mid-year-achievements-march-june-2022>.

²¹² Ide o nasledujúce pracovné portály:

www.workania.eu, www.profesia.sk, www.istp.sk, www.pretlak.sk, www.kariera.sk a www.sluzbyzamestnanosti.gov.sk.

Školstvo

Do zákona o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch boli v kontexte príchodu ľudí z Ukrajiny doplnené prechodné ustanovenia, na základe ktorých bolo umožnené odídencom, ktorí sú štátni občania Ukrajiny a ich rodinní príslušníci, preukázať bezúhonnosť pre účely vzniku pracovného pomeru aj prostredníctvom čestného vyhlásenia.²¹³ V danom prípade musí byť splnená podmienka, že odídenec nemôže z objektívnych dôvodov preukázať bezúhonnosť prostredníctvom výpisu z registra trestov. Táto možnosť platí len počas trvania mimoriadnej situácie, pričom v prípade pedagogických a odborných zamestnancov musí byť čestné vyhlásenie o bezúhonnosti doplnené o psychologický posudok o psychickej spôsobilosti nie starší ako jeden rok.²¹⁴ Psychologický posudok je možné získať podstúpením psychologického vyšetrenia u psychológa so špecializáciou v odbore klinická psychológia. Ak dôjde k odvolaniu mimoriadnej situácie a pracovný pomer odídenca trvá aj po jej odvolaní, je potrebné, aby odídenec do dvoch mesiacov predložil výpis z registra trestov, inak dôjde k zániku jeho pracovného pomeru v tejto lehote.²¹⁵ Bez ohľadu na vyššie uvedené, odídenec musí mať na Slovensku uznané vzdelanie pre výkon činnosti pedagogického alebo odborného zamestnanca.

MŠVVaŠ SR zriadilo na svojej webstránke sekciu pre odídenecov, ktorí majú záujem pracovať na Slovensku v školstve, kde môžu vyplniť dotazník, na základe ktorého ich môžu vzdelávacie inštitúcie osloviť s ponukou práce.²¹⁶

Štatistický prehľad pedagogických a odborných zamestnancov s dočasným útočiskom v pracovnom pomere na školách na Slovensku v období od 24. februára do 30. novembra 2022²¹⁷

Kategória	Počet
Učiteľ materskej školy	14
Učiteľ prvého stupňa základnej školy	3
Učiteľ druhého stupňa základnej školy	13
Učiteľ strednej školy	22
Majster odbornej výchovy	1
Vychovávateľ	14
Zahraničný lektor	2
Korepetítor	2
Školský psychológ	1
Učiteľ strednej školy, ktorý vyučuje v cudzom jazyku	1
Pedagogický asistent	18
SPOLU	91

MŠVVaŠ SR

²¹³ § 90e ods. 1 zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch“).

²¹⁴ § 90e ods. 2 zákona o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

²¹⁵ § 90e ods. 6 a 7 zákona o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

²¹⁶ MŠVVaŠ SR: Práca v školstve. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/praca-v-skolstve/>.

²¹⁷ Oficiálna odpoveď MŠVVaŠ SR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 30. decembra 2022.

Zdravotníctvo

Ak chce odídenec na Slovensku vykonávať prácu v zdravotníctve, musí podstúpiť dvojstupňový proces, v ktorom sa posudzuje, či mu bude uznaná jeho zdravotnícka odborná kvalifikácia získaná na území tretej krajiny. Najprv bude potrebné, aby požiadal o uznanie jeho dokladu o vzdelaní, kde má príslušný orgán lehotu 2 mesiace na rozhodnutie (viac k uznávaniu dokladov o vzdelaní v kapitole 10.3.). Následne podstúpi doplňujúcu skúšku na príslušnej vzdelávacej inštitúcii na Slovensku, ktorá poskytuje rovnaký študijný program, aký absolvoval v zahraničí.²¹⁸ Doplňujúcu skúšku je potrebné vykonať v slovenskom jazyku.²¹⁹ Od vykonania odbornej skúšky má príslušný orgán lehotu 1 mesiac na rozhodnutie. Ak skúšku absolvuje úspešne, vydá mu MŠVVaŠ SR rozhodnutie o uznaní odbornej kvalifikácie, ktoré ho oprávňuje na samostatný výkon zdravotníckeho povolania na Slovensku.

V kontexte príchodu ľudí z Ukrajiny na Slovensko, došlo k novelizácii zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti,²²⁰ na základe ktorej bola odídencom, ktorí majú uznaný doklad o vzdelaní, poskytnutá možnosť absolvovania dočasnej odbornej stáže v zdravotníctve na Slovensku pred tým, než im bude uznaná odborná kvalifikácia na samostatný výkon zdravotníckeho povolania. Účelom stáže je zapojenie odídenca do zdravotníckeho systému na Slovensku umožnením mu vykonávania odborných činností pod dohľadom kvalifikovaného zdravotníckeho pracovníka.²²¹ K žiadosti o odbornú stáž je okrem iného potrebné predložiť aj čestné vyhlásenie o ovládaní slovenského alebo anglického jazyka v rozsahu nevyhnutnom na výkon zdravotníckeho povolania.²²²

Do zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti bolo taktiež prijaté prechodné ustanovenie,²²³ v zmysle ktorého je možné počas trvania krízovej situácie na účely dočasného a príležitostného výkonu zdravotníckeho povolania²²⁴ upustiť od niektorých formálnych náležitostí dokladov, resp. nahradiť niektoré požadované doklady čestným vyhlásením.²²⁵

Počet k 30.novembru	štátnych 2022	príslušníkov uznaný	Ukrajiny, doklad	ktorí o vzdelaní	mali z UA	pre
------------------------	------------------	------------------------	---------------------	---------------------	--------------	-----

²¹⁸ Viac informácií k doplňujúcej skúške na webstránke MŠVVaŠ SR: <https://www.minedu.sk/doplnujuca-skuska/>.

²¹⁹ § 18a ods. 11 zákona o uznávaní dokladov o vzdelaní a o uznávaní odborných kvalifikácií.

²²⁰ § 30a zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti“).

²²¹ MŠVVaŠ SR: Uznávanie dokladov a získavanie vzdelania občanov Ukrajiny v Slovenskej republike. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22931.pdf>.

²²² § 30a ods. 2 písm. e) zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti.

²²³ § 102a zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti

²²⁴ Dočasným a príležitostným výkon zdravotníckeho povolania sa vzťahuje na občanov členských štátov alebo občanov tretích štátov, ktorí spĺňajú podmienky na výkon zdravotníckeho povolania podľa právnych predpisov iného členského štátu a prichádzajú prvýkrát na územie Slovenskej republiky vykonávať dočasne a príležitostne zdravotnícke povolanie, t. j. sú oprávnení na výkon zdravotníckeho povolania v inom členskom štáte EÚ.

²²⁵ Ide o nasledovné: Doklad o vykonávaní zdravotníckeho povolania v inom členskom štáte a doklad o tom, že v čase oznámenia nemal osoba zakázaný výkon zdravotníckeho povolania je možné nahradiť čestným vyhlásením o týchto skutočnostiach; fotokópie dokladov o vzdelaní nemusia byť úradne osvedčené; požiadavku ovládania slovenského jazyka v rozsahu nevyhnutnom na výkon zdravotníckeho povolania je možné splniť aj čestným vyhlásením o ovládaní anglického jazyka v požadovanom rozsahu; a výpis z registra trestov je možné nahradiť čestným vyhlásením o bezúhonnosti.

zdravotnícke povolania, ktorý ich oprávňuje nastúpiť na dočasnú odbornú stáž²²⁶

Kategória	Počet
Lekár	259
Zubný lekár	252
Praktická sestra asistent	102
Farmaceut	46
Zubný technik	14
Farmaceutický laborant	5
Spolu	668

MŠVVaŠ SR

Dňa 21. marca 2023 pristúpilo MZ SR k zavedeniu nových podmienok,²²⁷ ktorých cieľom je zjednodušenie uznávania vzdelania ukrajinských pediatrov v záujme ich ľahšieho zaradenia do slovenského zdravotného systému. Skúšku spôsobilosti bude po novom možné absolvovať aj v ukrajinskom alebo ruskom jazyku a taktiež by malo dôjsť k zníženiu poplatku za absolvovanie skúšky z 1 200 na 500 EUR. Proces zjednodušeného uznania vzdelania by mal byť do budúcnosti dostupný aj pre ďalšie špecializácie.²²⁸

Výkon práce vo verejnom záujme

Zákon o výkone práce vo verejnom záujme bol taktiež novelizovaný o prechodné ustanovenie umožňuje počas trvania krízovej situácie odídcovi, štátnemu občanovi Ukrajiny, prípadne jeho rodinnému príslušníkovi, nahradiť výpis z registra trestov z Ukrajiny čestným vyhlásením, ak si tento výpis nemôže zabezpečiť z objektívnych dôvodov.²²⁹

V kontexte možnosti nahradenia výpisu z registra trestov čestným vyhlásením ako jedného z opatrení na uľahčenie výkonu niektorých povolaní je potrebné uviesť, že pomerne skoro od vypuknutia konfliktu došlo k vyriešeniu problému získavania dokladov o bezúhonnosti z Ukrajiny, ktorých vydávanie bolo spočiatku úplne pozastavené.²³⁰

Podmienky v oblasti uznávania odborných kvalifikácií odídcov na Slovensku by mohli byť nastavené menej rigidne, aby im viac umožnili zužitkovať svoj potenciál, zručnosti a kvalifikáciu za zjednodušených podmienok a v krátkom čase. Zároveň

²²⁶ Oficiálna odpoveď MŠVVaŠ SR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 30. decembra 2022.

²²⁷ Bližšie informácie k zjednodušeným podmienkam uznávania zdravotníckych kvalifikácií získaných v odbore pediatria alebo detské lekárstvo je možné nájsť na webstránke MZ SR: <https://www.health.gov.sk/?UA-uznavanie-vzdelania> (Navštívené dňa 04. apríla 2023).

²²⁸ MZ SR (2023) Uznávanie vzdelania ukrajinských pediatrov sa zjednodušuje, dňa 21. marca 2023. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/Clanok?pediatri-vzdelanie-uznavanie-zjednodusenie> (Navštívené dňa: 04. apríla 2023)

²²⁹ § 14b ods. 1 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme (ďalej len ako „zákon o výkone práce vo verejnom záujme“).

²³⁰ Bezúhonnosť je možné preukázať:

- dvojjazyčným čestným vyhlásením o bezúhonnosti, ktoré vydá Veľvyslanectvo Ukrajiny v SR,
- elektronickým výpisom zo systému IAS spolu s osvedčením o jeho platnosti vydaním Veľvyslanectvom Ukrajiny v SR.

Uplatňuje sa výnimka spočívajúca v upustení od vyššieho overenia týchto listín. Zdroj: MINV SR, Odpoveď na žiadosť o sprístupnenie informácií, č. PPZ-HCP-OCPI-2022/038777-003, zo dňa 29. júna 2022.

by mali viac reflektovať Odporúčania Európskej komisie k uznávaniu kvalifikácie,²³¹ v ktorých Európska komisia vyzvala členské štáty, aby obmedzili formality požadované na uznanie odborných kvalifikácií na minimum a zabezpečili efektívny, rýchly a dobre fungujúci systém uznávania odborných kvalifikácií pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny.

7. Prístup k ubytovaniu

Smernica o dočasnej ochrane v čl. 12 ods. 1 ukladá členským štátom, aby zabezpečili osobám požívajúcim dočasnú ochranu prístup k vhodnému ubytovaniu, alebo ak je to nevyhnutné, zabezpečili pre tieto osoby prostriedky na získanie ubytovania.

7.1 Právna úprava

Zákon o azyle predstavuje kľúčový prameň práva regulujúci zabezpečenie prístupu osôb s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku k ubytovaniu. S účinnosťou od 26. februára 2022 bola do zákona o azyle zavedená možnosť vlády SR rozhodnúť o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencov, na základe čoho došlo k podstatnej zmene v oblasti prístupu odídenca k ubytovaniu na Slovensku.²³² Odvtedy bol zákon o azyle ešte viackrát novelizovaný, vrátane ustanovení týkajúcich sa príspevku za ubytovanie odídencov s cieľom zjednodušenia jeho uplatnenia v praxi.

Aktuálne zákon o azyle ustanovuje, že ministerstvo umiestni odídencov po skončení pobytu v záchytnom tábore do humanitného centra. Ak ho nemožno umiestniť do humanitného centra alebo do iného azylového zariadenia, a neposkytuje sa v jeho prípade ani príspevok za ubytovanie odídencov, poskytnú sa mu prostriedky na získanie ubytovania na úrovni humanitného centra.²³³ V praxi však ubytovanie odídenca vo väčšine prípadov nie je riešené prostredníctvom záchytného tábora, humanitného centra alebo iného azylového zariadenia, nakoľko kapacity týchto zariadení sú značne limitované. Navyše tieto zariadenia, s výnimkou humanitného centra, slúžia prevažne na ubytovanie žiadateľov o azyl (viac informácií v bode 7.2. Prístup odídenca k ubytovaniu v praxi).

Kľúčovým opatrením na zabezpečenie prístupu odídenca k ubytovaniu je práve príspevok za bezodplatné ubytovanie odídencov. Zákon o azyle splnomocňuje vládu SR na vydanie nariadenia, ktorým rozhodne o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencov. Súčasťou tohto príspevku môže byť aj náhrada za bezodplatné zabezpečenie stravovania odídenca.²³⁴ Výška príspevku, podrobnosti a postup pri jeho vyplácaní sú upravené v nariadení vlády SR.²³⁵ Je potrebné ešte uviesť, že

²³¹ Odporúčanie Komisie (EÚ) 2022/554 z 5. apríla 2022 o uznávaní kvalifikácií osôb utekajúcich pred inváziou Ruska na Ukrajinu. Dostupné na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0554&from=EN>.

²³² § 36a zákona o azyle.

²³³ § 36 ods. 1 zákona o azyle.

²³⁴ § 36a ods. 1 a nasledujúce zákona o azyle.

²³⁵ Aktuálne ide o nariadenie vlády SR č. 218/2022 Z. z. zo dňa 16. júna 2022 o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencov, ktoré bolo v uplynulých mesiacoch novelizované (315/2022 Z. z.).

príspevok za ubytovanie odídencia bol v zákone o azyle dodatočne upravený tak, že umožňuje aj jeho spätné poskytnutie najviac za sedem nocí ubytovania odídencia, ktoré predchádzajú dňu, kedy mu bolo poskytnuté dočasné útočisko, najskôr však od 26. februára 2022.²³⁶

Príspevok za ubytovanie odídencia sa poskytuje oprávnenej osobe, t. j. ubytovateľovi, ktorý bezodplatne poskytne odíďencovi ubytovanie. Takýmto ubytovateľom môže byť:

- A. vlastníka bytu alebo rodinného domu,
- B. ubytovacie zariadenie určené na krátkodobé ubytovanie, ktoré nevykonáva podnikateľskú činnosť v oblasti ubytovacích služieb,
- C. obec alebo vyšší územný celok, ak ubytovanie poskytujú priamo alebo prostredníctvom svojej rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie.

Príspevky vypláca ubytovateľovi obec, v ktorej územnom obvode sa nachádza nehnuteľnosť, v ktorej je odíďencovi poskytované bezodplatné ubytovanie, a to z finančných prostriedkov poukázaných obci MINV SR. Ubytovateľ je povinný uzavrieť s odíďencom zmluvu o poskytovaní ubytovania, ktorej vzor je uvedený na webstránke MINV SR.²³⁷ Túto zmluvu musí ubytovateľ predložiť príslušnej obci, spolu s mesačným výkazom počtu nocí, počas ktorých poskytol odíďencovi ubytovanie v príslušnom kalendárnom mesiaci. Odíďenec má povinnosť jedenkrát za mesiac osobne ohlásiť obci, že mu ubytovateľ poskytuje bezodplatne ubytovanie, prípadne aj stravovanie.²³⁸

Výška príspevku za ubytovanie sa líši v závislosti od typu ubytovateľa, pričom v uplynulých mesiacoch došlo k jej opakovanému navýšeniu, aby sa aspoň čiastočne priblížila trhovým cenám prenájmov nehnuteľností a zvyšujúcim sa cenám energií v záujme zaručenia ochrany života a ľudskej dôstojnosti odíďencov na Slovensku.

Výška príspevku za ubytovanie odídencia bola zatiaľ ostatný krát upravená nariadením vlády SR č. 315/2022 Z. z., ktoré novelizovalo nariadenie vlády SR č. 218/2022 Z. z. od 1. októbra 2022.²³⁹ V prípade ubytovania odídencia v byte alebo rodinnom dome (ubytovateľa typu A) sa ubytovateľovi poskytne príspevok 10 eur za noc ubytovania odídencia, ktorý dovŕšil 15 rokov, a 5 eur za noc ubytovania odídencia mladšieho ako 15 rokov. Maximálna mesačná výška príspevku je závislá od počtu obytných miestností poskytnutých odíďencovi a pohybuje sa od 710 do 1 790 eur. Ubytovateľ nesmie od odídencia žiadať úhradu nákladov za energie (vodu, plyn, teplo a pod.).

V prípade ubytovania odídencia v ubytovacom zariadení, ktoré nie je určené na podnikanie (ubytovateľa typu B a C), sa ubytovateľovi poskytne príspevok 12 eur za

²³⁶ § 36a ods. 2 zákona o azyle.

²³⁷ MINV SR: informácie k príspevku za ubytovanie cudzinca podľa zákona o azyle. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?prispevok-za-ubytovanie> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

²³⁸ § 36a ods. 2 zákona o azyle.

²³⁹ Nariadenie vlády SR č. 218/2022 Z. z.

noc ubytovania odídencia, ktorý dovŕšil 15 rokov, a 6 eur za noc ubytovania odídencia mladšieho ako 15 rokov.

Ak sa odídencovi poskytuje bezodplatné ubytovanie, prípadne aj strava, v štátnom účelovom zariadení, príspevok za ubytovanie odídencia sa tomuto zariadeniu (štátnej rozpočtovej alebo príspevkovej organizácii) neposkytuje.²⁴⁰

Poskytovanie príspevku za ubytovanie odídencia podľa zákona o azyle nie je časovo neobmedzené. Dĺžka doby jeho poskytovania je určená nariadením vlády, pričom od začiatku jeho poskytovania došlo k opakovanému predĺženiu doby jeho poskytovania.²⁴¹ V čase písania štúdie sa príspevok za ubytovanie odídencia poskytuje najdlhšie do 31. mája 2023.²⁴² Aktuálne nie je v nariadení upravené, že by súčasťou príspevku za ubytovanie bola aj náhrada za bezodplatné zabezpečenie stravovania odídencovi.

Okrem nepodnikateľských subjektov majú možnosť získať príspevok za ubytovanie odídencia aj podnikateľské subjekty, t. j. ubytovacie zariadenia, ktoré sezónne alebo celoročne poskytujú prechodné ubytovanie a s tým spojené služby.²⁴³ Poskytovanie finančného príspevku za ubytovanie odídenčov u podnikateľských subjektov, ako sú napr. hotely, penzióny a pod., je upravené v zákone o podpore cestovného ruchu a patrí do pôsobnosti Ministerstva dopravy SR (ďalej len ako „MD SR“). V takomto prípade je potrebné, aby ubytovacie zariadenie uzavrelo s MD SR zmluvu o poskytnutí príspevku.

Výška príspevku, doba jeho poskytovania a náležitosti zmluvy sú aj pre tieto subjekty upravené nariadením vlády SR. Ubytovacie zariadenia môžu aktuálne získať príspevok najdlhšie do 31. mája 2023.²⁴⁴ V čase písania tejto štúdie sa príspevok poskytne ubytovaciemu zariadeniu na základe vykázaných nákladov za

²⁴⁰ § 36a ods. 5 zákona o azyle.

²⁴¹ Poskytovanie príspevku za ubytovania odídencia bolo pôvodne určené nariadením vlády SR č. 99/2022 Z. z. zo dňa 30. marca 2022 o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencia do 30. júna 2022. Toto nariadenie bolo neskôr zrušené a nahradené nariadením vlády SR č. 218/2022 Z. z. zo dňa 16. júna 2022 o poskytovaní príspevku za ubytovanie odídencia, ktorým sa určila doba poskytovania príspevku do 30. septembra 2022. Nariadenie vlády bolo medzitým opakovaně novelizované a doba poskytovania príspevku za ubytovanie odídencia predĺžená (pôvodne do 30. júna, následne do 30. septembra 2022, potom 31. decembra 2022, do 28. februára 2023, a aktuálne do 31. mája 2023).

²⁴² Nariadenie vlády SR č. 218/2022 Z. z. (časová verzia predpisu účinná od 17. februára 2023). Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/218/20221001> (Navštívené dňa 18. februára 2023).

²⁴³ § 27k ods. 1 a nasl. zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu (ďalej len ako „zákon o podpore cestovného ruchu“).

²⁴⁴ Poskytovanie príspevku za ubytovania odídencia bolo od vypuknutia ruskej invázie na Ukrajinu určené viacerými nariadeniami vlády, ktoré boli následne zrušené a nahradené nasledujúcimi:

- nariadenie vlády SR č. 100/2022 Z. z. zo dňa 30. marca 2022 o príspevku za poskytnutie ubytovania odídenčovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine, ktorým sa určila doba poskytovania príspevku do 30. júna 2022;
- nariadenie vlády SR č. 219/2022 Z. z. zo dňa 16. júna 2022 o príspevku za poskytnutie ubytovania odídenčovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine, ktorým sa určila doba poskytovania príspevku do 30. septembra 2022
- nariadenie vlády SR č. 321/2022 Z. z. zo dňa 28. septembra 2022 o príspevku za poskytnutie ubytovania odídenčovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine, ktorým sa určila doba poskytovania príspevku do 28. februára 2023;
- nariadenie vlády SR č. 62/2023 Z. z. zo dňa 22. februára 2023 o príspevku za poskytnutie ubytovania odídenčovi v súvislosti so situáciou na Ukrajine, ktorým sa určila doba poskytovania príspevku do 31. mája 2023 (aktuálne nariadenie). Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2023/62/20230301> (Navštívené dňa 28. februára 2023).

lôžko (bez stravy), a to v maximálnej výške 24,20 eur za noc v prípade osoby, ktorá dovŕšila 15 rokov, a 12,10 eur za noc, ak ide o osobu mladšiu ako 15 rokov.²⁴⁵

7.2 Prístup odídencom k ubytovaniu v praxi

Časť ľudí, ktorí prichádzali na Slovensko počas prvých dní od vypuknutia konfliktu na Ukrajine, riešila dočasne ubytovanie u svojich rodinných príslušníkov alebo známych, ktorí už boli usadení na Slovensku.²⁴⁶ V prípade tých, ktorí nemali, resp. aj aktuálne nemajú takúto možnosť, sa bývanie riešilo a naďalej rieši viacerými spôsobmi.

Osoby utekajúce pred inváziou na Ukrajinu majú možnosť po prechode cez ukrajinsko-slovenskú hranicu stráviť jednu-dve noci za účelom zotavenia sa buď vo vykurovanom stane na hraničnom priechode Vyšné Nemecké²⁴⁷ alebo vo VKC Michalovce.²⁴⁸ Ak sa rozhodnú zotrvať na Slovensku, poverení zamestnanci mimovládnej organizácie Slovenská humanitná rada im môžu pomôcť s nájdením ubytovania.²⁴⁹ MV SR taktiež zriadilo tzv. „Poslednú míľu“, v rámci ktorej pracovníci Sekcie krízového riadenia a okresných úradov pomáhajú odídencom s nájdením strednodobého bývania. V rámci „Poslednej míle“ je každý týždeň určený koordinátor za iný kraj, ktorý disponuje aktuálnymi informáciami o voľných ubytovacích kapacitách v tomto kraji, kde sú následne odídenci, ktorí majú záujem zotrvať v SR, posielaní.²⁵⁰

V núdzovom ubytovaní môžu odídenci dočasne zotrvať maximálne 10 dní. V núdzovom ubytovaní sa im poskytuje strava a základné hygienické potreby. Následne im je poskytnutá asistencia s nájdením trvalejšieho ubytovania.

Núdzové ubytovanie je riešené na úrovni okresných miest v rámci určených priestorov s väčšou kapacitou lôžok. Spočiatku to boli z dôvodu náhleho príchodu väčšieho počtu ľudí aj telocvične, kultúrne domy a pod. Aktuálne ide skôr o internáty a rôzne ďalšie ubytovacie zariadenia.

Zriadené boli aj stanové mestečky v Humennom (kapacita 350 osôb) a Michalovciach (kapacita 200 osôb), ktoré boli medzičasom dané do režimu standby z dôvodu poklesu počtov novo prichádzajúcich. K dispozícii boli pre odídencom vyhradené aj rôzne štátne účelové zariadenia (ubytovne, rekreačné zariadenia a pod.), ako aj zariadenia Migračného úradu (kapacita spolu 656 osôb), Košického

²⁴⁵ Nariadenie vlády SR č. 62/2023 Z. z. zo dňa 22. februára 2022 o príspevku za poskytnutie ubytovania odídencom v súvislosti so situáciou na Ukrajine. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2023/62/20230301> (Navštívené dňa 28. februára 2023).

²⁴⁶ Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

²⁴⁷ Tasr (2023) Vyjadrenie: Aktuálne aktivity ministerstva vnútra v súvislosti s príchodom osôb utekajúcich pred vojnou na Ukrajinu, 5. januára 2023. Dostupné na: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2023010500000202> (Navštívené dňa 10. januára 2023).

²⁴⁸ Kapacita haly VKC Michalovce je aktuálne 70 lôžok, ktoré je možné navýšiť na 200. Informácia dostupná na: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2023010500000202> 9Navštívené dňa 10. januára 2023)

²⁴⁹ Informácia poskytnutá počas rozhovoru s Gabrielou Dubovanovou dňa 08. októbra 2022.

²⁵⁰ TASR (2023) Vyjadrenie: Aktuálne aktivity ministerstva vnútra v súvislosti s príchodom osôb utekajúcich pred vojnou na Ukrajinu, 5. januára 2023. Dostupné na: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2023010500000202> (Navštívené dňa 10. januára 2023); Informácia poskytnutá počas rozhovoru s Gabrielou Dubovanovou dňa 8. októbra 2022.

samosprávneho kraja (kapacita 1174 osôb) a Ministerstva financií SR (kapacita 258 osôb). MINV SR zabezpečilo taktiež priestory humanitárneho centra v Gabčíkove, ktoré je určené primárne pre ubytovanie matiek s deťmi (kapacita 750 osôb).²⁵¹ Spolu sa odhaduje, že štát vyčlenil k dispozícii ubytovanie pre cca 50 000 odídencom.²⁵²

V relatívne krátkom čase po vypuknutí konfliktu bola vytvorená online platforma „Kto pomôže Ukrajine“, na ktorej môžu obyvatelia SR ponúknuť, okrem iného, ubytovanie pre ľudí utekajúcich pred vojnou na Ukrajine.²⁵³ Hlavným cieľom tejto iniciatívy bolo vytvoriť rezervoár dostupného ubytovania a prepojiť jednotlivcov ochotných poskytnúť ubytovanie s tými, ktorí ho potrebujú. Ponúknuť bývanie na tejto platforme mohli aj rôzne ubytovacie zariadenia.

MD SR vytvorilo online platformu s názvom "Pomoc pre Ukrajinu", na ktorej sú zhromaždené voľné ubytovacie kapacity pre odídencom u jednotlivcov na súkromí, v hoteloch, penziónoch ale aj v štátnych či samosprávnych ubytovacích zariadeniach, ktoré je možné rezervovať prostredníctvom rezervačného systému BOOKIO.²⁵⁴ Odídencom sa tak prostredníctvom tejto platformy môžu uchádzať o bezplatné ubytovanie dočasného alebo trvalého charakteru.²⁵⁵ Informácie o voľných ubytovacích kapacitách, podmienkach poskytnutia bezplatného ubytovania či pomoc s rezerváciou ubytovania prostredníctvom rezervačného systému BOOKIO im poskytnú zamestnanci okresných úradov.²⁵⁶ Okrem zamestnancov okresných úradov môžu odídencom pomôcť s nájdením ubytovania cez tento rezervačný systém aj poverení zamestnanci mimovládnych organizácií v centrách pomoci (VKC Michalovce, Asistenčné centrum pomoci na Bottovej v Bratislave, Integrované centrum Košického kraja).²⁵⁷

Odídencom si taktiež môžu na Slovensku hľadať ubytovanie sami po vlastnej línii, či už vo forme komerčného prenájmu, alebo prostredníctvom schémy finančného príspevku za ubytovanie odídenca.²⁵⁸

²⁵¹ MINV SR (2022) Ľuďom utekajúcim pred vojnou ministerstvo vnútra zabezpečuje núdzové ubytovanie, 3. mája 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=ludom-utekajucim-pred-vojnou-ministerstvo-vnutra-zabezpecuje-nudzove-ubytovanie>.

²⁵² Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

²⁵³ Iniciatíva „Kto pomôže Ukrajine“. Dostupné na: <https://ktopomozeukrajine.sk/> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

²⁵⁴ MD SR, Pomoc pre Ukrajinu. Dostupné na: <https://pomocpreukrajinu.sk/sk#announcement> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

²⁵⁵ Ubytovanie je následne subjektom poskytujúcim ubytovanie refundované prostredníctvom niektorej zo schém príspevku za ubytovanie odídenca, či už v zmysle zákona o azyle prostredníctvom MINV SR alebo zákona o podpore cestovného ruchu prostredníctvom MD SR.

²⁵⁶ MINV SR (2022) Ľuďom utekajúcim pred vojnou ministerstvo vnútra zabezpečuje núdzové ubytovanie, 03. mája 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=ludom-utekajucim-pred-vojnou-ministerstvo-vnutra-zabezpecuje-nudzove-ubytovanie>.

²⁵⁷ Marena a HRL, Ubytovanie na Slovensku. Odídencom z Ukrajiny môžu byť zadarmo. Dostupné na: <https://www.ukrainslovakia.sk/sk/accommodation/> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

²⁵⁸ V rámci schémy finančného príspevku za ubytovanie odídenca vyplácaného MINV SR, bolo od marca do konca roka 2022 schválená celková výška príspevkov pre ubytovateľov v hodnote 54 mil. eur. V mesiacoch február-marec 2022 bolo takto ubytovaných 23 445 odídencom, v mesiaci apríl 2022 bolo ubytovaných 33 830 odídencom, v mesiaci máj 2022 bolo ubytovaných 34 434 odídencom, v mesiaci jún 2022 bolo ubytovaných 32 093 odídencom a v mesiaci júl 2022 bolo ubytovaných cez schému finančného príspevku 27 495 odídencom. V mesiaci november 2022 bolo ubytovaných 25 915 odídencom, čo predstavuje 30% pokles oproti letným mesiacom roka 2022. Informácia

Pomoc s dočasným ubytovaním na súkromí po dobu maximálne 30 dní poskytuje bezplatne pre zraniteľné skupiny odíedencov aj IOM v spolupráci s Airbnb.org.²⁵⁹

8. Prístup k sociálnemu zabezpečeniu

V zmysle čl. 13 ods. 2 Smernice o dočasnej ochrane by mali členské štáty prijať opatrenia, aby osoby požívajúce dočasnú ochranu dostali potrebnú pomoc, pokiaľ ide o sociálnu starostlivosť a existenčné prostriedky, ak nemajú dostatok prostriedkov. V zmysle ods. 3 tohto článku, ak sú tieto osoby zamestnané alebo vykonávajú samostatnú zárobkovú činnosť, je potrebné pri určovaní rozsahu pomoci zohľadniť ich schopnosť uspokojiť svoje vlastné potreby.

Prístup k sociálnemu zabezpečeniu je pre odíedencov na Slovensku zabezpečený primárne zo strany štátu prostredníctvom systému pomoci v hmotnej núdzi, dotácií a štátnych sociálnych dávok. Sekundárnu a podpornú úlohu v oblasti finančnej a humanitárnej pomoci pre odíedencov zohrávajú medzinárodné organizácie pôsobiace na Slovensku, ktorých pomoc je veľmi významná, aj keď časovo obmedzená.

8.1 Systém pomoci v hmotnej núdzi

Osoby s poskytnutým dočasným útočiskom majú na Slovensku zabezpečený prístup k finančnej pomoci primárne vo forme pomoci v hmotnej núdzi, ktorá slúži na zabezpečenie základných životných potrieb. Pomoc v hmotnej núdzi patrí organizačne pod ÚPSVaR a jednotlivé úrady práce. Pozostáva z rôznych zložiek, a to konkrétne dávky v hmotnej núdzi, ochranného príspevku, aktivačného príspevku, príspevku na nezaopatrené dieťa a príspevku na bývanie.²⁶⁰ Odíedenci majú na túto dávku a príspevky nárok v rovnakej výške a za rovnakých podmienok ako občania SR. Odíedenci spoiatku nemali nárok na aktivačný príspevok a príspevok na bývanie. V súčasnosti už odíedenci nemajú nárok len na príspevok na bývanie, ak sú ubytovaní na základe zmluvy o ubytovaní.²⁶¹ O dávku v hmotnej núdzi a ďalšie príspevky môžu odíedenci požiadať na miestne príslušnom úrade práce.

Dávka v hmotnej núdzi

Dávka v hmotnej núdzi sa poskytuje s mesačnou pravidelnosťou osobám, ktoré sa nachádzajú v hmotnej núdzi.²⁶² Jej cieľom je pomôcť osobám v hmotnej núdzi

dostupná na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=pocet-ukrajincov-v-dotovanom-ubytovani-klesa> (Navštívené dňa 18. januára 2023).

²⁵⁹ Viac informácií na webstránke IOM: <https://iom.sk/en/activities/iom-response-ukraine/temporary-accommodation.html> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

²⁶⁰ § 9 ods. 3 zákona č. 417/2013 Z. z. pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako "zákon o pomoci v hmotnej núdzi")

²⁶¹ ÚPSVaR: Užitočné informácie pre občanov Ukrajiny. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/ba/aktualne-oznamy/uzitocne-informacie-pre-obcanov-ukrajiny-korisna-informacia-dla-gromadan-ukraini-useful-information-for-citizens-of-ukraine.html?page_id=1160080 (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

²⁶² Za hmotnú núdzu sa v zmysle § 2 ods. 1 zákona č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi považuje stav, keď príjem členov domácnosti podľa tohto zákona nedosahuje sumy životného minima ustanovené osobitným

pokryť ich základné životné potreby.²⁶³ Hmotná núdza sa posudzuje podľa príjmových pomerov a počtu "spoločne posudzovaných osôb", t. j. členov domácnosti – jednotlivca alebo dvojice a detí do veku 25 rokov. V prípade odídencom sa pri určovaní okruhu spoločne posudzovaných osôb zohľadňujú ako členovia domácnosti len tie osoby, ktoré sa nachádzajú na území SR.²⁶⁴ Podmienkou pre poskytovanie tejto dávky je tiež, aby sa odídenci zúčastňovali výkonu činností menších obecných služieb alebo dobrovoľníckej činnosti v rozsahu 32 hodín mesačne.²⁶⁵ Výkon takýchto činností im však musí byť ponúknutý úradom práce.

Dávku v hmotnej núdzi vyplácali odídencom úrady práce za mesiace marec a apríl 2022. Následne prešlo poskytovanie finančnej pomoci pre odídencom dočasne na štyri mesiace do gescie medzinárodných organizácií (viac informácií v podkapitole 8.2. Finančná pomoc medzinárodných organizácií). Od 1. septembra 2022 poskytujú finančnú pomoc pre odídencom opäť úrady práce.

Výška dávky v hmotnej núdzi je od 1. januára 2022 stanovená mesačne na:

- 68,80 eura mesačne, ak ide o jednotlivca,
- 130,90 eura mesačne, ak ide o jednotlivca s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi,
- 119,60 eura mesačne, ak ide o dvojicu bez detí,
- 179 eura mesačne, ak ide o dvojicu s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi,
- 191,20 eura mesačne, ak ide o jednotlivca s viac ako štyrmi deťmi,
- 241,30 eura mesačne, ak ide o dvojicu s viac ako štyrmi deťmi.²⁶⁶

K 30. novembru 2022 poberalo dávku v hmotnej núdzi spolu 7 822 odídencom (spolu 14 623 poberateľov a spoločne posudzovaných osôb).²⁶⁷ Ide o rapídny pokles v porovnaní s aprílom roku 2022, kedy úrady práce vyplátili dávku v hmotnej núdzi 16 560 odídencom z Ukrajiny s poskytnutým dočasným útočiskom.²⁶⁸

predpisom a členovia domácnosti si nevedia alebo nemôžu prácou, výkonom vlastníckeho práva alebo iného práva k majetku a uplatnením nárokov zabezpečiť príjem alebo zvýšiť príjem.

²⁶³ Medzi základné životné potreby § 2 ods. 2 zákona o pomoci v hmotnej núdzi zaraďuje jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie a prístrešie.

²⁶⁴ ÚPSVaR: Užitočné informácie pre občanov Ukrajiny. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/ba/aktualne-oznamy/uzitocne-informacie-pre-obcanov-ukrajiny-korisna-informacia-dla-gromadan-ukraini-useful-information-for-citizens-of-ukraine.html?page_id=1160080 (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

²⁶⁵ ÚPSVaR: Štát ušetril vďaka medzinárodným organizáciám pri pomoci odídencom z Ukrajiny viac ako 11 miliónov eur. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/stat-usetril-vdaka-medzinarodnym-organizaciam-pri-pomoci-odidencom-z-ukrajiny-viac-ako-11-milionov-eur.html?page_id=1212101.

²⁶⁶ Zdroj: https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina/socialne-veci/pomoc-v-hmotnej-nudzi-nahradne-vyzivne-statne-socialne-davky-a-dotacie-pre-deti/pomoc-v-hmotnej-nudzi/sumy-davky-a-prispevkov-od-01.01.2022.html?page_id=1145426.

²⁶⁷ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

²⁶⁸ Mediálna správa ÚPSVaR zo dňa 27. apríla 2022. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/pomoc-v-hmotnej-nudzi-odidencom-z-ukrajiny-vyplati-stat-necelu-patinu-z-celkovej-sumy.html?page_id=1177096 (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

Ochranný príspevok

Ochranný príspevok je určený na zabezpečenie osobných výdavkov.²⁶⁹ Je možné ho pri splnení zákonných podmienok poskytnúť popri dávke v hmotnej núdzi napríklad starobným dôchodcom, osobe invalidnej z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70 %, dočasne práceneschopným osobám, tehotným ženám a ďalším.²⁷⁰ K 30. novembru 2022 poberalo ochranný príspevok spolu 2 387 odídencov.²⁷¹ Pre porovnanie, v mesiaci apríl 2022 bol ochranný príspevok vyplatený 2 537 odídencom.²⁷²

Aktivačný príspevok

Aktivačný príspevok slúži na podporu získania, udržania, prehĺbenia alebo zvýšenia vedomostí, odborných zručností, praktických skúseností, pracovných návykov na účely zvýšenia pracovného uplatnenia na trhu práce.²⁷³ Aktivačný príspevok poberalo k 30. novembru 2022 len 8 odídencov.²⁷⁴

Príspevok na nezaopatrené dieťa

Príspevok na nezaopatrené dieťa vo výške 19,30 eura mesačne je určený na podporu výchovy, vzdelávania a všestranného rozvoja dieťaťa, ktoré riadne plní povinnú školskú dochádzku.²⁷⁵ V prípade odídencov je možné príspevok poskytnúť každému dieťaťu vo veku do 16 rokov, aj keď v súčasnosti neplní školskú dochádzku. Príspevok na nezaopatrené dieťa poberalo k 30. novembru 2022 spolu 2 575 odídencov.²⁷⁶ Aj v prípade príspevku na nezaopatrené dieťa ide o rapídny

²⁶⁹ § 11 ods. 1 zákona o pomoci v hmotnej núdzi.

²⁷⁰ Výška ochranného príspevku je od 1. januára 2022:

- 70,40 eura mesačne, ak ide o fyzickú osobu, ktorá z objektívnych dôvodov (najmä z dôvodu veku, zdravotného stavu) si nemôže zabezpečiť alebo zvýšiť príjem vlastnou prácou: dosiahla dôchodkový vek, je invalidná z dôvodu poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o viac ako 70 %, je osamelý rodič, ktorý sa osobne, celodenne a riadne stará o dieťa do 31 týždňov veku, stará sa o fyzickú osobu s ŤZP odkázanú na opatrovanie, zúčastňuje sa na resocializačných programoch v resocializačnom stredisku pobytovou formou, v rámci ktorých si nemôže zabezpečiť príjem vlastnou prácou, je poberateľom predčasného starobného dôchodku;
- 38,70 eura mesačne, ak ide o fyzickú osobu, ktorou je tehotná žena od začiatku ôsmeho týždňa pred očakávaným dňom pôrodu určeným lekárom alebo fyzickú osobu, ktorá má nepriaznivý zdravotný stav a je dočasne práceneschopná pre chorobu alebo úraz alebo karanténne opatrenie viac ako 30 dní;
- 15,10 eura mesačne, ak ide o člena domácnosti, ktorým je tehotná žena od začiatku štvrtého mesiaca tehotenstva alebo rodič dieťaťa, ktorý sa osobne, celodenne a riadne stará o dieťa do jedného roku veku.

Zdroj: https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina/socialne-veci/pomoc-v-hmotnej-nudzi-nahradne-vyzivne-statne-socialne-davky-a-dotacie-pre-deti/pomoc-v-hmotnej-nudzi/sumy-davky-a-prispevkov-od-01.01.2022.html?page_id=1145426.

²⁷¹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

²⁷² Mediálna správa ÚPSVaR zo dňa 27. apríla 2022. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/pomoc-v-hmotnej-nudzi-odidencom-z-ukrajiny-vyplati-stat-necelu-patinu-z-celkovej-sumy.html?page_id=1177096 (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

²⁷³ Výška aktivačného príspevku je od 1. januára 2022:

- 140,80 eura mesačne, ak ide o člena domácnosti, ktorý má príjem zo závislej činnosti najmenej vo výške mesačnej minimálnej mzdy;
- 70,40 eura mesačne, ak ide o člena domácnosti, ktorý je v evidencii uchádzačov o zamestnanie a vykonáva aktivačné činnosti podľa ods. 3 písm. b) až d) zákona;

Zdroj: https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina/socialne-veci/pomoc-v-hmotnej-nudzi-nahradne-vyzivne-statne-socialne-davky-a-dotacie-pre-deti/pomoc-v-hmotnej-nudzi/sumy-davky-a-prispevkov-od-01.01.2022.html?page_id=1145426.

²⁷⁴ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

²⁷⁵ § 13 ods. 2 zákona o pomoci v hmotnej núdzi.

²⁷⁶ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

pokles v porovnaní s mesiacom apríl 2022, kedy bol tento príspevok vyplatený 9 162 odídencom.²⁷⁷

Príspevok na bývanie

Príspevok na bývanie je určený na čiastočnú úhradu nákladov spojených s bývaním.²⁷⁸ Odídenci môžu o tento príspevok požiadať, len ak nie sú ubytovaní na základe zmluvy o bezodplatnom ubytovaní, kedy je vlastníkovi nehnuteľnosti poskytovaný príspevok za ubytovanie odídencov podľa zákona o azyle.

Výška príspevku na bývanie je 59,40 eur pre domácnosť s jedným členom a 94,80 eur pre domácnosť s viacerými členmi.²⁷⁹ K 30. novembru 2022 poberalo príspevok na bývanie v zmysle zákona o pomoci v hmotnej núdzi len 14 odídencov.²⁸⁰

V prípade, ak by neexistoval príspevok za ubytovanie odídencov podľa zákona o azyle, ale iba príspevok na bývanie v zmysle zákona o pomoci v hmotnej núdzi, tak by ani spolu so všetkými ostatnými príspevkami a dávkou v hmotnej núdzi nedosahovali príjem, ktorý by im garantoval dôstojný život. Je to dané tým, že výška pomoci v hmotnej núdzi je veľmi nízka, a ani keď sa všetci členovia domácnosti plne zúčastňujú aktivačných prác, nevedia si zabezpečiť mesačný príjem na úrovni životného minima, ktoré sa samo o sebe nachádza pod hranicou rizika chudoby.²⁸¹

8.2 Finančná pomoc medzinárodných organizácií

UNHCR, UNICEF a Slovenský Červený kríž spolu s Medzinárodnou federáciou Červeného kríža (IFRC) v rámci Programu núdzovej finančnej pomoci v hmotnej núdzi dočasne od mája do augusta 2022 zastúpili MPSVaR SR v poskytovaní finančnej pomoci pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny na Slovensku.²⁸² Táto finančná pomoc bola financovaná Organizáciou Spojených národov a Medzinárodnou federáciou Červeného kríža s cieľom zabezpečiť pokrytie základných životných potrieb ľuďom, ktorí opustili Ukrajinu kvôli ozbrojenému konfliktu. Táto pomoc bola odlišná od poskytovania pomoci v hmotnej núdzi úradmi práce a bola s ňou nezlučiteľná.

Vzťahovala sa na všetky osoby, ktoré prišli z Ukrajiny na Slovensko od 24. februára 2022 a ktoré mali na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko alebo boli žiadateľmi o azyl (žiadatelia o azyl nemajú nárok na pomoc v hmotnej núdzi od úradov

²⁷⁷ Mediálna správa ÚPSVaR zo dňa 27. apríla 2022. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/pomoc-v-hmotnej-nudzi-odidencom-z-ukrajiny-vyplati-stat-necelu-patinu-z-celkovej-sumy.html?page_id=1177096 (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

²⁷⁸ § 14 ods. 2 zákona o pomoci v hmotnej núdzi.

²⁷⁹ Zdroj: https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina/socialne-veci/pomoc-v-hmotnej-nudzi-nahradne-vyzivne-statne-socialne-davky-a-dotacie-pre-deti/pomoc-v-hmotnej-nudzi-sumy-davky-a-prispevkov-od-01.01.2022.html?page_id=1145426.

²⁸⁰ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

²⁸¹ CVEK, NMŠ, HRL, ČVO, Mareena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrh%C5%A1en%C3%AD.pdf.

²⁸² UNHCR. Dostupné na: https://help.unhcr.org/slovakia/wp-content/uploads/sites/76/2022/08/Inter-Agency-Poster_UNHCR-UNICEF-IOM-IFRC_SVK.pdf.

práce).²⁸³ Finančnú pomoc mohol získať každý, kto spĺňal jednu z vyššie uvedených podmienok, pričom hľadisko hmotnej núdze sa v tomto prípade neskúmalo.²⁸⁴

Červený kríž, na rozdiel od UNHCR a UNICEF, zameriaval poskytovanie finančnej pomoci na zraniteľné skupiny, t. j. napr. na osamelých rodičov nezaopatrených detí, ľudí vo veku 60 a viac rokov, tehotné ženy, ženy bez sprievodu, etnické menšiny, ženy, ktoré zažívali alebo zažívajú násilie, a ďalšie.²⁸⁵ Finančná podpora od Červeného kríža trvala spolu 5 mesiacov.²⁸⁶

Všetky medzinárodné organizácie poskytovali finančnú pomoc v rovnakej výške, pričom čerpať ju bolo možné len od jednej organizácie. Výška finančnej pomoci pre jednu dospelú osobu na mesiac bola 80 eur, pre deti do 3 rokov 160 eur a pre deti od 3 do 18 rokov vo výške 60 eur. Spolu mohla rodina získať maximálne 380 eur mesačne.²⁸⁷ Výšku finančnej podpory určilo MPSVaR SR. Táto pomoc bola po finančnej stránke výhodnejšia ako súčasná pomoc v rámci štátneho systému pomoci v hmotnej núdzi a taktiež pokrývala širší záber ľudí (vrátane žiadateľov o azyl a osoby, ktorých príjem presahuje hranicu hmotnej núdze). Ku koncu augusta 2022 evidovalo UNHCR o niečo menej ako 29 000 poberateľov tejto pomoci.²⁸⁸

V čase písania štúdie poskytuje UNHCR a UNICEF pre odíedencov a žiadateľov o azyl z Ukrajiny na Slovensku jednorazový finančný príspevok, ktorý je určený na zabezpečenie nevyhnutných potrieb v zimnom období. Finančná výpomoc je jednorazová vo výške 150 eur na osobu a maximálne vo výške 400 eur na rodinu. Odíedenci sa môžu registrovať na túto pomoc do 20. januára 2023.²⁸⁹ Spočiatku bola pomoc určená pre každého, avšak od 19. novembra 2022 došlo k sprísneniu podmienok oprávnenosti na príspevok a aktuálne ho môžu získať len zraniteľné kategórie osôb.²⁹⁰

UNICEF taktiež v čase písania tejto štúdie poskytuje jednorazový príspevok vo výške 120 eur na dieťa od 0 do 17 rokov. Táto pomoc je určená pre rodiny odíedencov na uľahčenie prístupu detí k vzdelávaniu (výdavky súvisiace so školou) a starostlivosťou o deti (v prípade malých detí na pomoc s výdavkami o starostlivosť o deti).²⁹¹

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ Informácia poskytnutá právničkou Ligy za ľudské práva, Olyou Gryshchenko dňa 20. decembra 2022.

²⁸⁵ UNHCR. Dostupné na: https://help.unhcr.org/slovakia/wp-content/uploads/sites/76/2022/08/Inter-Agency-Poster_UNHCR-UNICEF-IOM-IFRC_SVK.pdf.

²⁸⁶ ÚPSVaR: Štát ušetril vďaka medzinárodným organizáciám pri pomoci odíedencom z Ukrajiny viac ako 11 miliónov eur. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/stat-usetril-vdaka-medzinarodnym-organizaciám-pri-pomoci-odíedencom-zukrajiny-viac-ako-11-milionov-eur.html?page_id=1212101,

²⁸⁷ *Ibid.*

²⁸⁸ *Ibid.*

²⁸⁹ UNHCR: Finančná pomoc. Dostupné na <https://help.unhcr.org/slovakia/sk/cash-assistance/> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

²⁹⁰ Napr. osamelý rodič alebo opatrovateľ s jedným alebo viacerými deťmi, staršia osoba (60+) alebo osoba s preukázanými osobitnými potrebami (osoba s preukazom zdravotného postihnutia, osoba so zdravotným posudkom preukazujúcim vážny zdravotný stav, tehotná žena a pod.). Zdroj: https://t.me/UNHCR_Slovakia/106.

²⁹¹ UNHCR: <https://help.unhcr.org/slovakia/sk/cash-assistance/> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

8.3 Dotácie pre deti a štátne sociálne dávky

Dotácie pre deti

Deti odídencom z Ukrajiny, ktoré navštevujú materskú alebo základnú školu a sú z domácností, ktorým štát poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, majú nárok na dotáciu na stravu vo výške 1,30 eur na každý deň, v ktorom sa dieťa zúčastnilo výchovno-vzdelávacej činnosti v materskej škole alebo vyučovania v základnej škole a odobralo obed alebo iné jedlo.²⁹² Dotácia na stravu sa k 30. novembru 2022 poskytovala pre 3 275 detí odídencom.²⁹³

Deti odídencom majú tiež nárok na dotáciu na podporu výchovy k plneniu školských povinností, t. j. dotáciu na školské potreby vo výške 33,20 eur za rok. Takáto dotácia sa poskytla k 30. novembru 2022 spolu pre 771 detí odídencom.²⁹⁴

Obe dotácie sa poskytujú pre deti odídencom za rovnakých podmienok ako pre deti občanov SR.²⁹⁵ O takúto dotáciu žiada zriaďovateľ materskej alebo základnej školy.

Štátne sociálne dávky

Odídenci majú možnosť požiadať na Slovensku aj o niektoré štátne sociálne dávky, u ktorých sa dočasne, na čas trvania mimoriadnej situácie, považuje podmienka prechodného alebo trvalého pobytu za splnenú, ak je oprávnená osoba alebo dieťa osobou s osobitnou ochranou.²⁹⁶ Za osobu s osobitnou ochranou sa považuje osoba s dočasným útočiskom, osoba, ktorá je žiadateľom o azyl a ktorej v súvislosti s touto žiadosťou zaniklo dočasné útočisko, alebo osoba, ktorej bol udelený prechodný pobyt, na základe čoho jej zaniklo dočasné útočisko.²⁹⁷ Ide o nasledovné štátne sociálne dávky:

Príspevok na starostlivosť o dieťa do troch rokov veku dieťaťa alebo do šiestich rokov veku dieťaťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom²⁹⁸ môže získať žiadateľ, ktorý je osobou s osobitnou ochranou a vykonáva zárobkovú činnosť. Taktiež dieťa, na ktoré príspevok žiada, musí byť osobou s osobitnou ochranou. Príspevok možno poskytnúť najviac vo výške 280 eur mesačne, ak ide o súkromné zariadenie, alebo 180 eur mesačne, ak ide o starostlivosť poskytovanú v detskej skupine. Tento príspevok bol doteraz poskytnutý spolu pre 14 odídencom, pričom k 30. novembru 2022 ho poberá 9 odídencom.²⁹⁹

²⁹² § 4 zákona č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len ako „zákon o dotáciách“).

²⁹³ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

²⁹⁴ *Ibid.*

²⁹⁵ § 4 zákona o dotáciách.

²⁹⁶ § 2 nariadenia vlády SR č. 93/2022 Z. z. z 23. marca 2022 o niektorých opatreniach v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny (ďalej len ako „nariadenie vlády č. 93/2022“).

²⁹⁷ § 1 ods. 2 nariadenia vlády č. 93/2022.

²⁹⁸ Zákon č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁹⁹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

Jednorazový príspevok pri zverení dieťaťa do náhradnej starostlivosti vo výške 829,86 eur je možné poskytnúť žiadateľovi, ktorému bolo na základe rozhodnutia súdu o nariadení neodkladného opatrenia zverené dieťa do náhradnej starostlivosti.³⁰⁰ Na poskytnutie príspevku sa vyžaduje, aby dieťa bolo osobou s osobitnou ochranou.³⁰¹ Náhradný rodič nemusí byť osobou s osobitnou ochranou. K 30. novembru 2022 bol jednorazový príspevok poskytnutý 44 odídencom.³⁰²

Opakovaný príspevok dieťaťu zverenému do náhradnej starostlivosti³⁰³ môže byť priznaný dieťaťu, ktoré je osobou s osobitnou ochranou a ktoré bolo zverené do náhradnej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu o nariadení neodkladného opatrenia. Príspevok sa poskytuje mesačne vo výške 214,10 eur (dieťaťu do 10 rokov), 246,20 eur (dieťaťu nad 10 a do 15 rokov) a 267,60 eur (dieťaťu nad 15 rokov). Za určitých podmienok možno tento príspevok priznať aj plnoletému nezaopatrenému dieťaťu, ak ide o osobu s osobitnou ochranou, ktorá bola do dosiahnutia plnoletosti zverená do náhradnej starostlivosti.³⁰⁴ Doposiaľ bol tento príspevok poskytnutý spolu pre 48 odídencom, pričom k 30. novembru 2022 sa aktuálne vyplácal 25 osobám.³⁰⁵

Opakovaný príspevok náhradnému rodičovi³⁰⁶ vzniká náhradnému rodičovi, ktorému bolo rozhodnutím súdu o nariadení neodkladného opatrenia zverené do starostlivosti dieťa, ktoré je osobou s osobitnou ochranou a o ktoré sa začal náhradný rodič osobne starať. Ďalšou podmienkou pre poskytnutie tohto opakovaného príspevku je, že náhradný rodič musí mať na Slovensku trvalý alebo prechodný pobyt.³⁰⁷ Príspevok sa poskytuje vo výške 208,80 eur, ak sa náhradný rodič stará o jedno dieťa, vo výške 314,20 eur, ak sa stará o dve deti, ktoré sú súrodencami, a 208,80 eur až maximálne 626,20 eur, ak sa náhradný rodič stará o tri až viac detí, ktoré sú súrodencami. Od vypuknutia konfliktu na Ukrajine bol tento príspevok poskytnutý spolu pre 21 odídencom, pričom k 30. novembru 2022 sa poskytoval 11 osobám.³⁰⁸

8.4 Finančná pomoc pre osoby s ťažkým zdravotným znevýhodnením

IOM a UNICEF poskytovali od júna 2022 do 15. novembra 2022 finančnú pomoc pre osoby so zdravotným znevýhodnením, ktoré potrebujú starostlivosť inej osoby. Konkrétne, UNICEF poskytoval príspevok na opatrovanie detí so zdravotným znevýhodnením a IOM poskytovala príspevok na opatrovanie dospelých so

³⁰⁰ Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení neskorších predpisov.

³⁰¹ § 3 nariadenia vlády č. 93/2022 Z. z.

³⁰² Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

³⁰³ Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení neskorších predpisov.

³⁰⁴ § 4 ods. 1 nariadenia vlády č. 93/2022 Z. z.

³⁰⁵ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

³⁰⁶ Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení neskorších predpisov.

³⁰⁷ § 5 ods. 1 nariadenia vlády č. 93/2022

³⁰⁸ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie z 28. decembra 2022.

zdravotným znevýhodnením.³⁰⁹ Osoba s dočasným útočiskom, ktorá sa stará o zdravotne znevýhodnenú osobu s dočasným útočiskom na Slovensku, mohla tak získať mesačný príspevok na starostlivosť vo výške 508 eur.

Od 2. decembra 2022 je účinné nariadenie vlády SR č. 416/2022 Z. z. zo dňa 30. novembra 2022,³¹⁰ na základe ktorého môžu úrady práce poskytnúť osobe s osobitnou ochranou³¹¹ v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím opakovanú dotáciu na podporu humanitárnej pomoci. V prípade, že má osoba mieru závažnosti zdravotného postihnutia vyhodnotenú v rozmedzí od 40 do 59%, môže získať mesačný príspevok vo výške 300 eur. Ak má mieru zdravotného postihnutia vyhodnotenú ako 60% a viac, môže mesačne dostať dotáciu na podporu humanitárnej pomoci až vo výške 508 eur.³¹²

9. Prístup k zdravotnej starostlivosti

Smernica o dočasnej ochrane v čl. 13 ods. 2 ukladá členským štátom, aby zabezpečili, aby osoby požívajúce dočasnú ochranu mali prístup k lekárskej starostlivosti, ktorá bude zahŕňať prinajmenšom akútne ošetrenie a základnú liečbu ochorenia. Pre osoby s dočasnou ochranou, ktoré majú špecifické potreby (napr. maloletí bez sprievodu, osoby, ktoré sa stali obeťami mučenia, znásilnenia alebo inej vážnej formy psychického, fyzického alebo sexuálneho násillia), sú členské štáty v zmysle ods. 4 toho istého článku povinné zabezpečiť navyše nevyhnutnú lekársku alebo inú pomoc.

9.1 Zdravotná starostlivosť

Na Slovensku vláda SR už uznesením č. 144/2022 z 28. februára 2022 určila, že osoby žiadajúce o poskytnutie dočasného útočiska a odídenci majú oprávnenie na poskytnutie zdravotnej starostlivosti v rozsahu podľa § 22 ods. 5 zákona o azyle, a to aj v prípade, ak sa preukážu iba preukazom cudzinca žiadajúceho o poskytnutie dočasného útočiska alebo dokladom o tolerovanom pobyte na Slovensku s označením „ODÍDENEČ“. Zároveň vláda SR uložila ministrom zdravotníctva SR, aby týmto osobám zabezpečil poskytovanie zdravotnej starostlivosti a informoval

³⁰⁹ MPSVaR SR: Podpora pre osoby s ťažkým zdravotným postihnutím zo strany UNICEF a IOM. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/pomoc-odidencov-z-ukrajiny/carers-grant-process-unicef-iom-unhcr-09-05-22-final-slovakian.pdf>.

³¹⁰ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 416/2022 Z. z., z 30. novembra 2022, ktorým sa dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 131/2022 Z. z. o niektorých opatreniach v oblasti dotácií v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „nariadenie vlády SR č. 416/2022 Z. z. zo dňa 30. novembra 2022“). Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/416/20221202>.

³¹¹ Za osobu s osobitnou ochranou sa považuje osoba s dočasným útočiskom, osoba, ktorá je žiadateľom o azyl a dočasné útočisko stratila v dôsledku žiadosti o azyl a osoba, ktorá získala prechodný pobyt a z tohto dôvodu jej zaniklo dočasné útočisko.

³¹² ÚPSVaR: Dotácia na podporu humanitárnej pomoci osobe s osobitnou ochranou v súvislosti s jej závažným zdravotným postihnutím. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/social-affairs-and-family/socialne-veci/dotacia-na-podporu-humanitarnej-pomoci-osobe-s-osobitnou-ochranou-v-suvvislosti-s-jej-zavaznym-zdravotnym-postihnutim.-subsidia-na-pidtrimku-gumanitarnoi-dopomogi-osobi-z-osoblivim-zahistom-u-zvazku-z-ii-tazkou-invalidnistu.html?page_id=1231210.

poskytovateľov zdravotnej starostlivosti o podmienkach poskytovania zdravotnej starostlivosti pre tieto osoby.

Toto uznesenie bolo následne nahradené novým uznesením vlády SR č. 185/2022, ktoré doslovne prevzalo vyššie uvedené znenie s výnimkou odkazu na § 22 ods. 5 zákona o azyle.³¹³

Vzhľadom na rôzne právne postavenie ľudí utekajúcich pred inváziou na Ukrajinu možno charakterizovať nasledujúce skupiny osôb, ktoré majú na Slovensku prístup k odlišnému rozsahu zdravotnej starostlivosti. Je však potrebné uviesť, že každá osoba na Slovensku má, bez ohľadu na jej právne postavenie, nárok na urgentnú a život zachraňujúcu zdravotnú starostlivosť.

Osoby, ktoré cez Slovensko len **tranzitujú alebo ktoré ešte nepožiadali o poskytnutie dočasného útočiska či udelenie azylu**, majú počas prvých 30 dní od vstupu na Slovensko nárok na neodkladnú zdravotnú starostlivosť z dôvodu ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny.³¹⁴

Osoby, ktoré **požiadali o dočasné útočisko na Slovensku**, majú rovnako ako žiadatelia o azyl podľa § 22 ods. 5 zákona o azyle nárok na neodkladnú zdravotnú starostlivosť a v prípadoch hodných osobitného zreteľa aj na lekárom indikovanú zdravotnú starostlivosť. Zdravotnú starostlivosť uhrádza MINV SR, resp. Migračný úrad. Takýto cudzinci sa preukazujú tzv. „zelenou kartičkou“ – doklad o oprávnení na poskytnutie zdravotnej starostlivosti cudzinca žiadajúceho o poskytnutie dočasného útočiska.³¹⁵

MZ SR taktiež pripravilo metodické usmernenie, ktoré upravuje rozsah lekárskej prehliadky vykonávanej osobám, ktoré prišli na územie SR z dôvodu ozbrojeného konfliktu na Ukrajine a ktoré sa nachádzajú v záchytnom alebo pobytovom tábore Migračného úradu v pozícii žiadateľa o poskytnutie dočasného útočiska alebo žiadateľa o udelenie azylu.³¹⁶

Osoby, ktorým bolo **poskytnuté dočasné útočisko, tzv. „odídenci“**, majú podľa § 9h ods. 2 a nasledujúcich ustanovení zákona o zdravotnom poistení³¹⁷ nárok na neodkladnú zdravotnú starostlivosť a potrebnú indikovanú zdravotnú starostlivosť. MZ SR určí na svojej webstránke rozsah zdravotných výkonov uhrádzaných nad rámec neodkladnej zdravotnej starostlivosti. Takto poskytnutú zdravotnú starostlivosť uhrádza Všeobecná zdravotná poisťovňa ako poisťovňa s najväčším počtom poistených osôb na Slovensku, ktorej náklady následne preplatí Ministerstvo zdravotníctva SR (ďalej len „MZ SR“). Odídenci sa preukazujú

³¹³ Bod C.3., D.5. a D.6. uznesenia vlády SR č. 144/2022. V uznesení vlády SR č. 185/2022 ako body C.3., D.3. a D.4..

³¹⁴ § 38eza ods. 1 a 2 zákona o zdravotnom poistení – MZ SR uhradí náklady len za zdravotnú starostlivosť poskytnutú pre tieto osoby do ukončenia mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

³¹⁵ Vzor dokladu je k dispozícii na: <https://www.vszp.sk/files/novy-podadresar/vzory-preukazov-aktualizovane.pdf>.

³¹⁶ Metodické usmernenie je uverejnené na webstránke MZ SR: <https://www.health.gov.sk/?pomoc-ukrajine>.

³¹⁷ V celom znení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/580/20221201>.

dokladom o tolerovanom pobyte na území SR s označením „DOČASNÉ ÚTOČISKO“ alebo „ODÍDENEK“ (pôvodná verzia).

MZ SR zverejnilo na svojej webstránke rozsah potrebnej a neodkladnej zdravotnej starostlivosti poskytovanej pre odídenecov.³¹⁸ Patrí sem napríklad ošetrovanie ambulanciou pohotovostnej a záchrannej služby, konzultácie u všeobecného lekára, vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti či očkovania, ako aj časť starostlivosti pri niektorých chronických ochoreniach.³¹⁹ Ženy z Ukrajiny, ktoré majú status odídencu, majú okrem zdravotnej starostlivosti pri pôrode, ktorá je vnímaná ako úkon neodkladnej zdravotnej starostlivosti, právo aj na bezplatnú zdravotnú starostlivosť v tehotenstve. Do potrebnej zdravotnej starostlivosti nepatrí kúpeľná starostlivosť či plánovaná zdravotná starostlivosť (napr. plánovaná výmena bedrového kĺbu).

Nad rámec neodkladnej zdravotnej starostlivosti³²⁰ sa osobám s postavením odídencu na Slovensku uhrádzajú aj generické lieky a zdravotnícke pomôcky základného funkčného typu určené na liečbu chronických ochorení.³²¹ Zároveň musí byť, okrem iného, splnená aj požiadavka, že neposkytnutím zdravotnej starostlivosti osobe, t. j. nepodaním lieku, by hrozilo zhoršenie jej zdravotného stavu a následné poškodenie zdravia.

Osoby prichádzajúce z Ukrajiny majú taktiež k dispozícii bezplatné očkovanie proti COVID-19.

Od 1. januára 2023 rozšírilo MZ SR rozsah poskytovanej zdravotnej starostlivosti pre deti a mladistvých odídenecov (od narodenia do 18 rokov veku plus 364 dní). Po novom majú títo nárok na plný rozsah zdravotnej starostlivosti v rovnakom rozsahu ako slovenské deti a mladiství.³²²

Na orientáciu v slovenskom zdravotnom systéme a na konzultovanie zdravotného stavu so zdravotníckym personálom bola zriadená Linka zdravia pre Ukrajinu (+421 2 210 250 75), na ktorej sú poskytované bezplatné konzultácie v ukrajinskom jazyku denne v čase od 7:00 do 19:00 hod.³²³

V prípade, že sa osoba s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku zamestná a jej príjem zo zamestnania dosiahne najmenej výšku mesačnej minimálnej mzdy (646 eur pre rok 2022, 700 eur pre rok 2023), vznikne jej povinnosť

³¹⁸ MZ SR: Určenie rozsahu potrebnej zdravotnej starostlivosti. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/?urcenie-rozsahu-potrebnej-zdravotnej-starostlivosti> (navštívené dňa 11. decembra 2022).

³¹⁹ Napr. dialýza, oxygenoterapia, chemoterapia, špecifická liečba astmy, echokardiografia v prípade chronických autoimunitných ochorení.

³²⁰ Viac informácií k výkonom, liekom, dietetickým potravinám a zdravotníckym pomôckam nad rámec neodkladnej zdravotnej starostlivosti je možné nájsť na webstránke MZ SR: <https://www.health.gov.sk/?urcenie-rozsahu-potrebnej-zdravotnej-starostlivosti> alebo webstránke Všeobecnej zdravotnej poisťovne: <https://www.vszp.sk/ukrajina/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³²¹ Pre osoby s dočasným útočiskom a osoby s bydliskom na Ukrajine, ktoré cez Slovensko tranzitujú, sa neuplatňujú preskripčné a indikačné obmedzenia, čo znamená, že lieky, ktoré zvyčajne môže predpisovať len lekár-špecialista, môžu ľuďom z Ukrajiny so statusom odídencu alebo tranzitujúcim predpisovať okrem špecialistov aj všeobecní lekári. Zdroj: Rozhodnutie MZ SR k preskripcii a výdaju liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín pre utečencov z Ukrajiny, č. Z017955-2022 zo dňa 4. marca 2022. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/Clanok?rozhodnutie-Z017955-2022>.

³²² MZ SR, Určenie rozsahu potrebnej zdravotnej starostlivosti. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/?urcenie-rozsahu-potrebnej-zdravotnej-starostlivosti> (Navštívené dňa 15. januára 2023).

³²³ Viac informácií o Linke zdravia pre Ukrajinu je možné nájsť na: <https://lp.diagnose.me/sk/partner/ua>.

prihlásiť sa na verejné zdravotné poistenie.³²⁴ Nezaopatreným deťom tejto osoby vznikne spolu s ňou nárok na verejné zdravotné poistenie, ktoré zahŕňa plný rozsah zdravotnej starostlivosti, vrátane tej plánovanej.³²⁵ Verejne zdravotne poistení sú taktiež maloletí odídenci bez sprievodu z Ukrajiny, ktorí sú umiestnení v centrách pre deti a rodinu.³²⁶

V praxi sa vyskytli prípady, kedy všeobecní lekári odmietli prijať pacientov z Ukrajiny, či už z dôvodu nedostatočných kapacít na prijímanie nových pacientov, alebo z dôvodu nedostatku informovanosti ohľadom vykazovania zdravotníckych úkonov a ich úhrady.³²⁷ Taktiež sa objavili prípady, kedy odídenci dostali vystavené faktúry od poskytovateľov zdravotnej starostlivosti za úkony spadajúce pod neodkladnú či indikovanú zdravotnú starostlivosť. Uvedené môže súvisieť s tým, že naďalej chýbajú detailné usmernenia, ktoré by definovali presný rozsah úkonov patriacich pod neodkladnú a indikovanú zdravotnú starostlivosť, ktorá je za odídenčov hradená štátom. Z dôvodu absencie týchto usmernení preto v praxi dochádza k tomu, že poskytovateľ zdravotnej starostlivosti na základe vlastnej diskrecie určí, či si za poskytnutý úkon zdravotnej starostlivosti uplatní náhradu od zdravotnej poisťovne alebo tento úkon vyúčtuje odídenčovi.³²⁸

9.2 Duševné zdravie a psychosociálna podpora

Prístup odídenčov k psychologickému starostlivosti a psychosociálnej podpore je na Slovensku zabezpečený primárne prostredníctvom miestnych občianskych združení v spolupráci s UNHCR, UNICEF a IOM. Plošný systém pomoci a podpory pre odídenčov na Slovensku v oblasti duševného zdravia zo strany štátu absentuje.

Odídenci a osoby utekajúce pred inváziou na Ukrajinu majú na Slovensku k dispozícii rôzne formy pomoci v oblasti starostlivosti o duševné zdravie.

Telefonické linky poskytujúce psychologickú pomoc

Na štátnej úrovni je k dispozícii Národná linka na podporu duševného zdravia zriadená MZ SR (0800 193 193), ktorá, okrem iného, poskytuje denne psychologické poradenstvo aj v ukrajinskom jazyku od pondelka do piatku v čase od 14:00 do 22:00 hod. a cez víkendy v čase od 10:00 do 18:00 hod.³²⁹

³²⁴ § 3 ods. 3 písm. a) zákona o zdravotnom poistení.

³²⁵ § 3 ods. 3 písm. j) zákona o zdravotnom poistení; Hlavné mesto SR Bratislava, Bratislava pre Ukrajinu: Zdravotníctvo. Dostupné na: <https://bratislava.sk/bratislava-pre-ukrajinu/zdravotnictvo> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³²⁶ § 3 ods. 3 písm. e) zákona o zdravotnom poistení.

³²⁷ CVEK, NMŠ, HRL, ČVO, Mareena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrhy%20rie%C5%A1en%C3%AD.pdf.

³²⁸ Informácia poskytnutá Lukášom Novákom, právnikom Ligy za ľudské práva, dňa 28. novembra 2022.

³²⁹ MZ SR, Národná linka na podporu duševného zdravia. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/?Linka-PDZ>.

Liga za duševné zdravie prevádzkuje linku dôvery Nezábudka (0800 222 450), na ktorej je možné získať denne od 13:00 do 21:00 hod. psychologickú pomoc v ukrajinskom jazyku.³³⁰

Občianske združenie IPčko prevádzkuje anonymnú a bezplatnú Krízovú linku pomoci (0800 500 888), na ktorej sú k dispozícii psychológovia hovoriaci ukrajinským jazykom denne od 8:00 do 20:00 hod., a taktiež emailovú poradňu na e-mailovej adrese ukrajina@ipcko.sk, chatovú poradňu a videoporadňu.³³¹

Mentálne zdravie a psychosociálna pomoc pre odídenecov v teréne

UNHCR a UNICEF zriadilo na viacerých miestach po Slovensku tzv. „Blue Dots“ alebo „Modré bodky“, miesta, na ktorých ich miestni implementační partneri (občianske združenia) poskytujú okrem iného aj psychosociálnu podporu pre odídenecov.

Občianske združenie TENENET poskytuje v spolupráci s UNICEF psychologické a sociálne poradenstvo v rámci „Blue Dot“ v Asistenčnom centre pomoci na Bottovej ulici v Bratislave. Psychologické poradenstvo zahŕňa psychosociálnu pomoc, krízovú intervenciu pre jednotlivcov aj skupiny a poradenstvo pre deti. Okrem toho poskytuje TENENET v Asistenčnom centre pomoci aj služby psychologicko-pedagogického poradenstva pre deti a podporné adaptačné programy pre matky s deťmi.³³² TENENET ďalej prevádzkuje dva mobilné tímy, ktoré poskytujú psychosociálnu podporu na miestach prvého kontaktu a ubytovacích zariadeniach pre odídenecov v rámci Bratislavy a blízkeho okolia.³³³

Psychosociálne služby a ďalšie služby pre deti poskytuje ako implementačný partner UNICEF taktiež OZ Mareena v ubytovacom zariadení v Gabčíkove.

Jedným z prvých poskytovateľov psychosociálnej pomoci a krízovej intervencie pre odídenecov a ľudí utekajúcich z Ukrajiny je občianske združenie IPčko. IPčko od začiatku invázie pôsobí na hraničných priechodoch Vyšné Nemecké, Veľké Slemence, Ublá, vo VKC Michalovce a v Centre prvého kontaktu v Košiciach.³³⁴ Aktuálne, v rámci partnerstva s IOM, poskytujú tímy psychológov a sociálnych pracovníkov IPčka starostlivosť o duševné zdravie a psychologickú a sociálnu podporu ľuďom na úteku pred vojnou na Ukrajine v ôsmich krajoch Slovenska.³³⁵ Pomoc ja zabezpečená v jednotlivých centrách krízovej intervencie, tzv. „Káčkach“, a prostredníctvom mobilných odborných tímov. Rozsah pomoci zahŕňa

³³⁰ Liga za duševné zdravie: Linka dôvery nezábudka. Dostupné na: <https://linkanezabudka.sk/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³³¹ IPčko: Krízová linka pomoci. Dostupné na: <https://www.krizovalinkapomoci.sk/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³³² TENENET: Veľkokapacitné centrum na Bottovej v Bratislave. Dostupné na: <https://tenenet.sk/velkokapacitne-centrum-na-bottovej-v-bratislave/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³³³ TENENET: Mobilné tímy TENENET. Dostupné na: <https://tenenet.sk/mobilne-timy-tenenet/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³³⁴ IPčko: Hľadáme nových kolegov do tímu. Dostupné na: <https://ipcko.sk/hladame-psychologov-na-hranice/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022). IPčko zabezpečovalo psychosociálnu pomoc na hraniciach v spolupráci s Človekom v ohrození.

³³⁵ IOM: IOM v partnerstve s IPčkom poskytujú psychologickú pomoc utečencom z Ukrajiny. Dostupné na: <https://www.iom.sk/sk/pre-media/tlacove-spravy-a-clanky/1883-ts-iom-v-partnerstve-s-ipckom-poskytuju-psychologicku-pomoc-utecencom-z-ukrajiny.html>.

psychologickú prvú pomoc, individuálne a skupinové poradenstvo, organizáciu komunitných aktivít podporujúcich duševné zdravie či referenciu na špecializované služby. IPčko taktiež poskytuje služby prvej psychologickkej pomoci v rámci „Blue Dot“ vo VKC Michalovce prostredníctvom psychológa a prekladateľov do ukrajinského jazyka.³³⁶

Centrum psychologickkej pomoci pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny³³⁷ poskytuje psychologickú pomoc prostredníctvom kvalifikovaných rusky a ukrajinsky hovoriacich psychológov. Psychologická pomoc je určená pre každú osobu, ktorá prišla z Ukrajiny, a taktiež pre dobrovoľníkov či ľudí, ktorí poskytujú odídencom ubytovanie na Slovensku. K dispozícii sú individuálne aj skupinové sedenia alebo konzultácie cez telefón primárne v Bratislave, ale aj po celom Slovensku prostredníctvom siete slovenských psychológov.

10. Prístup k vzdelávaniu

Z čl. 14 ods. 1 Smernice o dočasnej ochrane vyplýva pre členské štáty povinnosť zabezpečiť pre osoby mladšie ako 18 rokov, ktoré požívajú na ich území dočasnú ochranu, prístup k vzdelávaciemu systému za rovnakých podmienok ako majú občania tohto štátu. Prístup k vzdelávaniu za rovnakých podmienok môžu členské štáty obmedziť na štátny vzdelávací systém.

Ods. 2 čl. 14 SDO pojednáva o prístupe dospelých osôb s dočasnou ochranou ku vzdelávaniu, pričom stanovuje, že členské štáty môžu umožniť dospelým osobám prístup k všeobecnému vzdelávaciemu systému.

Usmernenie Európskej komisie k vykonávaniu Smernice o dočasnej ochrane sa vzdelávaniu dospelých odídencom nevenuje, ale pozornosť zameriava na vzdelávanie nepľnoletých.³³⁸ Komisia odporúča, aby sa prístup ku vzdelávaniu pre maloletých zabezpečil ihneď ako to bude možné, tzn. aj vtedy, ak ešte nie je ukončené konanie o dočasnej ochrane alebo v prípade maloletých bez sprievodu, ak ešte prebiehajú postupy týkajúce sa vymenovania opatrovníka. Komisia ďalej odporúča, aby členské štáty prijali rôzne podporné opatrenia s cieľom uľahčenia prístupu k vzdelávaciemu systému a účasti v ňom.³³⁹ V neposlednom rade komisia odporúča, aby členské štáty poskytli maloletým prístup k predškolskému vzdelávaniu za rovnakých podmienok aké majú občania hostiteľského štátu.

³³⁶ Informácia poskytnutá počas rozhovoru so zamestnancom HRL dňa 26. júla 2022 a rozhovoru s Gabrielou Dubovanovou dňa 08. októbra 2022.

³³⁷ Centrum psychologickkej podpory realizuje aktivity s odbornou podporou psychoterapeutov zo Slovenského inštitútu psychotraumatológie, EMDR a Ligy za duševné zdravie. Viac informácií na: <https://ktopomozeukrajine.sk/> (Navštívené dňa 22. decembra 2022).

³³⁸ Celým názvom 'Oznámenie Komisie o operačných usmerneniach na vykonávanie vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana (2022/C 126 I/01)'. Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321(03)&from=EN).

³³⁹ Napríklad prípravné kurzy, jazykové kurzy, posudzovanie úrovne kompetencií žiakov, poskytovanie poradenstva pre žiakov a ich rodičov, psychologická podpora pre žiakov, podpora pre učiteľov a iných pedagogických zamestnancov, ktorí pracujú s osobami s dočasnou ochranou.

Vláda SR už v uznesení č. 144 z 28. februára 2022 uložila ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu, aby prijal opatrenia, ktoré uľahčia prístup detí, ktorým sa na Slovensku poskytuje dočasné útočisko, k výchove a vzdelávaniu.³⁴⁰

10.1 Vzdelávanie maloletých odídencom na materských, základných a stredných školách

Maloleté deti z Ukrajiny, ktorým bolo na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko, ako aj tie, o ktorých žiadosti sa ešte len rozhoduje, majú zabezpečený bezplatný prístup ku vzdelávaniu a výchove za rovnakých podmienok ako majú občania SR.³⁴¹ Bezplatný prístup ku vzdelávaniu sa vzťahuje na verejné materské, základné a stredné školy.³⁴² Zahŕňa výchovu a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách.³⁴³

Podľa Ústavy SR „Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon.“³⁴⁴ Tým zákonom je zákon č. 345/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa školského zákona sa deťom cudzincov s povoleným pobytom na území Slovenska poskytuje výchova a vzdelávanie a stravovanie v školách za tých istých podmienok ako občanom Slovenskej republiky³⁴⁵, čo znamená, že ak sa na území Slovenskej republiky nachádza dieťa cudzincov s povoleným pobytom (trvalý, prechodný alebo tolerovaný), zaraduje sa do školy najneskôr do troch mesiacov od začatia konania o dočasné útočisko.³⁴⁶

Vzhľadom na skutočnosť, že väčšina Ukrajincov a Ukrajiniiek získava dočasné útočisko na Slovensku v ten istý deň, ako o túto formu ochrany požiadajú, a zároveň sa im v ten istý deň vydáva aj povolenie na tolerovaný pobyt, ich deti majú právo na vzdelávanie v slovenských školách za tých istých podmienok ako slovenské deti, keďže udelením tolerovaného pobytu sa ich pobyt na Slovensku považuje za povolený.

³⁴⁰ Bod D.7. uznesenia vlády SR č. 144/2022. Toto uznesenie bolo neskôr zrušené uznesením vlády SR č. 185/2022, pričom znenie bodu D. 7. bolo doslovne premietnuté do bodu D.5. tohto nového uznesenia.

³⁴¹ § 146 ods. 1, 2 a 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „školský zákon“).

³⁴² t. j. materské, základné a stredné školy zriadené obcou, samosprávnym krajom alebo regionálnym úradom školskej správy.

³⁴³ Deťom odídencom je možné, pri splnení podmienok, poskytnúť dotáciu na stravu, ak sa takéto dieťa účastní výchovnovzdelávacieho procesu v materskej škole alebo vyučovania v základnej škole. Taktiež je deťom odídencom možné poskytnúť dotáciu na školské potreby od septembra 2022. Viac informácií na: https://www.upsvr.gov.sk/ba/aktualne-oznamy/uzitocne-informacie-pre-obcanov-ukrajiny-korisna-informacia-dla-gromadan-ukraini-useful-information-for-citizens-of-ukraine.html?page_id=1160080 (Navštívené dňa 12. decembra 2022). Pokiaľ sa rodine z Ukrajiny poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, je možné deťom odídencom odpustiť, resp. znížiť príspevok na režijné náklady napr. v materskej, základnej či umeleckej škole a pod. v súlade so všeobecne záväzným nariadením obce alebo samosprávneho kraja. Bližšie informácie na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22870.pdf>. Príspevok na dopravu do školy podľa § 4aa zákona č. 597/2003 Z. z. sa však deťom odídencom neposkytuje z dôvodu, že nemajú na Slovensku trvalý pobyt. Informácia dostupná na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>.

³⁴⁴ Článok 42 ods. 1 Ústavy SR

³⁴⁵ § 146 ods. 2 zákona o výchove a vzdelávaní

³⁴⁶ § 146 ods. 4 Zákona o výchove a vzdelávaní: „Deti žiadateľov o udelenie azylu, deti azylantov, deti cudzincov, ktorým sa poskytla doplnková ochrana, zaraduje do príslušného ročníka riaditeľ školy po zistení úrovne ich doterajšieho vzdelania a ovládania štátneho jazyka najneskôr do troch mesiacov od začatia konania o udelenie azylu, deti odídencom najneskôr do troch mesiacov od začatia konania o poskytnutie dočasného útočiska.“

MŠVVaŠ SR zastáva vo vzťahu k povinnej školskej dochádzke opačný právny názor, podľa ktorého je „plnenie školskej dochádzky viazané na trvalý pobyt v SR“, a preto sa podľa MŠVVaŠ SR povinná školská dochádzka nevzťahuje na deti z Ukrajiny.³⁴⁷

Deti z Ukrajiny teda nemusia momentálne povinne navštevovať školy na Slovensku, ale môžu si namiesto toho napríklad zvoliť, že sa budú zúčastňovať dištančnej výučby iba v rámci ukrajinského vzdelávacieho systému.³⁴⁸ Obdobný právny názor zastáva MŠVVaŠ SR aj pokiaľ ide o povinnosť plnenia predprimárneho vzdelávania detí na Slovensku a povinnosť viaže k trvalému pobytu, čo však nevyklučuje zaradenie detí z Ukrajiny do materských škôl.³⁴⁹

Ďalší rozdiel vo vzdelávaní spočíva v tom, že v prípade detí s poskytnutým dočasným útočiskom, vrátane žiadateľov o poskytnutie dočasného útočiska, školský zákon používa termín „zaradenie“, a nie „prijatie“. V praxi sú teda deti z Ukrajiny zaradené do príslušného ročníka na škole, ale nie na základe rozhodnutia o prijatí dieťaťa do školy, ktoré by bolo výsledkom prijímacieho konania.

Pri rozhodovaní o zaradení do príslušného ročníka zohľadňuje riaditeľ školy doterajšiu úroveň vzdelávania dieťaťa, ako aj úroveň ovládania slovenského jazyka.³⁵⁰ Ak dieťa neovláda dostatočne slovenský jazyk, môže ho riaditeľ podmiennečne zaradiť do príslušného ročníka podľa veku dieťaťa. Ak dieťa dostatočne ovláda slovenský jazyk, zaradí sa do ročníka podľa zistenej úrovne doterajšieho vzdelania.

Hoci školský zákon poskytuje riaditeľom škôl lehotu 3 mesiace od začatia konania o žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska na zaradenie dieťaťa do školy, MŠVVaŠ SR odporúča, aby k zaradeniu detí z Ukrajiny do škôl došlo bezodkladne vzhľadom na humanitárne okolnosti.³⁵¹ MŠVVaŠ SR ďalej prízvukuje, že rozhodujúce je v týchto prípadoch, či už došlo k začatiu konania alebo nie, a tiež či už bolo dočasné útočisko poskytnuté. O zaradení dieťaťa do príslušného ročníka vydá škola písomný doklad.³⁵² Riaditeľ školy je v týchto prípadoch oprávnený dieťa nezaraďovať do školy len v prípade nedostačujúcej kapacity v triedach. Práve nedostačujúce kapacity, špecificky v materských školách, a čiastočne aj na prvom stupni základných škôl, boli značne citelné už pred vypuknutím ozbrojeného konfliktu na Ukrajine.³⁵³ V záujme uľahčenia vyhľadania materských, základných

³⁴⁷ <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>

³⁴⁸ Dostupné sú viaceré možnosti:

- „Celoukrajinská škola online“ – pokrýva zatiaľ ročníky 5-11: <https://lms.e-school.net.ua>.
- Elektronické učebnice schválené Ministerstvom školstva a vedy Ukrajiny dostupné na: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>.
- Online vzdelávacia platforma School to Go Online - dištančné vyučovanie vedené ukrajinskými učiteľmi: <http://www.schooltogo.online/>,
- a mnohé ďalšie možnosti na webstránke Štátneho pedagogického ústavu: <https://www.statpedu.sk/sk/vyskum/vzdelavanie-deti-cudzincov/externe-zdroje/>.

³⁴⁹ § 28a ods. 1 školského zákona.

³⁵⁰ § 146 ods. 4 školského zákona.

³⁵¹ MŠVVaŠ SR, Do našej školy príde dieťa z vojnovnej oblasti inej krajiny, čo mám ako riaditeľ školy spraviť? Pomôcka pre riaditeľov materských, základných a stredných škôl. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22334.pdf>.

³⁵² Pozn. Pred zaradením do školy je dieťa povinné absolvovať vyšetrenie u všeobecného lekára pre deti a dorast, ktorý písomne potvrdí, že dieťa je zdravotne spôsobilé na nástup do školy.

³⁵³ Nedostatok kapacít v materských školách je najmä vo väčších mestách, a práve zvýšený dopyt a konkurencia pri umiestňovaní detí do materských škôl môže viesť k napätiu medzi domácim obyvateľstvom a ľuďmi z Ukrajiny. Zdroj: CVEK, NMŠ, HRL, ČvO, Mareena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na:

a stredných škôl s voľnými kapacitami vytvorilo MŠVVaŠ SR prehľadnú mapu, ktorú pravidelne aktualizuje.³⁵⁴

Pre porovnanie uvádzame, že k 30. júnu 2022 bolo v školách, vrátane materských škôl, zapísaných 9 711 detí s postavením odídencov a k 30. novembru 2022 ich bolo 10 232, čo nepredstavuje zásadný nárast.³⁵⁵ Z toho najviac detí navštevovalo školské zariadenia v Bratislavskom kraji 3 240, nasledujúc v Trnavskom kraji 1 188, Nitrianskom kraji 1 178 a Žilinskom kraji 1 130.³⁵⁶

Skutočnosť, že deti odídencov sú do škôl „zaradované“ a nie prijímané, sa následne prejavuje v oblasti finančnej podpory pre školy od štátu, ktorá je odlišná v porovnaní s podporou pre deti, ktoré sú do škôl prijímané.³⁵⁷ Škola, ktorá zaradi dieťa odídencov, automaticky dostane jednorazový príspevok vo výške 200 Eur, ktorý je určený na školské potreby, kúpu cestovných lístkov, prípadne na ďalšie potreby súvisiace so zabezpečením výchovno-vzdelávacieho procesu týchto detí.³⁵⁸

MŠVVaŠ SR v auguste 2022 informovalo, že školám, ktoré navštevujú deti odídencov, bude v školskom roku 2022/2023, vrátane spätne za mesiace marec-august 2022, poskytnutá finančná podpora z projektu „európsky normatív“ v podobe mesačného finančného príspevku na každé dieťa odídencov na pokrytie zvýšených osobných a prevádzkových nákladov.³⁵⁹ Tento mesačný finančný príspevok však často nepostačuje na pokrytie zvýšených personálnych výdavkov spojených napríklad s prijatím nových pedagogických zamestnancov, ako sú napríklad aj asistenti učiteľa.

Jazyková príprava

Školy, ktoré navštevujú deti cudzincov, vrátane odídencov, môžu za účelom odstránenia jazykovej bariéry organizovať pre tieto deti základné a rozširujúce kurzy slovenského jazyka.³⁶⁰ Financovanie týchto kurzov zabezpečuje regionálny úrad školskej správy v spolupráci s orgánmi územnej samosprávy.³⁶¹ Kurzy sa realizujú pre deti cudzincov podľa potreby, pričom v rámci základného kurzu má žiak k dispozícii maximálne 48 vyučovacích hodín slovenského jazyka a v rámci

https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrh%C5%A1en%C3%AD.pdf.

³⁵⁴ MŠVVaŠ SR: Informácie o voľných kapacitách v školách sú orientačné, kontaktujte príslušnú školu pre potvrdenie. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/najst-skolu/>.

³⁵⁵ Oficiálna odpoveď MŠVVaŠ SR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 30. decembra 2022.

³⁵⁶ Štatistické informácie dostupné na webstránke MŠVVaŠ SR k 30. novembru 2022: <https://ukrajina.minedu.sk/aktualne-data/> (Navštívené dňa 30. decembra 2022).

³⁵⁷ CVEK, NMŠ, HRL, ČVO, Marena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrh%C5%A1en%C3%AD.pdf.

³⁵⁸ MŠVVaŠ SR, Príspevok na špecifiká – Školské potreby pre odídencov z Ukrajiny. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/prispevok-na-specifika-skolske-potreby-pre-odidencov-z-ukrajiny/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

³⁵⁹ Projekt „európsky normatív“ je financovaný z Európskych štrukturálnych a investičných fondov. Viac informácií k finančným príspevkom pre jednotlivé druhy škôl, ich výške a podmienkam uplatnenia na: <https://www.minedu.sk/dohodovacie-konanie-ukrajina-aktualizovane-1982022/> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

³⁶⁰ § 146 ods. 3 školského zákona.

³⁶¹ § 10 ods. 12 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

rozširujúceho kurzu je to maximálne 64 vyučovacích hodín. Nad rámec týchto kurzov by mala byť deťom cudzincov poskytovaná jazyková podpora aj v kmeňovej triede v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.³⁶² MŠVVaŠ SR uviedlo, že v období od marca do decembra 2022 bolo zriaďovateľom škôl na jazykové kurzy pre deti odídených z Ukrajiny poskytnutých celkovo 698 754 eur spolu pre 14 895 žiakov.³⁶³

Prijaté podporné opatrenia s cieľom uľahčenia účasti na vzdelávacom systéme

MŠVVaŠ SR v súvislosti so situáciou na Ukrajine pripravilo rad usmernení pre školy, ktoré sú určené práve na uľahčenie adaptácie detí odídených v slovenskom vzdelávacom systéme.³⁶⁴ MŠVVaŠ SR ďalej zriadilo telefónne linky v ukrajinskom jazyku a emailovú adresu (ukrajina@minedu.sk) na účely zodpovedania dopytov k vzdelávaniu detí odídených na Slovensku.

Významnú informatívnu úlohu poskytuje aj webstránka Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (ďalej len ako „NIVAM“), ktorá sa venuje rôznym aspektom vzdelávania detí cudzincov. Na tejto webstránke je taktiež k dispozícii množstvo metodických materiálov a didaktických pomôcok, ktoré boli vytvorené v súvislosti s príchodom detí z Ukrajiny.³⁶⁵

Pre riešenie situácií v súvislosti s inklúziou detí z Ukrajiny na školách sú k dispozícii viaceré intervenčné tímy rozmiestnené v každom kraji na Slovensku.³⁶⁶ Tieto intervenčné tímy vedú na individuálnej alebo skupinovej báze poskytnúť odbornú pomoc pre deti (žiakov), učiteľov, rodičov, či triedne kolektívy. Intervencia môže pozostávať zo socializačných a adaptačných aktivít či psychologickej pomoci pre

³⁶² Viac informácií ku kurzom slovenského jazyka pre deti cudzincov je k dispozícii na webstránke Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (NIVAM): <https://www.statpedu.sk/sk/vyskum/vzdelavanie-deti-cudzincov/kurzy-statneho-jazyka/> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

³⁶³ Oficiálna odpoveď MŠVVaŠ SR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 30. decembra 2022.

³⁶⁴ Ide o nasledovné usmernenia a informačné materiály z dielne MŠVVaŠ SR:

- Do našej školy príde dieťa z vojnovnej oblasti inej krajiny Čo ako riaditeľ školy spraviť? Pomôcka pre riaditeľov materských, základných a stredných škôl. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22334.pdf>.
- Návrat žiakov po jarných prázdninách do škôl spojený s vojnou na Ukrajine a potrebou adaptácie na vzniknutú situáciu. Podpora žiakov spojená s vojnou na Ukrajine. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22318.pdf>.
- Usmernenie k prijímaciemu konaniu na stredné školy pre školský rok 2022/2023. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/24610.pdf>.
- Usmernenie k vzdelávaniu žiakov z Ukrajiny v prvom ročníku v stredných školách. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/23538.pdf>.
- Metodické usmernenie k zaraďovaniu detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami z Ukrajiny. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22877.pdf>.
- Vzdelávací systém Ukrajiny: <https://www.minedu.sk/data/att/22496.pdf>.

MŠVVaŠ SR pripravilo taktiež aj dokumenty, v ktorých sú obsiahnuté najčastejšie otázky a odpovede:

- Najčastejšie otázky a odpovede v súvislosti so situáciou na Ukrajine z pohľadu školstva: Regionálne školstvo. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>.
- Najčastejšie otázky a odpovede v súvislosti so situáciou na Ukrajine z pohľadu školstva: Materské školy. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/22870.pdf>.

Ďalšie materiály z dielne MŠVVaŠ SR sú dostupné na: <https://www.minedu.sk/prichod-noveho-ziaka-z-ukrajiny/>.

³⁶⁵ Webstránka Štátneho pedagogického ústavu: Ukrajina: <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/ukrajina/>; Kurzy štátneho jazyka: <https://www.statpedu.sk/sk/vyskum/vzdelavanie-deti-cudzincov/kurzy-statneho-jazyka/>; Integrácia detí cudzincov: <https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/integracia-deti-cudzincov/>; Externé zdroje: <https://www.statpedu.sk/sk/vyskum/vzdelavanie-deti-cudzincov/externe-zdroje/> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

³⁶⁶ Ide o intervenčné tímy Centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, tzv. CPPPaP a Centier špeciálno-pedagogického poradenstva, tzv. ČŠPP.

deti poznačené vojnou.³⁶⁷ Intervenčné tímy pozostávajú zo psychológov, špeciálnych a sociálnych pedagógov, vrátane 10 ukrajinsky hovoriacich psychológov.³⁶⁸ Od 1. septembra do 9. decembra 2022 bolo zo strany týchto intervenčných tímov evidovaných 276 detí, žiakov a klientov so statusom odídencu, ktorým bola poskytnutá odborná starostlivosť.³⁶⁹

Od konca januára 2023 rozbehlo Inklucentrum nový projekt, v rámci ktorého terénne tímy ukrajinských učiteliek pod supervíziou psychologického tímu pravidelne navštevujú 10 škôl v Bratislave, na ktorých poskytujú psychosociálnu podporu pre ukrajinské deti a ich rodičov, vrátane snahy o prepájanie škôl a rodičov.³⁷⁰

Mesto Nitra podpísalo v decembri 2022 memorandum o spolupráci s UNICEF, na základe ktorého dostane finančnú podporu určenú, okrem iného, na pokrytie materiálnych a personálnych nákladov na učiteľov a asistentov učiteľov pre deti odídenca, nakoľko MŠVVaŠ SR tieto nedokáže financovať.³⁷¹

OZ Mareena zorganizovalo informatívny seminár v ukrajinskom jazyku pre odídenca na tému „Vzdelávanie detí na slovenských školách: ako zvládnuť nástup do školy“, ktorého záznam je k dispozícii online na pozretie.³⁷²

10.2 Prístup na vysoké školy a univerzity

V súvislosti s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine bol viackrát novelizovaný zákon o vysokých školách.³⁷³ V rámci týchto noviel boli prijaté rôzne zmeny podporujúce prístup štátnych občanov Ukrajiny, ich rodinných príslušníkov a odídenca k vysokoškolskému vzdelaniu na Slovensku.

Prvá novela³⁷⁴ zaviedla priznanie tehotenského štipendia na čas trvania mimoriadnej situácie v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na Ukrajine aj pre tehotnú študentku, ktorá je štátnou občiankou Ukrajiny alebo rodinnou príslušníčkou štátneho občana Ukrajiny, a zároveň má status odídencu na Slovensku.³⁷⁵

³⁶⁷ MŠVVaŠ SR: Najčastejšie otázky a odpovede v súvislosti so situáciou na Ukrajine z pohľadu školstva: Regionálne školstvo. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>.

³⁶⁸ Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

³⁶⁹ Oficiálna odpoveď Centra vedecko-technických informácií SR na žiadosť o sprístupnenie informácie zo dňa 22. decembra 2022.

³⁷⁰ Inklucentrum: Podpora žiakov z Ukrajiny v Bratislave. Dostupné na: <https://inklucentrum.sk/podpora-ziakov-z-ukrajiny/> (Navštívené dňa 2. apríla 2023).

³⁷¹ TASR (2022) Nitra získala podporu UNICEF: Pomôže mestu s integráciou odídenca z Ukrajiny, Dnes 24 Nitra, 22. Decembra 2022. Dostupné na: https://nitra.dnes24.sk/nitra-ziskala-podporu-unicef-pomoze-mestu-s-integraciou-odidencov-z-ukrajiny-427012?fbclid=IwAR2L6DJ1gAXz30GDJ_hYQszBNmvxIVWP06sJznEwNWCrEYqb-xiuT3380 (Navštívené dňa 28. decembra 2022).

³⁷² Záznam zo seminára je na: https://www.youtube.com/watch?v=XS2VmieVZB0&ab_channel=Mareena.

³⁷³ Celým názvom zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o vysokých školách“). Dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/131/20220601.html>.

³⁷⁴ § 113a zákona o vysokých školách.

³⁷⁵ Tehotenské štipendium sa poskytuje od 27. týždňa tehotenstva až do pôrodu vo výške 200 Eur mesačne.

Druhou novelou zákona o vysokých školách bol uľahčený mechanizmus prijímania absolventov stredných škôl na bakalárske štúdium v podobe upustenia od požiadavky predloženia dokladu o získaní úplného stredného vzdelania, resp. maturitného vysvedčenia. Namiesto toho majú osoby, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko, možnosť predložiť čestné vyhlásenie a podstúpiť test všeobecných predpokladov.³⁷⁶ Podrobnosti tohto postupu si určuje každá vysoká škola sama vo svojom vnútornom predpise. Osoby s dočasným útočiskom na Slovensku boli taktiež oslobodené od povinnosti uhradiť školné za štúdium na vysokej škole bez ohľadu na to, či študujú v slovenskom alebo inom jazyku.³⁷⁷ V neposlednom rade bolo študentom bakalárskeho a magisterského štúdia, ktorí majú na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko,³⁷⁸ priznaná možnosť požiadať o sociálne štipendium na úhradu nákladov spojených so štúdiom.³⁷⁹

10.3 Uznávanie dokladov o dosiahnutom vzdelaní na účely pokračovania v štúdiu

Od 1. júna 2022 došlo v rámci procesu uznávania dokladov o vzdelaní, ktoré boli vydané v tretích štátoch, k upusteniu od požiadavky vyššieho overenia (apostilovania alebo superlegalizácie) dokladov o vzdelaní a predloženia potvrdenia o akreditácii vzdelávacej inštitúcie.³⁸⁰

V kontexte konfliktu na Ukrajine bola prijatá novela zákona o uznávaní dokladov o dosiahnutom vzdelaní a o uznávaní odborných kvalifikácií,³⁸¹ na základe ktorej boli osoby, ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko na Slovensku, zaradené medzi žiadateľov s medzinárodnou ochranou.³⁸² V prípade žiadateľov s medzinárodnou ochranou totiž možno uplatniť osobitný postup posúdenia a overenia dosiahnutého vzdelania, ak títo z objektívnych dôvodov, pre ktoré im bola poskytnutá medzinárodná ochrana, nemôžu predložiť doklad o dosiahnutom vzdelaní v krajine pôvodu.³⁸³ Je s nimi vykonaná skúška v slovenskom alebo inom jazyku za účelom overenia nimi tvrdeného dosiahnutého vzdelania. Ak skúšku úspešne absolvujú, môžu pokračovať vo vzdelávaní.

Nevýhodou je, že úspešné absolvovanie posúdenia a overenia dosiahnutého vzdelania ich neopravňuje na výkon regulovaného povolania.³⁸⁴

³⁷⁶ § 56 ods. 2 zákona o vysokých školách.

³⁷⁷ § 92 ods. 11 zákona o vysokých školách.

³⁷⁸ § 96 ods. 1 zákona o vysokých školách.

³⁷⁹ Ďalšie podrobnosti k štúdiu na vysokých školách pre odíencov, vrátane informácií o špecifických opatreniach prijatých niektorými vysokými školami na Slovensku v záujme pomoci pre ukrajinských študentov a ich rodiny, je možné nájsť na webstránke Slovenskej akademickej informačnej agentúry (SAIA): <https://www.studyinslovakia.saia.sk/en/main/study-in-slovakia/aid-for-ukrainian-refugees#ResidencePermit> (Navštívené dňa 12. decembra 2022).

³⁸⁰ § 29 ods. 3 zákona č. 422/2015 Z. z. o uznávaní dokladov o vzdelaní a o uznávaní odborných kvalifikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o uznávaní dokladov a o uznávaní odborných kvalifikácií“). Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/422/20220601.html>.

³⁸¹ § 57 ods. 1 zákona o uznávaní dokladov a o uznávaní odborných kvalifikácií.

³⁸² Dovtedy sa medzi žiadateľov s medzinárodnou ochranou radili len azylanti a osoby, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana.

³⁸³ § 57 ods. 2 a 9 zákona o uznávaní dokladov a o uznávaní odborných kvalifikácií.

³⁸⁴ § 57 ods. 11 zákona o uznávaní dokladov a o uznávaní odborných kvalifikácií.

Problém so zabezpečením dokladov o ukončenom vzdelaní z Ukrajiny však bol medzitým ukrajinskými úradmi vyriešený. Ak osoba nedisponuje dokladmi o dosiahnutom vzdelaní z Ukrajiny, môže požiadať o vydanie potvrdenia o dosiahnutom vzdelaní Ministerstvo vzdelávania a vedy Ukrajiny na e-mailovej adrese: mon@mon.gov.ua.³⁸⁵ Je preto menej pravdepodobné, že by odídení z Ukrajiny boli nútení za súčasnej situácie využívať vo väčšom rozsahu ustanovenia týkajúce sa osobitného postupu pri posúdení a overení dosiahnutého vzdelania žiadateľmi s medzinárodnou ochranou namiesto štandardného postupu uznávania dokladov o dosiahnutom vzdelaní.

11. Prístup k informáciám a právnej pomoci

11.1 Právo na prístup k informáciám a k právnej pomoci

Členské štáty majú vo vzťahu k osobám požívajúcim dočasnú ochranu podľa čl. 9 Smernice o dočasnej ochrane **informačnú povinnosť**. Táto informačná povinnosť spočíva v poskytnutí letáku, v ktorom sú zrozumiteľne vysvetlené všetky výhody, práva a povinnosti vyplývajúce z poskytnutej dočasnej ochrany, a to v jazyku, ktorému pravdepodobne rozumejú. Európska komisia pripravila dokument s otázkami a odpoveďami týkajúcimi sa Smernice o dočasnej ochrane, vrátane webstránky, ktoré môžu členské štáty využiť za účelom splnenia svojej informačnej povinnosti.³⁸⁶

Informačná povinnosť vyplývajúca zo Smernice o dočasnej ochrane bola transponovaná aj do zákona o azyle.³⁸⁷ Migračný úrad MINV SR pripravil za účelom splnenia tejto povinnosti voči osobám s poskytnutým dočasným útočiskom informatívny leták a 7-stranový dokument, v ktorých sú obsiahnuté všetky informácie súvisiace s poskytovaním dočasného útočiska na Slovensku. Tento leták a dokument sú odovzdané každej osobe po poskytnutí dočasného útočiska zamestnancami Migračného úradu alebo cudzineckej polície. Nad rámec toho poskytujú zamestnanci Migračného úradu pomoc a poradenstvo aj prostredníctvom emailu omi.mu@minv.sk. Taktiež bola po vypuknutí konfliktu zriadená MINV SR webstránka <https://ua.gov.sk/>, kde sú všetky informácie pre osoby utekajúce pred vojnou na Ukrajine pravidelne aktualizované a dostupné v slovenskom, ukrajinskom a anglickom jazyku.³⁸⁸

Okrem vyššie uvedených možností bolo na Slovensku zriadených viacero webstránok, ktoré poskytujú informácie pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny. Jednou z prvých takýchto webstránok po vypuknutí konfliktu bola práve webstránka www.ukraineslovakia.sk zriadená na základe spoločnej iniciatívy HRL a OZ

³⁸⁵ MŠVVaŠ SR: Vitajte na Slovensku. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/23289.pdf>.

³⁸⁶ Dokumenty k stiahnutiu, ako aj webstránka s informáciami sú dostupné na: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en a https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/information-people-fleeing-war-ukraine_sk.

³⁸⁷ § 36 ods. 3 zákona o azyle.

³⁸⁸ Webstránka navyše obsahuje užitočné informácie o prekračovaní vonkajších hraníc, možnostiach získania pobytu, dočasného útočiska na Slovensku, informácie k rôznym aspektom pobytu na Slovensku (možnosti zamestnania sa, prístup k zdravotnej starostlivosti, sociálnej pomoci, vzdelávaniu, ubytovaniu, uznávaniu kvalifikácií, a pod.), ako aj kontaktné informácie vybraných organizácií, ktoré poskytujú pomoc ľuďom z Ukrajiny.

Mareena. Súčasne HRL zriadila a naďalej prevádzkuje bezplatnú infolinku 0800 222 350 a samostatnú emailovú adresu ukrajina@hrl.sk, ktoré sú určené na právne poradenstvo a asistenciu pre ľudí z Ukrajiny.³⁸⁹

Komplexné informácie poskytuje na svojom webe aj Migračné informačné centrum (IOM), ktoré vytvorilo samostatnú sekciu s informáciami určenú pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny.³⁹⁰ Taktiež iniciatíva „Kto pomôže Ukrajine?“ vytvorila vlastný web, kde sa nachádzajú nielen praktické informácie pre ľudí z Ukrajiny, ale aj pre ľudí, ktorí majú záujem ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny pomôcť.³⁹¹ Okrem týchto a mnohých ďalších súkromných iniciatív vytvorili samostatné sekcie na svojich weboch aj viaceré ministerstvá, úrady a samosprávy.

Informačné služby sú pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny zabezpečované aj prostredníctvom rôznych kontaktných bodov na viacerých miestach Slovenska.

Ihneď po vypuknutí konfliktu zriadil Magistrát Hlavného mesta SR Bratislava z iniciatívy HRL Infopoint na Hlavnej stanici v Bratislave, kde právnici HRL a dobrovoľníci poskytovali informácie a usmernenia pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny.³⁹² Medzi dobrovoľníkmi bolo veľké množstvo slovenských advokátov a tlmočníkov z ukrajinskej komunity na Slovensku.³⁹³ Do poskytovania informácií a právnej pomoci na vlakovej stanici sa postupne zapojili aj právnici a právničky z Centra právnej pomoci, ktorí spolu s dobrovoľníkmi z OZ Mareena vypomáhali aj s prevádzkou HRL infolinky.³⁹⁴

Informácie a poradenstvo boli pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny zabezpečované aj na hraničných priechodoch a v postupne zriaďovaných informačných centrách: v Asistenčnom centre pomoci na Bottovej ulici v Bratislave, vo veľkokapacitných centrách,³⁹⁵ v Centre prvého kontaktu v Košiciach a v Integračnom centre Košického kraja, v kontaktnom informačnom centre pre cudzincov COMIN v Nitre. Tieto služby sú zabezpečované primárne prostredníctvom mimovládnych a medzinárodných organizácií.³⁹⁶

OZ Mareena v spolupráci s Magistrátom Hlavného mesta SR Bratislavy organizuje pravidelné workshopy a semináre pre ľudí z Ukrajiny, v rámci ktorých im poskytujú informácie o slovenskom vzdelávacom systéme, pracovnom trhu, zamestnávaní, pobytových možnostiach, zdravotnej starostlivosti, dostupných službách na úrovni mesta a iných otázkach.³⁹⁷

³⁸⁹ Web HRL, Ukrajina: Ako pomáhame. Dostupné na: <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/ukrajina/ako-pomahame>.

³⁹⁰ Webstránka Migračného informačného centra IOM: <https://www.mic.iom.sk/sk/novinky/757-info-ukrajina.html>.

³⁹¹ Webstránka Iniciatívy Kto pomôže Ukrajine?: <https://ktopomozeukrajine.sk/>.

³⁹² Infopoint na Hlavnej stanici v Bratislave fungoval v marci 2022. Poskytovanie informačných služieb sa po jeho otvorení presunulo do Asistenčného centra na Bottovej ulici v Bratislave. Informácia poskytnutá Lukášom Novákom, právnikom Lígy za ľudské práva dňa 28. novembra 2022.

³⁹³ HRL, informácia dostupná na: <https://www.hrl.sk/sk/o-nas/aktuality/podakovanie>.

³⁹⁴ *ibid.*

³⁹⁵ Napríklad VKC Michalovce je naďalej v prevádzke. Ostatné veľkokapacitné centrá boli dočasne uzavreté.

³⁹⁶ HRL (Asistenčné centrum na Bottovej v Bratislave), SHR (VKC Michalovce a hraničné priechody Ubla, Slemence), Mareena (hraničný priechod Vyšné Nemecké), IOM, Človek v ohrození či COMIN.

³⁹⁷ CVEK, NMŠ, HRL, ČVO, Mareena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrh%C5%A1en%C3%AD.pdf.

Prístup k právnej pomoci a poradenstvu je na Slovensku pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny zabezpečovaný rôznymi aktérmi a v rôznom rozsahu. Hlavnými subjektmi poskytovania bezplatnej právnej pomoci pre ľudí Ukrajiny sú HRL, IOM, Centrum právnej pomoci a Slovenská advokátska komora.

HRL zabezpečuje bezplatnú právnu pomoc prostredníctvom už vyššie uvedenej infolinky, emailovej adresy a Telegram kanálu v ukrajinskom jazyku. Priame právne poradenstvo poskytuje HRL na tzv. „legal desku“ v Asistenčnom centre pomoci na Bottovej v Bratislave³⁹⁸ a v Integračnom centre Košického kraja v Košiciach a rovnako aj prostredníctvom tzv. mobilných tímov, v rámci ktorých právnici HRL chodia za osobami, ktoré potrebujú právne poradenstvo.³⁹⁹ Rozsah právneho poradenstva pre ľudí z Ukrajiny zahŕňa právne otázky týkajúce sa dočasného útočiska a s ním spojených práv a povinností odídencom (najmä oblasť legálneho pobytu na území SR, možnosti cestovania s dokladom o dočasnom útočisku mimo SR, poskytovanie zdravotnej starostlivosti, vzdelávanie, oblasť sociálnej a finančnej pomoci pre odídencom a iné); poradenstvo ohľadom rôznych typov pobytov podľa zákona o pobyte cudzincov; základné pracovnoprávne poradenstvo; pomoc obetiam trestných činov z nenávisti; poradenstvo ohľadom opatrovníctva a rôznych situácií, keď sa deti z Ukrajiny nachádzajú na území SR bez svojho zákonného zástupcu; poradenstvo ohľadom azylového konania na území SR (najmä pre štátnych príslušníkov tretích krajín) a iné.⁴⁰⁰ V marci 2022 poskytovala HRL právnu pomoc na infopointe na Hlavnej stanici v Bratislave a na Oddelení cudzineckej polície v Trnave spoločne so študentmi Kliniky azylového práva a Kliniky migračného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Centrum právnej pomoci sa angažuje v poskytovaní bezplatnej právnej pomoci pre ľudí z Ukrajiny poskytnutím svojich personálnych kapacít na „legal desku“ HRL v Asistenčnom centre pomoci na Bottovej ulici v Bratislave.

IOM poskytuje bezplatné právne poradenstvo, sociálne poradenstvo, poradenstvo ohľadom zamestnávania, ubytovania, obchodovania s ľuďmi a iné. Tieto služby poskytuje jednak na diaľku prostredníctvom pobočiek Migračného informačného centra v Bratislave a Košiciach,⁴⁰¹ ale aj priamo prostredníctvom svojho pôsobenia na rôznych miestach na Slovensku.⁴⁰² IOM taktiež realizuje školenia pre

³⁹⁸ HRL je koordinátorom právnej pomoci v Asistenčnom centre na Bottovej ulici. V Asistenčnom centre na Bottovej je právne poradenstvo zabezpečované slovenskými a ukrajinskými právnikmi (zamestnanci HRL), právnikmi Centra právnej pomoci (CPP), študentami práva (niektorí študenti sú zamestnaní na dohodu o brigádnickej práci študenta a niektorí vykonávajú činnosť v rámci Kliniky azylového práva ako praxe počas štúdia), a advokátmi a právnikmi dobrovoľníkmi.

³⁹⁹ HRL zabezpečuje v Integračnom centre Košického kraja v Košiciach právne poradenstvo k pobytu a právam cudzincov na Slovensku, pomoc s prípravou základných zmlúv a dokumentov, ako aj prepojenie na profesionálnu pomoc advokáta alebo Centra právnej pomoci.

⁴⁰⁰ Informácia poskytnutá Lukášom Novákom, právnikom Ligy za ľudské práva dňa 28. novembra 2022.

⁴⁰¹ Právne a iné poradenstvo je zabezpečované prostredníctvom infolinky (aj v ukrajinskom jazyku) a emailu. Migračné informačné centrum IOM spravuje tiež informatívnu webstránku. Informácia dostupná na: <https://iom.sk/en/activities/iom-response-ukraine/remote-assistance.html>.

⁴⁰² IOM pôsobí na hraničnom priechode Vyšné Nemecké a v Ubli, vo VKC Michalovce, v hotspote v Košiciach či v ubytovní v Gabčíkove. Informácia dostupná na: <https://iom.sk/en/activities/iom-response-ukraine/in-person-assistance.html>.

ukrajinských právnikov poskytujúcich právnu pomoc pre odídencom na Slovensku.⁴⁰³

Slovenská advokátska komora sa taktiež od počiatku konfliktu aktívne zapája do poskytovania bezplatnej právnej pomoci pre ľudí utekajúcich z Ukrajiny.⁴⁰⁴ Jej zapojenie spočívalo vo vytvorení osobitného zoznamu advokátov ochotných poskytovať *pro bono* právnu pomoc ľuďom utekajúcim z Ukrajiny⁴⁰⁵ a sprostredkovaní školiacich aktivít pre advokátov v oblasti právnej pomoci odídencom na Slovensku.⁴⁰⁶

12. Maloletí bez sprievodu

V kontexte vojenského konfliktu na Ukrajine sa medzi prichádzajúcimi utečencami, ako pri všetkých vojnových konfliktoch, objavujú aj maloletí bez sprievodu,⁴⁰⁷ či tzv. odlúčené deti.⁴⁰⁸ Tieto deti sú v osobitne zraniteľnej situácii, nakoľko sú bez ochrany rodičov, či iných zákonných zástupcov viac vystavené riziku zneužívania alebo obchodovania s ľuďmi. Z týchto dôvodov je potrebné zabezpečiť ich včasnú identifikáciu, registráciu a zastupovanie vhodnou osobou alebo

⁴⁰³ Senior právnici z IOM zrealizovali viaceré školenia pre ukrajinských právnikov HRL na tému pobytu cudzincov na Slovensku, pracovného práva či obchodovania s ľuďmi a bezpečného zamestnávania. Informácia dostupná na: <https://iom.sk/en/news-events/1800-thanks-to-iom-training-hrl-lawyers-will-be-able-to-advice-people-about-residence-of-foreigners-in-slovakia-aug-2022-en.html>, <https://iom.sk/en/news-events/1669-iom-built-capacities-of-lawyers-to-be-able-to-assist-refugees-with-their-employment-law-queries-june-2022-en.html> a <https://iom.sk/en/news-events/1640-iom-trained-lawyers-in-prevention-of-human-trafficking-and-safe-employment-in-slovakia-8-june-2022-en.html>.

⁴⁰⁴ Slovenská advokátska komora, informácia dostupná na: https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/list/form/row/1215090/_event.

⁴⁰⁵ V zozname sa nachádza viac ako 140 advokátov, pričom tento zoznam je dostupný na: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/lawyer/ua?web/sk/cms/closeBanner=1>.

⁴⁰⁶ Napríklad prostredníctvom vzdelávacej platformy Rady Európy HELP na témy azylu, migrácie a ľudských práv; semináru organizovaného Radou Európy, EÚ a UNHCR vo Varšave v septembri 2022 k transpozícii smernice o dočasnej ochrane a výzvam pri poskytovaní právnej pomoci odídencom alebo online webinaru v spolupráci s HRL na tému Poskytovanie právnej pomoci osobám prichádzajúcim z Ukrajiny – teória a prax. Informácie dostupné na: https://www.linkedin.com/posts/sak-sk_legalaid-humanrights-advokati-activity-6985230369537069056-7hyB?utm_source=share&utm_medium=member_desktop a https://www.linkedin.com/posts/sak-sk_advokatipreukrajinu-advokati-koncipienti-activity-6906501821527928832--kqa?utm_source=share&utm_medium=member_desktop.

⁴⁰⁷ Smernica o dočasnej ochrane používa pojem nepľnoletí bez sprievodu. Pre účely tejto štúdie používame na Slovensku zaužívaný pojem maloletí bez sprievodu. Čl. 2 písm. f) Smernice o dočasnej ochrane definuje nepľnoletých bez sprievodu ako štátnych príslušníkov tretích krajín alebo osoby bez štátnej príslušnosti mladšie ako 18 rokov, ktoré vstúpili na územie členských štátov bez sprievodu dospelé osoby, ktorá je za nich zodpovedná podľa zákona alebo zvyku dovtedy, kým nie sú právoplatne odovzdané do starostlivosti takejto osoby, alebo nepľnoletých, ktorí ostanú bez sprievodu po tom, ako vstúpili na územie členských štátov.

Podľa § písm. a) bodu 3 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa za maloletého bez sprievodu považuje dieťa, ktoré nie je občanom Slovenskej republiky a nachádza sa na území Slovenskej republiky bez sprievodu rodiča alebo inej pľnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť zverené do osobnej starostlivosti.

⁴⁰⁸ Európske ani slovenské právo neobsahujú definíciu odlúčeného dieťaťa, avšak definíciu tohto pojmu možno nájsť v dokumente Európskej komisie s názvom 'Deti bez sprievodu a odlúčené deti utekajúce pred vojnou na Ukrajine – najčastejšie otázky o registrácii, prijímaní a starostlivosti', podľa ktorého sa odlúčeným dieťaťom rozumie dieťa, ktoré prichádza na územie členských štátov v sprievode príbuzných alebo známych (nepříbuzných) dospelých, pričom rodič(ia) v niektorých prípadoch týmto udelili súhlas na cestovanie s dieťaťom a/alebo poskytovanie dočasnej starostlivosti. Dostupné na: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-07/FAQs%20UAMs%20and%20separated%20children%20TPD_en_1.pdf.

orgánom sociálno-právnej ochrany detí. Pri prijímaní akýchkoľvek opatrení však musí byť zohľadnený najlepší záujem dieťaťa, jeho názor a osobitné potreby.

Smernica o dočasnej ochrane obsahuje v čl. 16 ustanovenia, ktoré sú zamerané na zabezpečenie nevyhnutného zastupovania maloletých bez sprievodu, a v čl. 15 ustanovenia relevantné pre zlúčenie rodiny. Podrobnejšie sa otázky zabezpečenia zastupovania maloletých detí bez sprievodu venuje Usmernenie Európskej komisie k vykonávaniu Smernice o dočasnej ochrane, ktoré stanovuje osobitné úlohy pre členské štáty prvého vstupu a cieľové členské štáty.⁴⁰⁹

Členské štáty prvého vstupu sú zodpovedné špecificky za identifikáciu maloletých detí bez sprievodu a rodinných príslušníkov týchto detí, ktorí môžu byť v iných členských štátoch EÚ. V prípade úspešnej identifikácie majú prijať včasné opatrenia na zlúčenie rodiny. Ako štáty prvého vstupu, tak aj cieľové štáty, zodpovedajú za včasnú registráciu pre účely dočasnej ochrany, zabezpečenie zastupovania a zverenia dieťaťa do starostlivosti vhodných osôb či príslušných orgánov. Európska komisia vyzýva členské štáty, aby sa pri uplatňovaní právnych záruk snažili dosiahnuť správnu rovnováhu medzi mierou flexibility, ktorá je potrebná na účinné fungovanie solidarity, a potrebou zabezpečiť, aby sa dodržiavali základné záruky vzťahujúce sa na maloleté deti bez sprievodu v záujme zabezpečenia ich ochrany v plnej miere a prístupu k osobitným právam detí.

V podmienkach SR už uznesenie vlády SR č. 144/2022 z 28. februára 2022 uložilo ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny SR priebežne zabezpečovať bezodkladné prevzatie maloletých osôb bez sprievodu prichádzajúcich z Ukrajiny a následne starostlivosť o nich.⁴¹⁰

12.1 Identifikácia maloletých bez sprievodu

Identifikácia maloletých bez sprievodu prebieha primárne na oficiálnych hraničných priechodoch zo strany príslušníkov OHK alebo príslušníkov OCP vo vnútrozemí. Ak dôjde k identifikácii maloletej osoby bez sprievodu, polícia kontaktuje miestne príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (v texte aj „úrad práce“),⁴¹¹ ktorého poverenému pracovníkovi je maloletý bez sprievodu následne odovzdaný.⁴¹² Ak je maloletý v sprievode inej osoby ako rodiča či zákonného zástupcu, t. j. napríklad príbuzného alebo inej blízkej osoby, zodpovedá polícia za preverenie identity a vzťahu dieťaťa k takejto osobe, s ktorým dieťa prekročilo hranicu (napríklad na základe dostupných a predložených dokladov, vyjadrenia

⁴⁰⁹ Oznámenie Komisie o operačných usmerneniach na vykonávanie vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382, ktorým sa konštatuje skutočnosť, že došlo k hromadnému prílevu vysídlených osôb z Ukrajiny v zmysle článku 5 smernice 2001/55/ES, a zavádza sa dočasná ochrana (2022/C 126 I/01). Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0321(03)&from=EN).

⁴¹⁰ Bod D.4. uznesenia vlády SR č. 144/2022. Toto uznesenie bolo neskôr zrušené uznesením vlády SR č. 185/2022, pričom znenie bodu D. 4. bolo doslovne premietnuté do bodu D.2. tohto nového uznesenia.

⁴¹¹ Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny plnia na Slovensku úlohy orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v zmysle § 71 ods. 2 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴¹² § 127 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov.

dieťaťa či splnomocnenia rodiča).⁴¹³ Polícia následne informuje osobu, ktorá sprevádza maloletého, o potrebe kontaktovať úrad práce za účelom vyriešenia vzťahu opatrovníctva k maloletému dieťaťu. Úrady práce poskytujú týmto osobám poradenstvo a pomoc pri spísaní návrhu na ustanovenie za opatrovníka.⁴¹⁴ So spísaním návrhu na súd môže pomôcť aj Centrum právnej pomoci.⁴¹⁵

V praxi s identifikáciou maloletých detí bez sprievodu na hraničných priechodoch vypomáhajú aj mimovládne organizácie a dobrovoľníci. Rovnako aj centrá „Blue Dots“ zriadené pozdĺž hraníc a vo vnútrozemí slúžia na identifikáciu a registráciu detí, ktoré cestujú samé, a ich následné spojenie s ochrannými službami.⁴¹⁶

Identifikácia maloletých bez sprievodu na hraničných priechodoch neprebíhala vždy úplne dôsledne.⁴¹⁷ Spočiatku sa vyskytlo aj niekoľko prípadov, kedy maloletí bez sprievodu prešli cez slovensko-ukrajinskú hranicu bez toho, aby bol o ich príchode notifikovaný miestne príslušný úrad práce.⁴¹⁸ Vplyv na to mohol mať jednak náhly príchod veľkého počtu ľudí v krátkom čase, ktorý mal za následok neprehľadnosť situácie na hraniciach, ale taktiež skutočnosť, že ukrajinské právo umožňuje osobám vo veku od 16 do 18 rokov cestovať do zahraničia bez súhlasu rodičov.⁴¹⁹

12.2 Ustanovenie opatrovníka a zverenie dieťaťa do starostlivosti v praxi

Na zabezpečenie vykonávania úkonov v najlepšom záujme dieťaťa je nevyhnutné, aby súd ustanovil dieťaťu, ktoré sa na Slovensku ocitlo bez rodiča či zákonného zástupcu, opatrovníka. Úlohou opatrovníka je zastúpiť absentujúcich rodičov a vykonávať jednotlivé nevyhnutné úkony počas pobytu dieťaťa na Slovensku, ako napríklad podať žiadosť o poskytnutie dočasného útočiska v mene dieťaťa, zabezpečiť jeho návštevu školy, poskytnutie zdravotnej starostlivosti a iné.

Ak je maloleté dieťa bez sprievodu odovzdané políciou poverenému zamestnancovi úradu práce, tento je povinný bezodkladne podať návrh na súd na vydanie neodkladného opatrenia.⁴²⁰ Kým súd o neodkladnom opatrení rozhodne,

⁴¹³ Žureková, M. (2022) *Adoptovať si deti z Ukrajiny? Netreba s tým rátať, vravia odborníci*, SME, 10. Marca 2022. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22857603/co-sa-deje-s-detmi-ktore-z-ukrajiny-utekaju-samy.html>.

⁴¹⁴ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Pomoc deťom z Ukrajiny: Základné informácie. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-odidencov-z-ukrajiny/zakladne-informacie-pomoc-detom-z-ukrajiny-sk.pdf>.

⁴¹⁵ ÚPSVaR, Užitočné informácie pre občanov Ukrajiny k maloletým deťom bez sprievodu. Dostupné na: <https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/KGR/SJ-Mbs.pdf>.

⁴¹⁶ Tenenet: Veľkokapacitné centrum na Bottovej. Dostupné na: <https://tenenet.sk/velkokapacitne-centrum-na-bottovej-v-bratislave/> (Navštívené dňa 11. decembra 2022).

⁴¹⁷ Informácia poskytnutá Katarínou Levčíkovou, koordinátorkou na hraničnom priechode Vyšné Nemecké za OZ Mareena, dňa 31. októbra 2022; European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2022) 'Vojna na Ukrajine – dôsledky pre základné práva v rámci EÚ' (v origináli: 'The war in Ukraine – Fundamental Rights Implications within the EU'), Bulletin #1, máj 2022. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-ukraine-bulletin-1_en.pdf.

⁴¹⁸ Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

⁴¹⁹ *Ibid.*

⁴²⁰ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Pomoc deťom z Ukrajiny: Základné informácie. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-odidencov-z-ukrajiny/zakladne-informacie-pomoc-detom-z-ukrajiny-sk.pdf>.

je zamestnanec úradu práce povinný zabezpečiť pre dieťa uspokojenie jeho základných životných potrieb a zabezpečiť jeho prijatie do Centra pre deti a rodinu.⁴²¹ Ide o štandardný postup upravený v jednotlivých ustanoveniach § 29 zákona o sociálno-právnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Na základe návrhu na vydanie neodkladného opatrenia zverí miestne príslušný okresný súd maloletého bez sprievodu do starostlivosti Centra pre deti a rodinu a ustanoví za opatrovníka miestne príslušný úrad práce.

Od vypuknutia konfliktu na Ukrajine došlo k rozšíreniu kapacít Centier pre deti a rodiny.⁴²² Tieto centrá (niekdajšie detské domovy) zabezpečujú maloletým deťom bez sprievodu odbornú pomoc a starostlivosť, bývanie, stravovanie, zdravotnú starostlivosť, psychologickú pomoc, povinnú školskú dochádzku, výučbu slovenského jazyka, prípravu na povolanie a kontakt s rodinou.⁴²³ Maloleté dieťa bez sprievodu je umiestnené v detskom domove len do času, kým sa nemôže ujať starostlivosti o dieťa jeho rodič, prípadne príbuzný, či iná blízka osoba. V takom prípade súd zruší vydané neodkladné opatrenie a ustanoví dieťaťu novým uznesením za opatrovníka príbuznú alebo blízku osobu.⁴²⁴ V prípade rodiča či zákonného zástupcu sa ustanovenie za opatrovníka nevyžaduje.

Ak dieťa príde na Slovensko v sprievode príbuznej alebo blízkej osoby, alebo sa takáto osoba na Slovensku nachádza,⁴²⁵ nie je dôvod na umiestnenie dieťaťa do Centra pre deti a rodinu. Príslušný súd zverí prednostne dieťa do starostlivosti príbuznej alebo blízkej osoby a zároveň túto osobu ustanoví dieťaťu za opatrovníka. Súd v uznesení určí rozsah práv a povinností opatrovníka, ktorý zastupuje absentujúcich rodičov vo výkone rodičovských práv a povinností.⁴²⁶

Od vypuknutia vojnového konfliktu na Ukrajine bolo úradom práce oznámených spolu 152 detí, ktoré boli identifikované ako maloletí bez sprievodu.⁴²⁷ Týmto deťom následne súd ustanovil za opatrovníka príslušný úrad práce a deti boli umiestnené do niektorého Centra pre deti a rodinu.⁴²⁸

MPSVaR SR z dôvodu rešpektovania najlepšieho záujmu maloletých detí bez sprievodu z Ukrajiny a v snahe vyhnúť sa sporným situáciám či situáciám ohrozujúcim deti nepovažoval umiestňovanie maloletých bez sprievodu u iných

⁴²¹ *Ibid.*

⁴²² *Ibid.*

⁴²³ Bližšie k rozsahu pomoci maloletým bez sprievodu z Ukrajiny: <https://www.sme.sk/minuta/22857505/deti-utekajuze-z-ukrajiny-bez-sprievodu-su-umiestnene-v-centrach-pre-deti-a-rodiny>.

⁴²⁴ Vid' napr. Uznesenie Okresného súdu Trenčín, sp. zn. 26P/31/2022 zo dňa 16. marca 2022. Dostupné na: <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/1290340b-a563-4a31-9ef0-a78596ae05d3%3A67723834-db09-44fa-85f0-19c19f130faa>.

⁴²⁵ Najznámejším prípadom maloletého dieťaťa, ktoré prišlo na Slovensko z Ukrajiny bez sprievodu je 11-ročný chlapec sýrsko-ukrajinského pôvodu zo Záporožia, ktorému sa podarilo na Slovensku zlúčiť so súrodencami. Správy o ňom a jeho ceste obleteli svetové médiá. Zdroj: Krempaský, J. (2022) *Chlapec zo Záporožia prišiel na Slovensko sám, už je so súrodencami*, SME, 7. marec 2022. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22855473/vojna-na-ukrajine-chlapec-zo-zaporozia-sa-na-slovensko-dostal-sam.html?ref=av-center>.

⁴²⁶ § 60 ods. 1 a § 61 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴²⁷ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 19. decembra 2022.

⁴²⁸ Maloleté deti bez sprievodu boli umiestnené na základe rozhodnutia súdu do nasledovných centier pre deti a rodinu: CDR Prešov, CDR Holíč, CDR Liptovský Hrádok, CDR Istebné, CDR Nitra, CDR Semeteš, pracovisko Horné Orechové, CDR Trenčín, CDR Bratislava – Učiteľská, CDR Bratislava – Röntgenova, CDR Pezinok, CDR Bernolákovo, CDR Medzilaborce, CDR Nižná Kamenica, CDR – Medzilaborce, sv. Nikolaja a RDD Trnava.

ako u rodinných príslušníkov alebo u blízkych osôb za vhodné.⁴²⁹ Výnimkou bol prípad maloletých detí bez sprievodu z ukrajinského sirotinca v L'vove, z ktorých niektoré boli umiestnené v saleziánskych komunitách a slovenských rodinách.⁴³⁰ Podľa ÚPSVaR nebolo od vypuknutia konfliktu žiadne maloleté dieťa z Ukrajiny umiestnené na základe rozhodnutia súdu do náhradnej rodiny.⁴³¹

12.3 Právna úprava opatrovníctva maloletých bez sprievodu z Ukrajiny

V prípade opatrovníctva maloletých bez sprievodu, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Ukrajiny, je právna situácia čo do výkladu a aplikácie relevantných právnych predpisov komplikovanejšia ako v prípade maloletých bez sprievodu, ktorí sú štátnymi príslušníkmi iných tretích krajín. Je to spôsobené tým, že na uvedenú situáciu možno nad rámec vnútroštátnych právnych predpisov SR aplikovať viacero právnych predpisov a medzinárodných dohôd.⁴³² Nakoľko sa očakávalo, že slovenské súdy budú vystavené zvýšenému počtu prípadov opatrovníctva maloletých bez sprievodu z Ukrajiny,⁴³³ prijalo MS SR usmernenie,⁴³⁴ ktoré slúži sudcom ako návod pre určenie rozhodnej právnej úpravy a jednotného postupu v jednotlivých prípadoch maloletých detí z Ukrajiny.

V zmysle tohto usmernenia MS SR považuje za východisko aplikáciu Zmluvy o právnej pomoci,⁴³⁵ a to konkrétne jej čl. 31 ods. 1, ktorý stanovuje, že ustanovenie alebo zrušenie opatrovníctva sa posudzuje podľa ukrajinského práva a čl. 32, ktorý právomoc na rozhodovanie takýchto prípadov zveruje orgánu štátneho občianstva dieťaťa. To sa v praxi prejavuje odporúčením MS SR pre štátne orgány SR akceptovať verejné listiny vydané ukrajinskými orgánmi na základe ukrajinského práva, ktorými bol za opatrovníka maloletému občanovi Ukrajiny ustanovený jeho

⁴²⁹ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Pomoc deťom z Ukrajiny: Základné informácie. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-odidencov-z-ukrajiny/zakladne-informacie-pomoc-detom-z-ukrajiny-sk.pdf>.

⁴³⁰ Žureková, M. (2022) *Adoptovať si deti z Ukrajiny? Netreba s tým rátať, vravia odborníci*, SME, 10. Marca 2022. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22857603/co-sa-deje-s-detmi-ktore-z-ukrajiny-utekaju-samy.html>.

⁴³¹ Oficiálna odpoveď ÚPSVaR na žiadosť o poskytnutie informácie zo dňa 19. decembra 2022.

⁴³² Ide konkrétne o nasledovné medzinárodné zmluvy:

- Zmluvu medzi ČSSR a ZSSR o právnej pomoci a právnych vzťahoch v občianskych, rodinných a trestných veciach zverejnenú vyhláškou č. 95/1983 Zb. (ďalej len „Zmluva o právnej pomoci“),
- Konzulárny dohovor medzi ČSSR a ZSSR, zverejnený vyhláškou č. 143/1973 Zb. (ďalej len „Konzulárny dohovor“),
- Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch, zverejnený vyhláškou 32/1969 Zb. (ďalej len „Viedenský dohovor“), a
- Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa (Haag, 19. októbra 1996), zverejnený oznámením č. 344/2002 Z. z. a oznámením č. 67/2019 Z. z. (ďalej len „Haagsky dohovor“).

⁴³³ Za účelom preskúmania vplyvu konfliktu na Ukrajinu na slovenské súdy vypracovalo MS SR v júli 2022 analytický komentár s názvom „*Ovplyvnil ozbrojený konflikt na Ukrajine slovenské súdy?*“, v ktorom sa uvádza, že počet prípadov opatrovníctva riešených slovenskými súdmi v marci 2022 stúpol v porovnaní s marcom roku 2021 o 1.064 podaní, čo predstavuje 56,5 percentný nárast. V mesiaci apríl 2022 došlo k poklesu podaní do bežných hodnôt, hoci v apríli 2021 evidovali súdy približne o 270 podaní menej. Dostupné na: https://web.ac-mssr.sk/wp-content/uploads/2022/analyzy_komentare/07_2022_vojna_na_ukrajine/20220510_koment%C3%A1r_vojna_por%C4%8Dn%C3%ADcka_agenda.pdf.

⁴³⁴ Ministerstvo spravodlivosti SR. Bratislava 04/2022. Usmernenie pre súdy v nadväznosti na konflikt na Ukrajine.

⁴³⁵ Zmluvu o právnej pomoci. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1983/95/>.

príbuzný alebo iná osoba bez potreby ďalšieho konania.⁴³⁶ Táto listina môže byť vydaná aj napríklad konzulárnym orgánom Ukrajiny akreditovaným v SR.

Podľa čl. 33 ods. 1 Zmluvy o právnej pomoci však môže orgán SR v neodkladných prípadoch prijať poručnícke alebo opatrovnícke opatrenia na ochranu záujmov dieťaťa aj podľa slovenského právneho poriadku. MS SR navyše uvádza, že intervencia orgánov SR je možná v prípadoch hraničných situácií (napr. ak si to vyžaduje zdravotný stav maloletého, ktorý je bez sprievodu alebo maloletého, ktorého „sprievodca“ nie je zjavne spôsobilý zabezpečiť starostlivosť o maloletého) alebo v prípadoch, kedy dieťa nemá na území SR zákonného zástupcu.⁴³⁷ Uvedené je zabezpečené slovenskými súdmi prostredníctvom neodkladného opatrenia, ktorým sa dieťaťu dočasne určí opatrovník.⁴³⁸ MS SR má však za to, že súdy by nemali za súčasnej situácie po vydaní neodkladného opatrenia konať vo veci samej (t. j. napr. o pozastavení výkonu rodičovských práv a povinností), okrem situácie, ak by to odôvodňovali výnimočné okolnosti prípadu. Vtedy by si mohli súdy založiť právomoc podľa čl. 6 ods. 1 Haagskeho dohovoru.⁴³⁹

Slovenské súdy tak v praxi v kontexte vyššie uvedeného postupujú pri vydávaní neodkladných opatrení vo vzťahu k maloletým deťom bez sprievodu z Ukrajiny podľa čl. 33 ods. 1 a 33 ods. 2 Zmluvy o právnej pomoci⁴⁴⁰ a následne aplikujú príslušnú slovenskú právnu úpravu.⁴⁴¹ Neodkladné opatrenie súdu v podobe ustanovenia opatrovníka a zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti určenej osoby predstavuje nevyhnutnú a dočasnú úpravu pomerov, ktorá by mala trvať najdlhšie do doby prevzatia maloletého dieťaťa jeho zákonným zástupcom. Opatrovník je zväčša súdom splnomocnený na zastupovanie maloletého dieťaťa len na území SR, a to pri právnych úkonoch súvisiacich s podaním žiadosti o dočasné útočisko, poskytovaním zdravotnej starostlivosti, pred súdmi, orgánmi štátnej a verejnej správy, samosprávy, zdravotnými poisťovňami a školskými zariadeniami.⁴⁴²

⁴³⁶ *Ibid.*

⁴³⁷ *Ibid.*

⁴³⁸ § 361 zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len „CMP“) v spojení s § 324 a nasl. zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“).

⁴³⁹ Podľa čl. 6 ods. 1 Haagskeho dohovoru majú právomoc rozhodovať v rozsahu čl. 5 ods. 1 o utečeneckých deťoch a deťoch, ktoré sa dostali do cudziny v dôsledku nepokojov v ich domovskom štáte, orgány zmluvného štátu, na ktorého území sa deti nachádzajú v dôsledku premiestnenia.

⁴⁴⁰ Podľa čl. 33 ods. 1 Zmluvy o právnej pomoci, ak treba urobiť nevyhnutné poručnícke alebo opatrovnícke opatrenia na ochranu záujmov občana jednej zmluvnej strany, ktorý má bydlisko, prechodný pobyt alebo majetok na území druhej zmluvnej strany, orgán tejto zmluvnej strany upovedomí o tom bezodkladne orgán, ktorého právomoc je daná podľa článku 32.

Podľa čl. 33 ods. 2 Zmluvy o právnej pomoci, v neodkladných prípadoch môže orgán druhej zmluvnej strany sám urobiť primerané dočasné opatrenia podľa svojho právneho poriadku, ale musí bezodkladne upovedomiť orgán, ktorého právomoc je daná podľa článku 32. Tieto opatrenia zostávajú v platnosti až do času, keď orgán uvedený v článku 32 prijme iné rozhodnutie.

⁴⁴¹ Príslušné ustanovenia CMP, CSP a zákona o rodine.

⁴⁴² Vid napr. Uznesenie Okresného súdu Trenčín, sp. zn. 26PPOm/2/2022 zo dňa 09. marca 2022. Dostupné na: <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/49532d2e-5fd0-4f34-9fbd-1825ad56151e%3A16a3f305-b849-4400-9c45-039fe5d7e115>.

Záver

Situácia, akej čelilo Slovensko na slovensko-ukrajinských hraniciach a následne aj vo vnútrozemí takmer okamžite po začatí ruskej invázie na Ukrajinu vo februári 2022, bola situáciou, akej táto malá stredoeurópska krajina nikdy nečelila od vzniku svojej samostatnej existencie. V kolektívnej pamäti ešte stále rezonuje reakcia vlády SR v rokoch 2015-2016 na príchod sýrskych utečencov do Európy a odmietanie snahy o prijatie spoločného efektívneho a solidárneho riešenia na úrovni EÚ. Situácia z februára 2022, hoci vo viacerých aspektoch odlišná, ale z hľadiska zabezpečenia potrieb a bezpečia pre ľudí utekajúcich pred vojnou v mnohom podobná, si preto vyžadovala zmapovanie v podobe tejto štúdie, a to osobitne s ohľadom na prítomnosť citelne odlišných postojov a reakcií vlády SR od samotného počiatku tejto mimoriadnej situácie.

Za bezprecedentné a chvályhodné možno označiť jednotný postoj a prístup vlády SR, ktorá od začiatku zdôrazňovala podporu a potrebu pomôcť ľuďom utekajúcim z Ukrajiny, ako aj ochotu a pripravenosť Slovenska týmto ľuďom poskytnúť bezpečie a potrebnú asistenciu. Tieto zohrali a naďalej zohrávajú kľúčovú úlohu pri prijímaní jednotlivých krokov a opatrení v prospech zabezpečenia prístupu k ochrane a prijímacím podmienkam pre ľudí z Ukrajiny. Reakcia Slovenska a zvládnutie príchodu ľudí z Ukrajiny si vyžiadali pochvalu taktiež aj zo strany zástupkyne UNHCR, Kelly T. Clements,⁴⁴³ ako aj osobitnej predstaviteľky generálnej tajomníčky Rady Európy pre migráciu a utečencov Leyly Kayacik.⁴⁴⁴

Je však potrebné uviesť, že za zvládnutie tejto mimoriadnej situácie patrí veľká vďaka občianskym združeniam, neziskovým organizáciám, dobrovoľníkom, súkromnému sektoru, ako aj územným samosprávam, ktoré boli schopné častokrát rýchlejšie a flexibilnejšie zasiahnuť v situáciách, kedy štát nestíhal promptne zareagovať. Rovnako je potrebné vyzdvihnúť aj reakciu slovenského obyvateľstva, ktoré sa rýchlo zmobilizovalo a solidárne zareagovalo na náhly príchod veľkého počtu ľudí z Ukrajiny. Neoceniteľnou bola a naďalej je finančná, personálna a strategická pomoc medzinárodných organizácií, z ktorých viaceré otvorili svoje úrady na Slovensku alebo rozšírili svoje kapacity a pôsobenie v rámci Slovenska. Pre úspešnosť manažovania a zvládania celej situácie sú spolupráca, koordinácia a úzka súčinnosť všetkých týchto zapojených aktérov kľúčové, osobitne medzi dobrovoľníckym a občianskym sektorom a štátom. Možno zhodnotiť, že aj na tejto úrovni nastal citelný posun, čo sa týka vnímania prínosov zo vzájomnej spolupráce, ktorý sa pretavil napríklad aj do prijatia memoranda

⁴⁴³ Tlačová správa MINV SR zo dňa 22. apríla 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=zastupkyňa-unhcr-ocenila-aktivity-slovenska-pri-zvladani-uteceneckej-krizy>.

⁴⁴⁴ Tlačová správa MINV SR zo dňa 02. mája 2022. Dostupné na: <https://minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=osobitna-predstavitelka-generalnej-tajomnickej-rady-europy-pre-migraciju-a-utecencov-vyzdvihla-usilie-slovenska-v-zvladani-uteceneckej-krizy>; Kayacik, L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

o spolupráci medzi MINV SR a 11-timi neziskovými organizáciami na Slovensku v novembri 2022.⁴⁴⁵

Slovensko nebolo pripravené na príchod tisícov ľudí utekajúcich pred vojnou nielen z dôvodu absencie predošlej skúsenosti týchto rozmerov, ale aj z dôvodu chýbajúcej infraštruktúry pre zabezpečenie ich základných potrieb a ich následnú úspešnú integráciu a inklúziu do spoločnosti. Napriek tomu došlo v tejto oblasti za uplynulý rok k značnému pokroku a boli prijaté viaceré opatrenia a zmeny.

V prvom rade je potrebné vyzdvihnúť rozhodnutie Slovenska, ako vôbec prvej krajiny v EÚ, aktivovať systém dočasnej ochrany a poskytnúť dočasné útočisko pre štátnych príslušníkov Ukrajiny a ich rodinných príslušníkov na Slovensku počnúc 1. marcom 2022. V nadväznosti na vykonávacie rozhodnutie Rady (EÚ) č. 2022/382 zo dňa 4. marca 2022, ktorým bola prvýkrát vo svojej histórii aktivovaná Smernica o dočasnej ochrane, pristúpila aj vláda SR k zosúladeniu rozsahu poskytovania dočasného útočiska na Slovensku s týmto vykonávacím rozhodnutím. V tomto smere je potrebné uviesť, že vláda SR prijala priaznivejšiu úpravu, keď uznesením zo dňa 16. marca 2022 rozšírila poskytovanie dočasného útočiska na štátnych príslušníkov Ukrajiny bez ohľadu na to, či sa títo pred 24. februárom 2022 zdržiavali na Ukrajine alebo nie. Rovnako je potrebné hodnotiť pozitívne skutočnosť, že udelenie víza iným členským štátom EÚ, udelený pobyt v inom členskom štáte EÚ alebo poskytnutá dočasná ochrana či obdobná vnútroštátna forma ochrany v inom členskom štáte EÚ nepredstavujú v právnej úprave SR prekážku pre začatie konania o poskytnutie dočasného útočiska ani pre jeho poskytnutie. Rovnako ani predošlé vzdanie sa dočasného útočiska alebo vycestovanie na Ukrajinu, či už krátkodobého alebo trvalejšieho charakteru, nepredstavujú prekážku pre jeho opätovné poskytnutie. Takto flexibilne nastavenými podmienkami sa docielil účinný prístup k dočasnej ochrane pre štátnych príslušníkov Ukrajiny na Slovensku, zohľadňujúc rôznorodosť a premenlivosť okolností a životných podmienok ľudí z Ukrajiny. Väčšie problémy pri prístupe k dočasnému útočisku v praxi nevyplývali zo zistení ani v prípade štátnych príslušníkov tretích krajín iných ako Ukrajiny za predpokladu, že spĺňajú ostatné podmienky upravené v zákone o azyle a/alebo uznesení vlády SR zo dňa 16. marca 2022. Možno taktiež konštatovať, že v praxi došlo k naplneniu zámeru zákonodarcu, čo sa dĺžky konania o dočasnej ochrane týka. Zistenia nasvedčujú, že v prevažnej väčšine prípadov (t.j. ak osoby vedia hodnoverne preukázať svoju totožnosť a štátnu príslušnosť, príp. ďalšie podmienky), konanie o poskytnutie dočasného útočiska trvá v priemere 20-30 minút.

Slovensko sa rovnako ukázkovo vysporiadalo so situáciou na slovensko-ukrajinskej hranici, kedy zvládlo zmanažovať rapídny nárast počtu denných prechodov cez štátnu hranicu a umožnilo prístup na svoje územie všetkým osobám

⁴⁴⁵ Tlačová správa MINV SR zo dňa 08. novembra 2022. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=minister-vnutra-podpisal-memorandum-o-spolupraci-s-neziskovymi-organizaciami-pri-rieseni-mimoriadnej-situacie-v-suvlosti-so-situaciou-na-ukrajine>.

prichádzajúcim z Ukrajiny bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo na to, či boli/sú držiteľmi platných dokladov totožnosti. Uvedené bolo možné na základe udeľovania humanitárnej výnimky v súlade s čl. 6 ods. 5 písm. c) Kódexu schengenských hraníc. Zo zistení vyplýva, že neboli zaznamenané žiadne prípady neumožnenia vstupu alebo diskriminácie na základe štátnej príslušnosti, či národnosti.

Taktiež vyhlásenie mimoriadnej situácie v krajine v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie SR počnúc dňom 26. februára 2022 umožnilo nielen promptne reagovať a prijímať opatrenia zamerané na zmiernenie následkov, ale taktiež aj s tým súvisiace prijatie súboru právnych predpisov v priebehu februára a marca 2022 naprieč rôznymi odvetviami (spoločne označované ako tzv. “Lex Ukrajina”), ktorých úlohou bolo podporiť a uľahčiť integráciu osôb s dočasným útočiskom na Slovensku. Prijaté novely jednotlivých zákonov nemajú čo do rozsahu a priaznivého nastavenia vo vzťahu k cudzincom, hoc aj keď len voči určitej vymedzenej skupine cudzincov, ako je to v tomto prípade, v podmienkach SR obdobu.

V priebehu mesiacov marec-apríl 2022 boli v piatich mestách na Slovensku zriadené veľkokapacitné centrá. Tento unikátny koncept predstavuje komplexný prístup k informáciám a pomoci pre veľký počet ľudí na jednom mieste, a to v rozsahu zdravotnej starostlivosti, humanitárnej pomoci, právnej, psychosociálnej, sociálnej pomoci a ďalších služieb. Prítomnosť štátnych orgánov po boku dobrovoľníkov, občianskych združení a humanitárnych organizácií pod jednou strechou poskytujúcich pomoc a služby pre cudzincov boli dovtedy len víziou na papieri. Po veľkokapacitných centrách v kontexte príchodu veľkého počtu ľudí z Ukrajiny vznikli ďalšie obdobné koncepty, kde ako príklad možno spomenúť Integrované centrum Košického kraja, ktoré taktiež poskytuje širokú škálu služieb pre ľudí z Ukrajiny a do budúcnosti plánuje rozšíriť tieto služby aj pre ostatných cudzincov žijúcich v Košickom kraji.

V oblasti zamestnávania a prístupu na trh práce možno vyzdvihnúť projekty “Pomáhame odídencom – poradenstvo” a “Pomáhame odídencom”, prostredníctvom ktorých úrady práce, sociálnych vecí a rodiny od mája 2022 využívajú rôzne opatrenia a služby špeciálne zamerané na odídencom s cieľom prispieť k ich lepšej zamestnatelnosti. Pozitívne možno hodnotiť aj rozhodnutie umožniť okamžitý prístup na pracovný trh pre tých žiadateľov o azyl, ktorí sú občanmi Ukrajiny a ich rodinnými príslušníkmi, na čas trvania mimoriadnej situácie. Tento krok predstavuje úľavu v porovnaní so situáciou žiadateľov o azyl z iných krajín, ktorí musia čakať 6 mesiacov od podania žiadosti o azyl, kým im bude umožnené získať prístup na pracovný trh.

V oblasti zabezpečenia ubytovania je potrebné oceniť úsilie vlády SR, ktorej sa v priebehu pár dní od začiatku ruskej invázie na Ukrajinu podarilo vyčleniť krátkodobé ubytovacie kapacity pre 50 000 odídencom. Následné zavedenie

príspevku za ubytovanie odídencov ako pre podnikateľské, tak nepodnikateľské subjekty zo strany vlády SR možno taktiež hodnotiť ako veľmi účinný nástroj na podporu zabezpečenia ubytovacích kapacít pre odídencom. Podmienky poskytovania príspevku za ubytovanie odídencov boli v priebehu roka 2022 zjednodušené, výška samotného príspevku bola navýšená tak, aby reflektovala zvýšené náklady cien energií, a dĺžka poskytovania príspevku bola opakovane predĺžená. Tieto opatrenia spoločne prispeli k zabezpečeniu prístupu tisícok odídencom k bývaniu, ku ktorému by za iných okolností nemuseli mať účinný prístup.

Vyššie popísané opatrenia predstavujú len zlomok pozitívnej praxe zavedenej na Slovensku vo vzťahu k prijímaniu a integrácii odídencom. Nakoľko je Slovensko krajinou priamo susediacou s Ukrajinou, bolo potrebné, aby sa štát poučený zo situácie z februára 2022 preventívne pripravil na prípadnú druhú vlnu príchodu obyvateľov Ukrajiny. Dňa 26. októbra 2022 preto vláda SR schválila 23-stranový dokument s názvom „Kontingenčný plán SR pre riešenie mimoriadnej situácie v súvislosti s hromadným príchodom obyvateľov Ukrajiny na územie Slovenskej republiky spôsobeným eskaláciou ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny pre obdobie október 2022 – marec 2023“ (ďalej len ako „Kontingenčný plán“). Pri tvorbe Kontingenčného plánu zohrali kľúčovú úlohu skúsenosti z prvej vlny hromadného príchodu ľudí z Ukrajiny, ktoré slúžili ako podklad pre zabezpečenie pripravenosti Slovenska a zefektívnenie a vylepšenie prijatých postupov v praxi. Dokument obsahuje detailný mechanizmus aktivácie plánu, ako aj stratégie krízového riadenia v jednotlivých fázach Kontingenčného plánu. Ako vyplýva zo samotného názvu dokumentu, Kontingenčný plán mal v čase jeho prijatia za úlohu pokryť nadchádzajúce zimné obdobie od októbra 2022 do marca 2023. Slovensko sa počas týchto zimných mesiacov nachádzalo vo Fáze 0 (fáza pohotovosti), keďže počet osôb, ktoré vstúpili na územie SR, nepresiahol dva dni po sebe počet 5 000 a zároveň neboli naplnené ďalšie kritériá odôvodňujúce aktiváciu Fázy 1. V pláne je však prijatý Kontingenčný plán aktualizovať a prispôbovať jeho obsah vývoju bezpečnostnej a humanitárnej situácii na Ukrajine, a to v trojmesačných intervaloch Sekciou krízového riadenia MV SR. Či bude možné otestovať účinnosť Kontingenčného plánu, ukáže až čas. V záujme Ukrajiny a jej obyvateľov však zostáva dúfať, že k tomu nebude nutné pristúpiť.

Na záver štúdie prinášame niekoľko odporúčaní, ktoré vyplynuli z praxe Ligy za ľudské práva pri práci s odídencomi na Slovensku. Nakoľko cieľom tejto štúdie nebolo hĺbkovo zanalyzovať uplatňovanie jednotlivých práv odídencom a prijatých opatrení v praxi, vo vzťahu k ďalším relevantným odporúčaniam odkazujeme na policy paper s názvom „Integrácia ľudí z Ukrajiny – návrhy riešení“⁴⁴⁶ publikovaný v máji 2022, ktorý spoločne pripravilo 5 mimovládnych organizácií (Centrum pre výskum etnicity a kultúry, Nadácia Milana Šimečku, Človek

⁴⁴⁶ CVEK, NMŠ, HRL, ČVO, Mareena: Integrácia ľudí z Ukrajiny: Návrhy riešení. Dostupné na: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/1116-Integracia%20ludi%20z%20Ukrajiny_Navrhy%20rie%C5%A1en%C3%AD.pdf.

v ohrození, Liga za ľudské práva a Mareena). Uvedený dokument obsahuje 70 odporúčaní v 12 vybraných oblastiach relevantných z hľadiska úspešnej integrácie a inklúzie ľudí z Ukrajiny na Slovensku.

ODPORÚČANIA

- ❖ V súvislosti s tolerovaným pobytom, ktorý sa odídencom poskytuje automaticky s dočasným útočiskom, sa zamestnanci Ligy za ľudské práva stretli s viacerými prípadmi, kedy odídencom nebol umožnený vstup napríklad na územie Maďarska alebo Rakúska. K odmietnutiu vstupu došlo v dôsledku neuznania dokladu o poskytnutí dočasného útočiska ako dokladu, ktorý by oprávňoval jeho držiteľa na cestovanie zo Slovenska do schengenského priestoru po uplynutí 90 dní od vstupu jeho držiteľa na územie SR. Uvedené vyplýva zo skutočnosti, že Slovensko sa rozhodlo nezahrnúť dočasné útočisko medzi povolenia na pobyt v zmysle čl. 2 ods. 16 písm. a) a b) nariadenia (EÚ) 2016/399, na základe čoho by vzniklo osobám s poskytnutým dočasným útočiskom automaticky oprávnenie sa pohybovať po schengenskom priestore bez potreby víz.

Odporúčanie:

Navrhujeme zahrnúť doklad o tolerovanom pobyte na území Slovenskej republiky vydaný pri poskytnutí dočasného útočiska medzi povolenia na pobyt v zmysle čl. 2 ods. 16 písm. a) a b) nariadenia (EÚ) 2016/399, na základe čoho vznikne osobám s poskytnutým dočasným útočiskom automaticky oprávnenie sa pohybovať po schengenskom priestore bez potreby víz. Uvedeným dôjde k zabezpečeniu súladu s Usmernením Európskej komisie k vykonaniu Smernice o dočasnej ochrane v časti 2. týkajúcej sa práva na voľný pohyb osôb s dočasnou ochranou v zmysle čl. 8 Smernice o dočasnej ochrane.

- ❖ Osoby s poskytnutým dočasným útočiskom, ako sú štátni občania Ukrajiny, ktorí nie sú držiteľmi biometrických pasov, a štátni príslušníci iných tretích krajín, na ktorých sa vzťahuje vízová povinnosť, nemajú za súčasnej právnej úpravy možnosť požiadať z územia SR o prechodný alebo trvalý pobyt. Ak by chceli o takýto pobyt požiadať, museli by vycestovať do zahraničia a požiadať oň prostredníctvom pre nich príslušného zastupiteľského úradu SR. Súčasný právny stav im preto neumožňuje získať stabilnejšiu formu pobytu na Slovensku bez potreby ich vycestovania.

Odporúčanie:

Navrhujeme rozšírenie okruhu štátnych príslušníkov tretích krajín oprávnených požiadať o prechodný alebo trvalý pobyt priamo na území SR o všetky osoby, ktorým bolo na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko.

- ❖ Ako už bolo uvedené vyššie, s poskytnutím dočasného útočiska sa odídencom na Slovensku automaticky udeľuje tolerovaný pobyt. Ide o osobitný typ pobytu, ktorý sa udeľuje zvyčajne vo výnimočných prípadoch, na krátke časové obdobie a za účelom preklenutia určitej špecifickej životnej situácie, v ktorej sa cudzinec počas jeho pobytu na Slovensku ocitne. Tolerovaný pobyt sa udeľuje maximálne na obdobie 180 dní s možnosťou jeho predĺženia, t. j. nejde o pobyt, ktorý by sa udeľoval na dlhšie časové obdobie a v porovnaní s prechodným alebo trvalým pobytom ho možno považovať za menej stabilnú formu pobytu. Tomu zodpovedajú aj obmedzené práva s týmto pobytom spojené⁴⁴⁷, ako aj typ dokladu, ktorý sa v súvislosti s udelením tohto pobytu vydáva⁴⁴⁸. Nakoľko sa dočasné útočisko na Slovensku poskytuje od 1. marca 2022, pričom jeho poskytovanie bolo medzičasom predĺžené do 4. marca 2024 a existuje odôvodnený predpoklad, že dôjde k jeho opätovnému predĺženiu o ďalší rok, toto obdobie niekoľkonásobne presiahne zámer zákonodarcu, čo sa dĺžky udeľovania tolerovaného pobytu týka. Je potrebné poukázať taktiež na to, že vývoj vojenského konfliktu na Ukrajine je ťažké predpovedať s dostatočným stupňom určitosti. Je však možné predpokladať, aj vzhľadom na historickú skúsenosť s dĺžkou trvania vojnových konfliktov v uplynulých desaťročiach, že tento konflikt potrvá ešte nejaký čas a možnosť návratu odídencom za trvalých a bezpečných podmienok na Ukrajinu nebude v dohľadnej dobe aktuálna. Z týchto dôvodov sa preto javí ako žiaduce, aby bolo osobám s poskytnutým dočasným útočiskom umožnené zmeniť tolerovaný pobyt na inú, trvalejšiu formu pobytu na Slovensku.

Odporúčanie:

Navrhujeme, aby bola prijatá novela zákona o pobyte cudzincov, ktorou by sa zaviedol do zákona nový, samostatný typ prechodného pobytu, o ktorý by mohli požiadať osoby s poskytnutým dočasným útočiskom, ktoré sa na Slovensku zdržiavajú dlhšiu dobu, vybudovali si tu určité prvotné väzby, plánujú na Slovensku zotrvať v dohľadnej budúcnosti a zároveň sa naďalej nemôžu vrátiť do krajiny pôvodu za trvalých a bezpečných podmienok. S prechodným pobytom by odídeni zároveň získali aj štandardný typ dokladu o pobyte – plastovú kartičku v jednotnom európskom formáte.

- ❖ V súčasnosti účinná legislatíva neumožňuje osobám s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku podnikáť, hoci sa v čl. 12 Smernice o dočasnej ochrane uvádza, že členské štáty povolia osobám požívajúcim dočasnú ochranu, aby sa v období trvania dočasnej ochrany zamestnali alebo vykonávali samostatnú zárobkovú činnosť.

Odporúčanie:

⁴⁴⁷ Napr. nemožnosť podnikáť, ktorá sa v tomto prípade vzťahuje aj odídencom.

⁴⁴⁸ V prípade odídencom ide o doklad z obyčajného papiera bez ochranných znakov vo formáte A4, ktorý ľahko podlieha opotrebeniu.

Navrhujeme zaviesť možnosť pre osoby s poskytnutým dočasným útočiskom na Slovensku podnikáť. Uvedené zabezpečí nielen súlad so Smernicou o dočasnej ochrane, ale najmä uľahčí osobám s poskytnutým dočasným útočiskom prístup na trh práce na základe živnostenského podnikania v profesiách alebo službách, ktoré sú v prevažnej väčšine vykonávané na živnosť alebo na základe objednávok prác.

- ❖ Napriek viacerým pozitívnym opatreniam prijatým v oblasti zamestnávania a prístupu na trh práce možno konštatovať, že oblasť uznávania odbornej kvalifikácie zostáva vo vzťahu k odídencom naďalej rigidne nastavená. V tomto ohľade nedošlo k bližšiemu osvojeniu si obsahu Odporúčania Európskej komisie k uznávaniu kvalifikácie, ktorým Európska komisia vyzvala členské štáty k obmedzeniu formalít požadovaných na uznanie odborných kvalifikácií na minimum, aby tým zabezpečili efektívny, rýchly a dobre fungujúci systém uznávania kvalifikácií pre ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny. Podmienky uznávania odbornej kvalifikácie zostali, až na menšie úľavy vo vzdelávacom a zdravotníckom sektore, nezmenené.

Odporúčanie:

Navrhujeme prijatie dodatočných podmienok, ktorými sa zjednoduší uznanie odbornej kvalifikácie pre odíedencov, azylantov a osoby s poskytnutou doplnkovou ochranou v súlade s obsahom Odporúčania Európskej komisie k uznávaniu kvalifikácie. Taktiež navrhujeme, aby sa Slovensko pripojilo k Európskemu kvalifikačnému pasu pre utečencov (European Qualifications Passport for Refugees, v skratke EQPR), ktorý predstavuje užitočný základný nástroj pre uznanie kvalifikácie utečencov.⁴⁴⁹ Týmto krokom by Slovensko umožnilo prístup na pracovný trh pre množstvo kvalifikovaných ľudí spomedzi odíedencov, ako aj utečencov a osoby s poskytnutou doplnkovou ochranou, ktoré doposiaľ nemali možnosť efektívne využívať svoju nadobudnutú kvalifikáciu.

- ❖ Dospelé osoby s poskytnutým dočasným útočiskom majú na Slovensku zabezpečený prístup k neodkladnej zdravotnej starostlivosti. Rozsah zdravotnej starostlivosti uhrádzanej nad rámec neodkladnej zdravotnej starostlivosti je vymedzený na webstránke MZ SR. V praxi sa však vyskytli prípady, kedy odíedenci mali problém či už s registráciou u všeobecných lekárov, alebo s preukazovaním a nárokováním inej ako neodkladnej zdravotnej starostlivosti. Uvedené môže mať viaceré príčiny, napríklad nedostatočné kapacity všeobecných lekárov, nedostatok informovanosti ohľadom vykazovania zdravotníckych úkonov, ich úhrady, ako aj rozsahu neodkladnej a potrebnej zdravotnej starostlivosti, alebo aj preplácanie zdravotníckych výkonov v nižšej sume za odíedencov ako v prípade iných poistencov.

⁴⁴⁹Aj Rada Európy odporučila Slovensku, aby sa stalo oficiálnym partnerom EQPR v bode 52 Správy vyšetrovacej misie v Slovenskej republike. Zdroj: Kayacik L. (2022) 'Správa vyšetrovacej misie v Slovenskej republike', osobitný zástupca generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov 2-4. mája, Rada Európy, 5. júla 2022. Dostupné na: <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-the-slovak-republic/1680a72646>.

Odporúčanie:

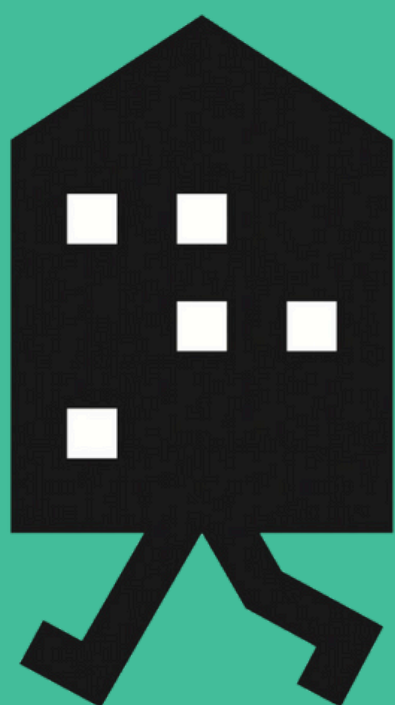
Navrhujeme rozšírenie rozsahu zdravotnej starostlivosti poskytovanej dospelým odídencom tak, ako k nemu došlo od 1. januára 2023 v prípade detí a mladistvých odídencom, ktorí majú aktuálne nárok na plný rozsah zdravotnej starostlivosti.

- ❖ V súčasnosti prevláda názor, že na maloleté deti s dočasným útočiskom sa nevzťahuje povinná školská dochádzka. Uvedené má byť s odkazom na ustanovenie § 20 ods. 5 školského zákona, v ktorom sa uvádza: *“Žiak plní povinnú školskú dochádzku v základnej škole v školskom obvode, v ktorom má trvalý pobyt, ak zákonný zástupca pre svoje dieťa nevyberie inú základnú školu. (...)”* MŠVVaŠ SR argumentuje, že nakoľko plnenie povinnej školskej dochádzky je viazané na trvalý pobyt v SR na základe vyššie uvedeného ustanovenia školského zákona, na deti odídencom sa nevzťahuje povinná školská dochádzka, nakoľko na Slovensku nemajú trvalý, ale len tolerovaný pobyt.⁴⁵⁰ S vyššie uvedeným záverom sa nie je možné stotožniť, nakoľko školský zákon v žiadnom zo svojich ustanovení nedefinuje, presne na koho sa povinná školská dochádzka vzťahuje. Vyššie citované ustanovenie pojednáva výlučne o kritériách pre určenie spádovej školy pre plnenie povinnej školskej dochádzky na úrovni základných škôl, avšak nie o personálnom rozsahu povinnej školskej dochádzky. V zmysle ustanovenia § 146 školského zákona majú maloleté deti s dočasným útočiskom, ako aj tie, o ktorých žiadosti o poskytnutie dočasného útočiska sa ešte rozhoduje, právo na zabezpečenie bezplatného prístupu ku vzdelávaniu a výchove za rovnakých podmienok ako majú občania SR, a to na úrovni materských, základných a stredných škôl. Ak majú byť niektoré ustanovenia školského zákona rozhodnými pre určenie, či sa na deti odídencom vzťahuje povinná školská dochádzka, tak nimi sú práve ustanovenia § 146. Za situácie, kedy majú deti odídencom nárok na prístup k výchove a vzdelávaniu za rovnakých podmienok ako občania SR v zmysle školského zákona, z uvedeného možno vyvodiť záver, že slovné spojenie “rovnaký prístup” v sebe zahŕňa aj povinnú školskú dochádzku. Keďže sa aktuálne na deti odídencom “oficiálne” nevzťahuje povinná školská dochádzka, môže to v praxi viesť k tomu, že sa značná časť týchto detí na Slovensku nevzdeláva vôbec. Takýto stav nie je z dlhodobého hľadiska žiaduci.

Odporúčanie:

Navrhujeme, aby MŠVVaŠ SR prehodnotilo svoj názor a jasne deklarovalo nárok na vzdelávanie, vrátane povinnosti školskej dochádzky detí odídencom. V prípade, ak zotrvá na vyššie uvedenej interpretácii školského zákona, navrhujeme, aby MŠVVaŠ SR iniciovalo prijatie novely školského zákona, ktorým by došlo k jednoznačnému určeniu personálneho rozsahu povinnej školskej dochádzky. Uvedené by prispelo aj k čiastočnému vyriešeniu problému finančnej podpory pre školy od štátu, nakoľko pri deťoch odídencom je táto aj napriek dodatočným finančným príspevkom poskytovaným z projektu „európsky normatív“ nedostatočná.

⁴⁵⁰ MŠVVaŠ SR: Najčastejšie otázky a odpovede v súvislosti so situáciou na Ukrajine z pohľadu školstva: Regionálne školstvo. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/22984.pdf>.

HUĽMAN
RIGHTS
LEAGUE

LIGA ZA ĽUDSKÉ PRÁVA

Michalská 372/9
811 01 Bratislava

E-mail: hrh@hrh.sk
Telefón: +421 918 366 968

